YÖN

HAFTALIK GAZETE

CHP'de Devletçilikten Ne kaldı?

CHP DE BUHRAN

MEMLEKETTE BUHRAN

GÖLE

ERİM

İNÖNÜ

GÜLEK

DOĞAN

Yıl : 1 - Sayı : 52 12 Aralık 1962 100 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Halkçılık

YÖN'ün 47. sayısındaki başyazınızın sonlarında şöyle diyorsunuz: «Bugünde Türkiye'nin en önemli meselesi halkçılık. (kabul) Geçmiş deneminin de gösterdigi gibi, halkı inandırmadan, halkın gönüllü işbirliğini sağlamadan köklü hiç bir değişiklik yapılmaz ve Türkiyemiz hız-la ilerleme yoluna sokulamaz.»

Bu halkı inandırmak işi nasıl olacak? Ya halk o işin faydasını anlıyacak seviyede değilse?. Beklenemiyeceğine göre de?. Nüfusumuzun büyük ekseriyeti okuma yazma bilmiyor. Zaten bilenle bilmiyen arasında da bir «bıçak sırtı fark var. Bazı yerlerde oda yok.

Nâçiz kanaatim şu ki Halk inansın, inanmasın aklın ve bilimin gösterdiği yoldan vakit kaybetmeden gitmeğe mecburuz. Bizim halkımız ancak bu gününü düşünür... Yarını asla düşünmez. «Yarına Allah kerim» denir. «Allah deldiği boğazı aç koymaz» denir... Evini sel götürür, bağı üzüm yapmaz; çünkü bunların gereklerini yapmamıştır. Sonra da «Allah böyle istedi» denir.

Okulun avlu duvarını yaptırmak için ne güçlüklerle karşı karşıya geldiğimi tasavvur edemezsiniz. «Okulu devlet yaptı, bahçe duvarlarını da yapsın..» diyorlar. Muhtarı çağırıyorum, halkı topluyorum. Duvarın faydalarını birer birer anlatıyorum. Dinliyorlar. «Peki» diyorlar, iş taş çekmeğe, para vermeğe gelince kimse yanaşmıyor. Bir tek taşı dahi şurdan kaldırıp şuraya atmak istemiyorlar. «Benim keseme ne girecek» düşfincesi var kafalarında.

Bizim halkımız mecbur tutulmadan hiç bir iyi işi kendiliğinden kalkıp ta yapmaz.

Köyün içini arasıra geziyorum. Gübreler meydanda, çeşmenin etrafı çamur deryası... Sokaklar çamur... Halbuki derede kum da var, çakıl da var.. «Yau, derim, arabaları koşun da kum, çakıl getirin..» Kimsenin kulağına girmez. Babasından nasıl görmüşse öyle gider.. Oktay Rifat ne diyor:

«Bu çocuk büyür
Babası kadar olur
Ondan sonra efendim ölür.»

Halk mecbur tutulsa eminim ki her taraf pırıl pırıl olacak. Ama köye gelen öğretmen olsun, kasabaya gelen kaymakam olsun «Durduğun yer körse, sen de bir gözünü yum» hesabına uyarlar. Uymuyanlar bilirler ki köyden köye, kasabadan kasabaya sürülürler. Gününü gün etmek... Adam sende, memleketi sen mi kurtaracaksın? havasına uyanlar... Halk onlardan memnun, onlar halktan memnundur.

Benden evvel gelen öğretmen köyde bol bol bom, pişpirik oynamış. Alkolikleri toplayıp akşam sabah içmiş. Taşı taşın üstüne koymamış... Ben geldiğimde zavallının okulda yüz kadar rakı şişesi ile eski bir ayakkabı teki vardı Ek seriyet memnundu Köyde bir şey değişmemişti... Öğretmen köylüye uymuştu. Öğretmen ortaçağın bir tek taşını dahi yerinden kaldırıp atamamıştı. Biz hep böyle «Hastanın keyfine göre reçete veren doktor» dan halkımızı nasıl kurtaracağız?

Evet kabahatli olan halkımız değil, onları bu zihin uyuşukluğu içine itenlerdir...

Halil BALKANLIOĞLU

Çatlak sesler

Aydında yapılan son Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu toplantısında emellerini gerçekleştiremiyen birkaç kişilik bir ekip, bildiriler yayınlıyarak, öğretmen topluluğu içerisinde nifak tohumu saçmaya devam ediyorlar.

Bildirilerinde «Türk Öğretmeni görevini vekarla ve ciddiyetle sınıfında yapar. İyi bir yurttaş olarak nizamlara bağlıdır. Siyaset yapmaz ve yapanlara âlet olmaz» demişler. İki bildirilerinde de bunun en tipik örneğini verenler, acaba neyin ve hangi emelin peşindeler? Şu örnek, hareketlerine neyin esas olduğunu göstermesi bakımından yazılmağa değer.

Şükrü Koç, bir olayı anlatırken, bir subayın «Öğretmen değil mi, vurun ağızlarına» dediğini söylemiş. Ülkemizde kaç kişi vardır ki bir olayı anlatsın da, söylenilmiş bir cümleyi tekrar etmemiş olsun Hem biz, bunun nasıl bir ortamda ve hangi şartlar altında söylenildiğini de bilmiyoruz. Öyleyken, 27 Mayıs Devriminin Büyük Meclisteki en kuvvetli taraftarlarından ve Türk ordusunun birlik ve beraberlikteki kader arkadaşı, öğretmenlerin mümessili Şükrü Koç, orduyla karşıtmış gibi gösterilmek isteniyor. Bu hareket. Y. Z. Ortaç'ın demagojiye örnek diye söz konusu ettiği hovarda müezzini, camide maşukasıyla yakalıyan cami imamının, müezzinin yüzüne tükürmesine karşı: «Sen kim oluyorsun da, Allah'ın evine tükürmeye cesaret ediyorsun?» cevabına benziyor

Aziz AKTAŞ
(Öğretmen)

Gerici - ilerici ve 27 Mayıs

YÖN'ün 49. sayısında dostum Erdoğan Alkan «Gericiler azınlıktadır» başlıklı yazısıyla çok önemli bir konuya parmak basıyor.

Ekserimiz gericilerin çoğunlukta olduğu inancındayız. Bizi bu hükme sevk eden sebep, nüfus çoğunluğunun (% 70) okuma yazma bilmemesi, geriye kalan % 30 içinde de pek çoğunun okuma yazmayı şöyle böyle bilmesi ve okuduğunu anlayamamasıdır. İlerici-Gerici fikri ancak yüzde üçte tartışılmaktadır. Kısaca her şey Çetin Altan'ın dediği gibi bu yüzde üçte başlayıp bitmektedir. Halkın pek çoğu aldatılmıştır. Onlara gerici damgasını vurmak, haksızlıktır. Pek çoğumuzun gerici dediği, dini inançları istismar edilerek senelerden beri uyuşturulmuş, uyutulmuş, masum bir sürü insandır. İşte bunları uyutanlar, uyandırılmasını şahsi çıkarlarına uygun görmeyenler gerçek gericilerdir. Nasıl adamlardır bu gericiler?. Cepleri şişkin, enseleri kalındır bunların. Toprak reformundan söz eden komünisttir bunlarca.. Vergi adaletinden söz eden, plân fikrini benimseyen, Türkiye'de ağalık vardır deyen, işçi sömürülüyor deyen, servet beyanından söz eden, milli gelirin yüzde doksanını nüfusun yüzde onu yiyor deyen komünisttir bunlarca.. Çıkarlarıyla çatışan her fikir kuzeyden esmiştir bunlarca... Bu adamlarca HALK mevlid istiyor, arapça yazan istiyor, tekke istiyor, tesbih istiyor, sarık istiyor. Halka, nimete ahirette kavuşacaksınız, dünya nimetlerinin kıymeti yoktur deye tuttururlar. Dalları yerde kökleri havada Tuba ağaçlarının gölgeleri huri kızları, Kevser suları vadederler halka.. Mevlid ve arapça yazanla cennet için bilet keserek halkı uyutmaya gayret eden bu adamlar uyutamadıklarını komünistlikle damgalarlar. Memleket çarklarının hangi viteste hangi ellerle döndüğünü bilmemeli halk..

Toplum çıkarlarını kendi çıkarlarına peşkeş çekmek isteyen kalın enseli, kıt kafalı gericiler karşısına bugün DUR deyen bir kuvvet çıkmıştır. Bu kuvvet ilericilerin kuvvetidir. Uyarılmağa başlanmıştır artık halk Fakat halk henüz kimin kimden yana olduğunu öğrenememiştir Halkın pek çoğu gericilerin veresiye vaadine evvelden inanmıştır. İlericileri zor duruma düşüren budur zaten. Uyarılınca halk bilecektir, kimin kimden yana olduğunu. Zor olmasına zor bir dâva bu.

27 Mayıstan bu yana umudumuz daha da arttı. 27 Mayısı anlamak istemeyenler, bilirler, fakat bilmemezlikten gelirler mânasını. Hiç bir zümreye karşı yapılmadı denilen 27 Mayıs aslında, İlericilerin gericilere karşı kazandığı bir zaferdir. Onu bugün bile bile küllemeye kalkanlar karşılarında daima ilerici aydınları bulacaklardır. Bilmemezlikten, duymamazlıktan gelmeyin. Unutmayın ki bugün boşlukta rakas gibi sahipsiz sallandığı sanılan 27 Mayıs'ın sahibi vardır. Ve mânası büyüktür.

29/×I/1962
Aydemir Altaylı
(Belediye Zabıta Âmiri - Çarşamba)

Köylü Hasan

Bir yurttaştı. Köylüydü. Bütün suçu da buydu zaten. Bütün yaşantısı pamuk tarlalarında, ırgatlıkla geçmişti. Midesi mide olduğuna çoktan pişman olmuş, kimbilir ne zamandanberi et, süt öğütmesini unutmuştu bile... Yoksuldu, zengin değildi çünkü..

«Hasan» koymuştu adını babası bu yurttaşın. Soyadı da Özmen olarak kalmış babasından anı. Yaşı otuz falân. Ama yüzüne baksan, elliden aşağı diyemezsin. Yaşamak, derin çizgilerle, sapsarı bir deri bırakmıştı yüzünde..

İş bulmak amacıyla, Manisa'nın Saruhanlı ilçesine gelmişti İş bulmuştu da. Saruhanlı'da bir «çırçır» fabrikası vardı. Sahibi hemen hemen Saruhanlının en zenginiydi. «YAVAŞ» tı namı (Halil İbrahim Yavaş) Vaktiyle çok fakirmiş. Birdenbire tutuvermiş dünya yükünü. Tarla almış, arsa almış... Bir de bakmışlar ki; Saruhanlının yarısı —Yavaş— Beye çalışıyor. Nasıl olmuş, nerden bulmuş, kimsenin aklı ermemiş. Kimisi —Gömü bulmuş— kimisi —particilikten— derse de «olgun çevrelerin inancı: Bay Yavaş, «Allah yürü ya kulum» dediğinde yürüyüvermiş... Saruhanlı'da «Azimcilere kanıt olarak gösteriliyor Bay Yavaş» Hani, azmin elinden hiç birşey kurtulmazdı ya. İşte bunun en belirgin örneği Bay Yavaş

İşte Hasan Özmen bu Beyin fabrikasında çalışıyor. —Allah razı olsun— iyi adam Bay Yavaş. Kimseyi boş çevirmezmiş. Vatandaş Hasan'ı da alıvermiş fabrikasına...

Vatandaş Hasan, pamuk balyalarını taşırmış depoya. 150 Kg.lık balyayı ıhh demeden merdivenlerden çıkarır, depoya bırakırmış. — ücret oldukça dolgunmuş. — Vatandaş Hasan yaşamından istekli... Balyalar sırtını yara yapıyor, çürütüyor ama, ay sonunda alacağı paraları düşündükçe, yükü hafifliyor, ağrısını duymaz oluyordu. Sırtı ağrıdıkça, güzel urubaları yiyitleri, içitleri gözünün önüne getiriyor, koşar adımlarla balyaları taşıyordu. Gözleri ışıl, ışıl yüreği sımsıcak. Sırtında pamuk balyası, merdivenleri aşıp, balyayı depoya bıraktıkça merdivenler çoğalıyor, balyalar çoğalıyor, balyalar çoğaldıkça içinde bir sıcaklık yüzünde bir canlılık beliriyordu. Günler hep böyle umutla geçiyordu.

—Yavaş— çok iyi bir adammış. İlçenin kalkınması için hiçbir yatırımda, yardımda bulunmazmış ama, işçilere yük olmasın diye onları sigorta ettirmezmiş —Allah razı olsun işçiden yanaymış.—

Vatandaş Hasan, bir deri, bir kemik kalmıştı ama yüreği umutla çarpıyordu yine. Birkaç gün kalmıştı aybaşına. Yine sırtında pamuk balyası merdivenleri çıkarken, sol bacağına ağır birşeyin indiğini duydu. Bacağı tutarsız olmuştu âdeta. Balyayı binbir güçlükle depoya bıraktı, potunu sıyırıp baktığında, sol bacağından kanların sızdığını gördü. Demek bacağına vurulmuştu. Neden niçin? Kim vurmuştu arayıp soran bile olmamıştı. Vatandaş Hasan işe yaramaz olunca kapı dışarı etmişlerdi. Hasan Özmen'in parası yoktu ki bakıtsın bacağını... Bacak günden güne şişiyor ağrısı çekilmez duruma geliyordu... Birkaç kere parasını istemiş —Para yok diye— vermemişlerdi .Vatandaş Hasan'ın günleri işkence içinde geçiyor ve üstelik günlerdir de midesine yemek girmemişti.. Bir yol parası bulsa kente inecek, bacağının devasını arayacaktı Vatandaş Hasan'ın bir aylık hamallığının sonucu buydu işte... Ondan bundan borç alıp, simit alarak, açlığını gidermeğe çalışıyor, kahvehanelerinde uyukluyordu.....

—Yavaş— Beyin fabrikası büyük gürültüyle çalışıyor, pamuk dişlilerin arasından geçiyor pamuk bir yana, çekirdekler bir yana birikiyordu. Hasan Özmen'in yerine daha besili, daha gencini almışlar, istekle, inançla çalışıyor, aybaşını düşünüyordu... Ve kentde bir politikacı, «Çalışalım» diyordu...

Vahit TULİS

YÖN

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.)

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

imtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

IDARE : ZIYA GÖKALP CADDESI 28/1 Yenişehir — ANKARA Telefon: 17 59 78 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari Sokağı: 32 Cağaloğlu, Posta kutusu 512 — İstanbul, Tel: 229315 — 229316 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — ISTANBUL

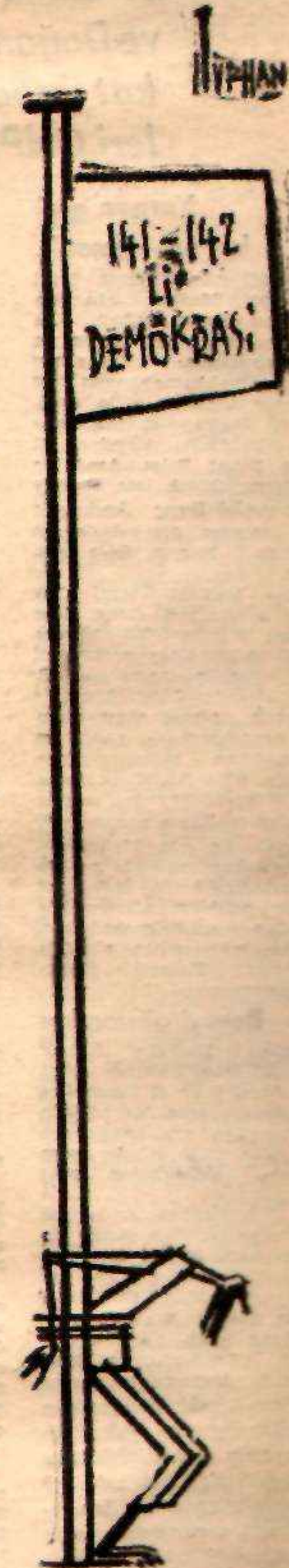
ABONE Yıllığı (52 sayı) 50 T.L. altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12.50 T.L.'dir. 1962 yılı için özel indirimli abone tarifesi: Yıllık 40 TL., altı aylık 20 TL., Üç aylık 10 T.L. dır Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dır. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

YÖN — HAFTALIK GAZETE

BAKIŞ

Ümitsizlik

«DEMOKRASİYE BAĞLIYIZ»

Devlet adamlarımızın en soğukkanlısı ve tecrübelisi sayılan İnönü bile, çığ gibi büyüyen güçlüklerin altında dengesini kaybetmiş benziyor. Son olayları başka türlü izah çok güç.

Kendi eseri olan şekli demokrasiyi yaşatabilmek endişesiyle, hertürlü tâvizi kolayca veren İnönü, bir bakıyorsunuz, Millî Şefe atfedilen davranışlarla önümüze çıkıyor. Genel Başkanın ithamlarının ağırlığı altında, nefis müdafaasına zorlanan politikacılara karşı, parti giyotini işletiliyor.

Siz, istediğiniz kadar meseleyi, hukuka uydurmaya çalışınız, «ben ne yapabilirim ki, mahkeme böyle karar verdi» deyiniz, halk efkârı, gazetelerde çıkan yazılardan ve haberlerin veriliş şeklinden de az çok anlaşılacağı üzere, hükmünü vermiştir: Partiden, geçici bir süre için de olsa, ihraç edilenler, «Lèse — Majesté» suçunu işlemişlerdir.

Yıllar boyunca İnönünün ağzından bu tip davranışların mahkûm edildiğini işiten Paşa hayranları bile, şaşkındır, üzgündür. İnönüyü gerçekten seven bir çok gazetecinin, «Paşaya karşı Kasım gülek'i savunmak durumunda da mı bırakılacaktık» diye yakındığını bu günlerde sık sık işittik. Nitekim İnönü de, cezalandırılan muhaliflerini suçlandırırken, Haysiyet Divanının yaptığı gibi, onların son konuşmalarını ele almıyor. Haysiyet divanının kararıyla ilgisi olmıyan kabahatlar araştırıyor. «Demokratik rejim parti içinde de kurulsun gibi mâsum fikirlerin arkasında gizlenerek, küçük tertiplerde bulunanlar vardır» diyor. Ahlâk yoksunlarından, tertipçilerden, juntacılardan sözediyor...

Uzatmıyalım ve bu tatsız hikâyeyi burada keselim.

Huzursuz memleket

Son ihraçlar, memleketteki buhranın yeni bir belirtisinden başka bir şey değil. Gençlik huzursuz, CHP. teşkilâtı huzursuz, zinde kuvvetlerin tümü huzursuz. 27 Mayısa sâhip çıkan bütün kuvvetler huzursuz. Halk huzursuz. Huzursuz olmasa, AP. kısacık bir zamanda memleketin en büyük partisi olabilir miydi? Günden güne kuvvetlenebilir miydi? Bütün mârifetleri Menderes istismarcılığını en çığırtkan şekilde yapmak olan faşist kadro, koskoca bir partinin başına gelebilir miydi? Düne kadar İnönüye tam bir güvenle bağlanan bütün 27 Mayısçı kuvvetler, «yıllardır bunun için mi mücadele ettik» tarzında bir kötümserliğe kapılırlar mıydı? Öfke ve bezginlik arasında bocalarlar mıydı?

İki yıl şevk içinde, başarılı bir ekip çalışması yapan plâncılar, bir babanın evlâdına duyduğu sevgiyle bağlandıkları plânın uygulanacağından tamamen ümitlerini kesmeselerdi, istifalarını yazmaya elleri varır mıydı? Halk, plâna inandırılabilseydi gazeteler, plân müzakerelerini bir iki satırla geçiştirebilirler miydi?

CHP. teşkilâtı, partinin günden güne eridiğini görmese, ufukta bir ümit ışığı sezse kongreler yarısı boş salonlarda yapılır mıydı? Genel Merkez aleyhtarlığı bu kadar hızlı gelişir miydi? Bir Genel Başkan, 1950 — 60 devresinin en ümitsiz günlerinde peşinden giden bir teşkilâtı, «Bu insanlar, iktidarın nimetlerini, partizanca paylaşmak için mücadele etmişler, memnuniyetsizlikleri bu yüzden» diye suçlamak garabetine düşer miydi?

Manevî çöküntü

Memleketin manzarası bu. 27 Mayıstan önce geniş bir kütle, «İnönü işbaşına gelsin, herşey düzelecek» inancıyla yaşıyor ve geleceğe ümitle bakıyordu. Millî Birlik İdaresinin yarattığı hayal kırıklığı devresinde de, ümitler Paşadaydı. İnönü'nün bir an önce iş başına gelmesi isteniyordu. Seçim sonuçları, kötümserlik getirdiyse de, 27 Mayısı yapan kuvvetler, hükümetin başına İnönü'nün gelmesiyle ferahladılar ve tekrar ümide kapıldılar.

Aradan bir yıl geçti. Paşa artık, eski Paşa değil, gözler değişti. İnönü, ona bağlananlara, bezginlik, kötümserlik ve ümitsizlikten başka bir şey veremedi. Menderes bile hiç değilse belli bir devrede, kütlelere bir hedef gösterebilmiş, onlara kalkınma ve ilerleme şevkini aşılamıştı. İnönü idaresi ise, ruhları ve heyecanları kuruttu.

İnönü'yü destekliyenlerin dahi, bugün tek dayanağı, «İnönü giderse, sonra umacılar gelir» demekten ibarettir. Sâdece umacı korkusuyla desteklenen bir lider ise, Türkiyemizi, sürüklendiği siyasi, iktisadi ve sosyal buhrandan *kurtarmak için gerekli heyecanı ve i*nancı, imkânı yok, yaratamaz. Böyle bir lidere, enerjileri felce uğratan çâresizlik duygusuyla, ancak tahammül edilir. Ehveni şer psikolojisi, fertleri de, milletleri de öldürür.

İnönü için çıkış yolu, geniş kütleler lehine cesur tedbirler almak, sür'atli ve âdil bir kalkınmanın ayrılmaz unsurları olan halkçı ve devletçi bir politikaya sımsıkı sarılmak ve bu politikanın dayanacağı sosyal kuvvetlerin gelişmesini hızlandırmaya çalışmaktı. Bu *maksatla*, işçi ve köylü kütlelerin şuur kazanmasını ve teşkilâtlanmasını sür'atlendirecek bir hürriyet ortamı yaratmak, halktan yana ilerici kuvvetlere her bakımdan destek olmak lâzımdı.

CHP. nin Parlâmentoda azınlıkta bulunması ve kolalisyon ortaklarının muhalefeti yüzünden, böyle bir politikayı denemenin imkânsız hâle geldiği söylenemez. Unutmamak lâzım ki, İnönü bugün hükûmetin başındaysa, herkesin bildiği üzere, bu, zinde kuvvetlerin sâyesindedir. Kayseri affı gibi, incir çekirdeğini doldurmayan meselelerin kapsadığı fırtınalarda, bu destekten bol bol fayadalanmakta tereddüt etmemiştir. Hükûmet, esasen bu desteğe dayanarak ayakta durmaktadır.

Desteksiz iş görmek mâdem ki mümkün değildi, o halde bu desteği, saray entrikaları yerine, halkçı, devletçi ve hürriyetçi bir politikanın emrinde kullanmak, en akıllıca yoldu. Demokrasiyi, susuz kalmış bir fidan gibi solmaktan kurtarıp, sağlamlaştırabilmek ancak böyle bir politikayla mümkün olabilirdi. İnönü, bu yolu denemedi. Muhafazakâr kuvvetlere tâviz üstüne tâviz veren statükocu bir politikaya yöneldi. Fikir ve teşkiltâlanma hürriyetini köstekliyen kanunlara el sürülmedi. Halktan yana ilerici kuvvetlere karşı açılan iftira kampanyası ve fiili tecavüzler, tasvip ediliyormuş intibaı yaratıldı.

Yağmur eken dolu biçer

Bu politikanın ne getirdiği artık açıkça belli olmuştur: Menderes devrini geri getirmeyi vadeden AP. gittikçe kuvvetlenmektedir. CHP. aleyhtarı oylara dayanan koalisyondaki iki parti, AP. tarafından yutulmaktadır. Zayıflayan CHP. nasıl biteceği kestirilemiyen bir buhran içindedir. Kurultay sonuçları ne *olursa olsun, İnönü, parti içi mücadele*den otorite ve prestij koybederek çıkacaktır. Zinde kuvvetlerin, İnönüye olan güveni, gittikçe azalmaktadır. Sermayedarlara ve büyük çiftçilere dayandırılan cılız iktisadi politika, tesirlerini enflâsyon veya artan işsizlik şeklinde hissettirecektir.

Gelecek yıl ortalarında yapılacak olan mahalli seçimlerde ve Senato seçimlerinde, AP. nin ezici bir başarı sağlıyacağı, yaygın kanaattir. Bunun zinde kuvvetlerde yaratacağı huzursuzluk ise ortadadır. 1965 genel seçimlerinin korkusu şimdiden ruhları sarmıştır. Yaklaşan seçimleri, felâket şeklinde görme temayülü kuvvetlenmektedir. Koalisyondaki CHP. ye aleyhtar oylara dayanan partilerin, politika sahnesinden büsbütün silinip gitmek endişesiyle, seçimler yaklaşınca CHP. ye karşı tutum takınmak zorunda kalmaları da, koalisyonun güçlüklerini arttırabilir ve buhranı çabuklaştırabilir, kısaca, İnönünün, uğruna hertürlü tâvizi verdiği şekli demokrasi, bu tâvizler yüzünden, gittikçe çıkmaza saplanmaktadır. Herşey, toplumun zinde kuvvetlerini günden güne âdetâ zorla kendinden uzaklaştıran İnönü, Menderesçilerin politikasını yapmaya mahkûm edilmiş gibi cereyan etmektedir.

Bu durumda Çetin Altanın sözleriyle sormak lâzımdır: «Şayet hükümet ve bilhassa İspet Paşa bu sürüyü (gericiler) normal yollardan köşesine sokamıyorsa, onların karşısında cephe alanları reddetmeye kalkmak yetkisini vicdanında nasıl bulabilir? Yarın kendisi aradan çekildiği zaman, bütün ileri kadroları dağılmış bir millet, bu umacı sürüsüyle başbaşa kalınca ne yapacaktır?

O zaman durum çok feci olacaktır... Gericiler hertürlü tâviz içinde yüzerlerken, boyuna ilericilere çelme takmak, Türk milletine *gizli cezalar hazırlamak* demek olur.

1945'deki hâtâların cezasını fazlasiyle çektik. Kuzum artık 1962 deki hâtâlarına da cezasını çekmiyelim.»

Doğan Avcıoğlu

C.H.P.'de Buhran

Kurultay arefesinde, 4 ileri gelen partilinin ihraç talebile Haysiyet Divanına verilmesi, Gülek, Erim, ve Doğan hakkında bir yıl muvakkat ihraç kararı alınması dikkatleri CHP. üzerinde topladı.

CHP. Haysiyet Divanı toplantı hâlinde 3 oy, 11 oyu değiştirdi!...

Yorgan gitti kavga bitmedi!.

PAZAR günü akşam üzeri Genel Merkez binasına gelen İsmet İnönü, etrafını alan gazetecilerin soran bakışları karşısında, «hiçbir şey söyliyemem, mahkeme kararı üzerinde birşey söylenir mi?» dedi. CHP. Genel Başkanının mahkeme kararı dediği, CHP. Haysiyet Divanlarının Nihat Erim, Avni Doğan ve Kasım Gülek için verdiği bir yıllık geçici ihraç kararıydı ve aynı kararın bir eşi de bu hafta içinde Turgut Göle için alınacaktı.

CHP. nin teşkilât tarafından pek fazla sevilmiyen Genel Merkez ekibi, Haysiyet Divanlarını olağanüstü çalışmalara zorlıyarak Kurultay hazırlığı yapıyordu. C. H. P. nin içinde, Genel Merkeze karşı bayrak açmış gayri memnunların bayraktarlığını yapan ve basın tarafından «Dörtler» diye adlandırılan dört kişiyi partiden atmakla, Kurultayda karşı cephenine en ağır toplarını susturacağı hesabındaydı. Ne var ki, evdeki hesap çarşıdakine uymadı ve Genel Merkezciler, başta İnönü olmak üzere, attıkları adımın hiç de lehlerine sonuçlanmadığını, daha ihraç kararlarının alındığı gün gördüler. Yorgan gitmiş ama, kavga bitmemişti.

Dereyi görmeden

CHP. Genel Başkanı İnönü'nün çevresi, daha kurultay kararı alınıp da ilçe ve il kongreleri başladığı zaman gördüler ki, Kurultayda meydan muharebesi verilecektir. Zira CHP. içinde, memnuniyetsizlik alabildiğine gelişmiştir.

Yapılan her ilçe ve il kongresi, gayri memnunların zaferi ile sonuçlanmaktadır. Gayri memnunların, yani CHP. nin tâvizler verdiğinden üzülenlerin, CHP. nin memleketin gerçek dertlerine çare aramaktan uzak ellerde bulunduğunu görenlerin, nihayet CHP. Genel Merkezindekilerin uyuşukluğundan, kaldırabilemezliğinden, iş bilmezliğinden yakınanların ve düpedüz Genel Merkeze karşı husumeti olanların zaferleri tevali edip duruyordu. İlçe kongrelerindeki gayri memnunlar zaferini, il kongreleri takip etti.

Ne Genel Sekreter Kemal Satır'ın «Asarız, keseriz» li nutukları, ne de İnönü'nün uyarıcı konuşmaları gayri memnunları yola getirmeye yetti.

Bu durum, Genel Merkezcileri ilk defa ürpetti. Feyzioğlu, Paksüt, Satır, Yurdoğlu, üstüste uğranan yenilgiler karşısında, çareyi «Paşaya sığınmakta» buldular. Genel Başkanı yetkilerinin de üzerine çıkarak Kurultay tarihini geri bırakmaya, il kongrelerini durdurmaya zorladılar. Tüzüğe bağlılığıyle tanınan İnönü, çarnaçar yârânının dediğini yaptı ve tüzüğü çiğnedi.

Yarânın ettiği

Sadece Kurultay tarihini geri almak, il kongrelerini pestenkerâni sebeplerle yaptırmamak yetmiyordu. Tarihî şahsiyet İnönü'nün yıpranmak pahasına da olsa bütün ağırlığını terazinin kefesine k o y m a s ı lâzımdı. CHP. nin en ağır topu İnönü, sahneye iyiden iyiye çıkarıldı. Kongre kongre dolaşmaya başladı. İstanbul kongresini Ankara kongresi, Ankara kongresini Malatya, Malatyayı Elâzığ kongreleri takip etti. İnönü, bütün bu kongrelerde, nutuk üstüne nutuk attı. Her nutkunda da bir parça daha açık, tevcih edildiği hedefleri ortaya koydu. CHP. Genel Merkezine karşı açıktan kazan kaldırmış Gülek'e, Erim'e, Doğan'a ve Göle'ye verip veriştirmeye, teşkilâtı Kurultayda bunları seçmemeye davet etmeye başladı. Gerçi tecrübeli politikacı, konuşmalarında ad vermiyordu ama, onun tarifini yaptığı politikacıları herkes tanıyordu. Tanımıyan olursa diye de Paşanın pek harimi ismetine girmiş bir dergi, ayrıca açıklamalar yapıyordu.

Gelgelelim, bütün bunlar da para etmedi. Taarruza doğrudan doğruya İnönü'nün geçmesi, karşı saflarda dağılma değil, daha da kesin bir birleşme doğurdu. Hele ve hele, İnönü'nün kendi partisinin birtakım ileri gelenlerini açıkça jurnalcılık, tertipçilik, partizanlık, yeraltı ve üstü gizli çalışmalara katılmak gibi itham altında bırakması, bardağın suyunu iyice taşırdı. Meşru müdafaa durumuna düşen Dört'ler, açıkça İnönü'nün karşısına çıkıp söylediklerinin hesabını sordular.

Dört'ler adına ilk cevap, Nihat Erimle Turgut Göle'nin yaptığı ortak bir basın toplantısında verildi. Erim ve Göle, bu basın toplantısını sadece şahısları adına değil, Kasım Gülek ve Avni Doğan adına da yaptıklarını açıkladılar.

Pahalı papuçlar

O yıllar yılı tarihten gelmesinin verdiği alışkanlık içinde, her sözünde cevher aranan, keramet aranan İnönü, belki de ilk defa böylesine sert bir cevap aldı. Ama yine durmadı. Konuşmalarının dozajını daha da ağırlaştırdı. O ağırlaştırınca, karşı taraf da ağırlaştırdı. Fakat karşı cephe mütecaviz değil, sadece meşru müdafaa halinde kalmaya dikkat etti.

Aslında göründüğünden daha sabırsız olan İnönü, etrafının da teşviki ile işi Kurultaydan önce kestirip atma çarelerini aradı. Kemal Satırın başkanlığında Merkez İdare Kurulu ile Grup İdare Kurulları ortak bir toplantı yaptılar. Tutup Nihat Erim ile Turgut Göle'yi, «Parti programı ve tüzüğünü çiğnedikleri» gerekçesiyle ve «ihraç» talebiyle Haysiyet Divanına sevkettiler. Bu, Dört'leri bölmek için de bir iyi taktik olarak düşünülmüştü. Ama tutmadı. Göle ile Erim'in Haysiyet Divanına sevkedildikleri günün akşamı, Kasım Gülek ile Avni Doğanın, diğer iki arkadaşlarının sözlerine ve görüşlerine aynen katıldıklarını bildiren telgrafları genel merkeze geldi. Peşinden de Doğan ve Gülek seslerini yükselttiler. Avni Doğan, asıl Genel Başkanın Haysiyet Divanına verilmesi gerektiğini söyledi. 24 saat ara ile Dört'lerin ikinci yarısı da Satırın başkanlığındaki kurul tarafından Haysiyet Divanına sevkedildi.

Ah şu tüzük

Cuma günü ilk toplantısını yapan Yüksek Haysiyet Divanı ile Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu Haysiyet Divanları, önce kendi aralarında bir anlaşmaya varamadılar. Bu divanların üyelerinden bir kısmı, ilk gün, ne olur ne olmaz diye, toplantıda hazır bulunmamayı tercih etmişlerdi. Sonra ortaya, Ortak Haysiyet Divanının hangi kadro ile toplanacağı meselesi çıktı. Haysiyet Divanına verilenlerden üçü, milletvekili, biri senatördü. Milletvekillerinin durumu görüşülürken, Cumhuriyet Senatosu Haysiyet Divanı da ortak toplantıya katılacak mıydı, katılmıyacak mıydı? Senatörün durumu görüşülürken de Millet Meclisi grupu Haysiyet Divanı toplantıya katılmalı mıydı?

Pek hassas hukukçuların, bu çok ilmî münakaşası cuma günü bir karara bağlanamadı. Hukukçular arasında hukukî ihtilâf çıkmıştı. Gece yarılarına kadar süren toplantıda, sadece bir karar alındı. O da, sanıkların ertesi günü saat 17 ye kadar savunmalarını yapmak üzere ya Ortak Haysiyet Divanına başvurmaları, ya da yazılı savunmalarını vermeleriydi. Bu karar Göle, Gülek, Erim ve Doğan dörtlüsüne derhal yıldırım telgraflarla tebliğ edildi. Ortak Divan, ertesi gün saat 17 de toplanmak üzere dağıldı. Arada da, inşallah dörtler gelmez de iş kazasız belâsız geçiştirilir diye düşünülüyordu.

Ama ertesi günü Dörtler, saat 17 de Genel Merkezden içeri girdiler. Kapının önü bir hayli kalabalıktı. Dörtleri görmek üzere bekleşenler vardı.

Hikâyenin gerisini, Milliyet Gazetesinden okuyalım:

«Dörtlere... CHP. Genel Merkezinde revâ görülen muamele, bir çok politikacının gözünü yaşartacak kadar acı ve politikaya atılan veya atılmak üzere olanların da ibretle seyredecekleri kadar gerçek bir tabloydu.

Bir zamanlar Kasım Gülek'i, Kapıda ellerini uğuşturarak, karşılıyanlar, ceketlerinin bütün düğmelerini iliklíyerek önünde iki büklüm olanlar, şimdi onunla gözgöze gelmemek için kapı bucak kaçıyorlardı. Sanki Genel Merkeze gelenler, bir devirde, bu partinin Genel Sekreteri, Başbakan Yardımcısı, Bakanı değildi de, birer umacıydı! Kendilerini kimse karşılamak istemiyordu. Değil karşılamak, yüzyüze gelmekten korkuyorlardı. Ortada bir tek insan vardı. O da emektar odacı «İbrahim Efendi» ydi. Zavallı adam sağa sola koşuşuyor «Dört'leri» buyur etmek için çırpınıyordu. Önce Paşanın odasına almak istedi. Oda doluydu. Yan oda, ön oda, arka oda, bütün odalar doluydu! Koca Genel Merkezde dört insanı oturtacak bir oda yoktu! Nihayet kâtiplerin oturduğu odanın kapısına geldiler. Ama kâtipler politikacı değildi. «Hoş geldiniz!» dediler. Buyur ettiler ve dışarı çıkarak onları başbaşa bıraktılar.

....

Bu sırada Genel Sekreter Kemal Satır ile Lebit Yurdoğlu telâşlı adımlarla aşağı iniyorlardı. Çünkü kulaklarına Gülek taraftarı Altındağlıların Genel Merkezi bastıkları gelmişti. Lebit Yurdoğlu Altındağlılara hırsla, «Burada ne arıyorsunuz?» diye çıkıştı. Fakat aldığı cevap üzerine, hiç sesini çıkarmadan Satır'la geri dönmeyi tercih etti. Çünkü Altındağlılar, Yurdoğlu'na «Partili değil miyiz» diye bağırmışlardı. «Genel Merkeze girmek için sizden pasaport mu alacağız?»

Bu sırada ortak kurul toplantı halindeydi. Başta Osman Sabri Adal olduğu halde, bazı Haysiyet Divanı üyeleri, Dört'lerin partiye geldiğini, DP. den transfer başkan İhsan Aktürele bildirdiler. Fakat başkan, «Beklesinler... biraz daha beklesinler» demekle yetindi.

Dörtler, bir süre daha bekledikten sonra, davet sahiplerinin kendilerini biraz da istiskal edercesine beklettikleri kanaatine varmış olmalılar ki, birden ayağa kalktılar. Ceplerinden çıkardıkları önceden yazılı itirazlarını imzalıyarak, odacılar vasıtasiyle yukarı divana gönderip, Genel Merkezden ayrıldılar. Turgut Göle, kapıdan çıkarken, «Bu kadar da alaturkalık olmaz, insan 45 dakika bekletilmez» demekten kendini alamadı.

Dört'ler gittikten saatlerce sonra dahi, Ortak Haysiyet Divanı daha usul meselelerini halletmiş değildi. Şayet Dört'ler o akşam orada saatlerce de bekleseler, yukarıya çağırılacakları şüpheliydi. Ama ertesi gün, Ortak Haysiyet Divanına da başkanlık eden İhsan Aktürel, sanki Dört'ler bekleseler toplantıya çağırmaya cesaret edebilecekmiş gibi, «beklemeyip gittiler» dedi.

Cumartesi günkü toplantıda Osman Sabri Adal, «Savunma alınmadan karar verilemiyeceği» tezini savunmuştu. Dörtlerle karşı karşıya gelmeye bir türlü cesaret edemiyen pek çok üye ise, aksi tezi savundular. Oylama, Adalın mağlûbiyeti ile sonuçlandı.

Fakat bu, 6 ya 8 bir mağlûbiyetti. Osman Sabri Adaldan başka, Kenan Esengin, Asım Eren, İhsan Kabadayı, Baha Arıkan ve Zeki Kumrulu da savunma hakkı lehine oy kullandılar.

Osman Sabri Adal, bu konuda CHP. Genel Başkanının da fikrinin alınmasını istediyse de, görüşünü kabul ettiremedi. Adal: «İnönü, partisinin parçalanmasını istemez. Bu bakımdan, fikri alınmalı» diyordu.

Pazar sabahı yeniden toplanan Yüksek Haysiyet Divanı ile Millet Meclisi Grupu Haysiyet Divanı, üç milletvekilinin, Gülek, Erim ve Doğan'ın durumunu ele aldı. Bir gece önce, senatör Turgut Göle'nin durumunun, Yüksek Haysiyet Divanı ile Cumhuriyet Senatosu grupu haysiyet divanı tarafından ele alınması kararlaştırılmıştı. Ak saçlı ve tecrübeli Adal, pazar sabahı bir kere daha sanık durumunda olanların savunmalarının alınmasını istedi. Bir kere daha oylama yapıldı. 15 kişilik kuruldan altı kişi savunmaların dinlenmesi lehinde oy kullandı ama, azınlıkta kalındı. Bunun üzerine de Adal, istifa ettiğini, böyle bir mesuliyetin altına girmeyeceğini belirtti. Geri kalan 14 kişi, meseleyi müzakereye başladılar. Bu müzakere, geç saatlere kadar sürdü.

İhsan Aktürel, Baha Arıkan, Zeki Kumrulu, İhsan Kabadayı, Şevket Asbuzoğlu, Mehmet Kartal, Kenan Esengin, Hilmi Güldoğan, Samet Kuzucu, Vahi Özarar, Asım Eren, Etem Agva, Zeki Baltacıoğlu ve Edip Rüştü Akyürek'ten kurulu ortak Haysiyet Divanı, tartışmalar sonunda Erim, Gülek ve Doğan'ı birer yıl için geçici olarak partiden ihraca karar verdi. Karar, oybirliği ile alındı ama, bu oybirliği garip bir oybirliğiydi. 14 kişiden 11 tanesi, üçlerin partiden toptan atılmasına taraftardı. Üç kişi ise, — Esengin, Eren, Kabadayı — Sonuncusunun Grup toplantısında açıkladığı gibi «Sadece ihtar cezası ile yetinilmesini» istiyorlardı. Bu durumda ihraç kararı çıkması normaldi. Gelgelelim, 1 e karşı 3 kişinin görüşü galip geldi. Zira, Ortak Haysiyet Divanının ihraç kararlarını üçte iki çoğunlukla alması gerekiyordu. Üçte iki çoğunluk ise, aslında 18 üyeli olması gereken Ortak Haysiyet Divanının 12 siydi. Halbuki, Osman Sabri Adal, istifa etmiş, Nusret Safa Coşkun, Nurettin Özdemir ve Dâniş Yurdakul da toplantıda hazır bulunmamayı tercih etmişlerdi.

Hal böyle olunca, ille de iyi kötü bir karar çıkarmak ve iş yapmış görünmek sevdasında olan 11 ler, bir yıllık ihraç kararı ile yetinmek istiyen üçlerin görüşüne katılarak oybirliğine varmayı uygun buldular. Böylece de karar, Ortak Haysiyet Divanından oybirliği ile çıkmış oldu.

«Mukaddes savunma hakkı

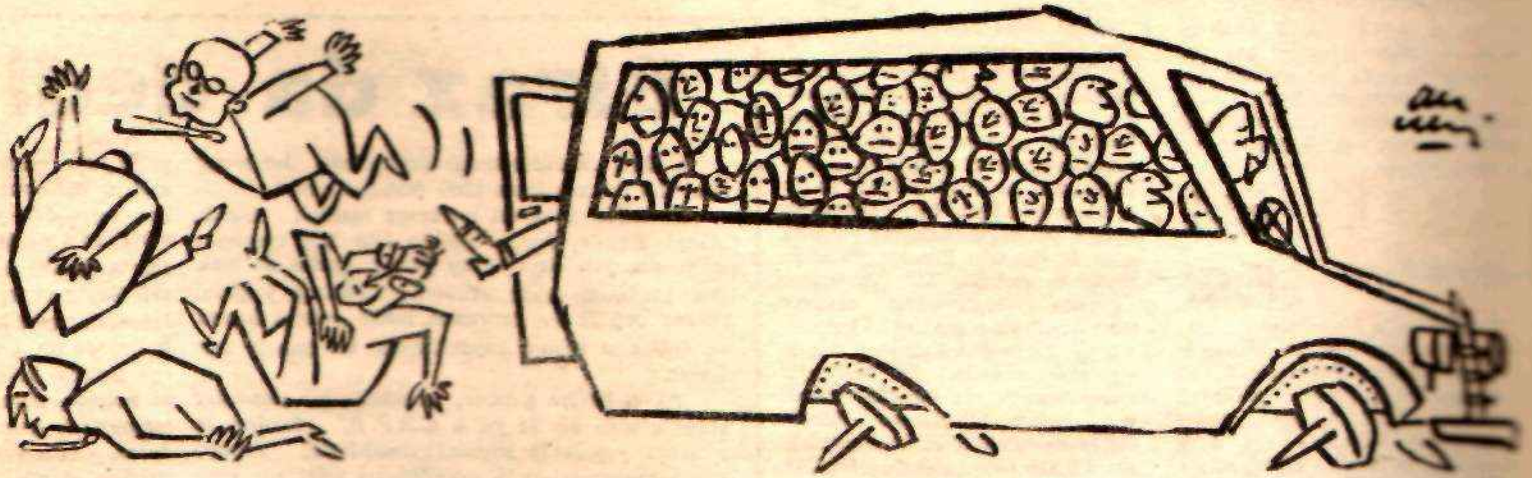
Dört'lerin üçü böylece, bir çırpıda aradan çıkarıldı ama, bu aradan çıkarılma gerçekten hiçbir şeyi halletmiş olmadı. Zira, aynı günün sabahı, Kasım Gülek'in evinde bir basın toplantısı yapan Dört'lerin avukatları, Anayasa maddelerini, usul kanunlarını dile getirerek, savunma hakkının verilmediği bir kararın usulsüz olduğunu söylediler ve verilecek olan kararı iptal için mahkemeye başvuracaklarını da belirttiler. Kasım Gülek ise, Şinasi Özdenoğlu ve Kemal Sarıibrahimoğlu'ndan sonra yaptığı konuşmada, «Hukukçu arkadaşlar mukaddes savunma hakkı üzerinde yetki ile konuşmuşlardır. Yıllarca uğrunda mücadele ettiğimiz prensiplerin bir kenara atılması çok hazin bir manzaradır. Bugün denildiği gibi, bir ihraç kararına varılırsa, Avrupa Konseyi İkinci Başkanı Kasım Gülek ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu Türk delegesi Nihat Erim, Avrupa İnsan Hakları Anayasasının prensiplerine aykırı olarak müdafaaları alınmadan işleme tâbi tutulmuş olacaklardır. Bu memleketimizin itibarı bakımından hazindir» dedi.

Yüksek Haysiyet Divanının müstafi üyesi Osman Sabri Adal da, mukaddes savunma hakkının verilmemesinin Anayasaya aykırı olduğunu açıkça iddia ediyordu.

Anayasanın ilgili 31. maddesi şöyleydi: «Herkes, meşru bütün vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde dâvacı ve dâvalı olarak, iddia ve savunma hakkına sahiptir.» Dört'lere bu Anayasa hakkı, CHP. tüzüğünün 69. maddesine dayanılarak, tanınmadı!. Nihat Erim de, aynı nokta üzerinde durarak, meşhur «vur, fakat dinle» sözünü hatırlattı.

Dörtlerden sadece üçü hakkında ihraç kararı alınması, üstelik ihraç kararının da iğdiş bir karar olması ve ihraç edilenlerden çok edenleri korkutması, haftanın başında, üzerinde en çok durulan nokta oldu. Takke düşmüş, kel iyice meydana çıkmıştı. Demek ki, Genel Merkezciler, Dört'lerin Kurultayda çıkıp konuşmalarından, birtakım foyaları ortaya dökmelerinden korkuyorlardı, şeklindeki yorumlar, hafta başında en çok ilgi çeken yorumlar oldu.

Dört'lerden dördüncüsüne, yani Göle'ye gelince; onun diğerlerine göre partide birkaç gün daha fazla kalabilmesi de yine tamamen usulî bir meseleydi. Cumhuriyet Senatosu, CHP. grupunun Haysiyet Divanı 7 üyeden kuruluydu. Halbuki Yüksek Haysiyet Divanı da, Millet Meclisi CHP.

OTOBÜSÜ KAÇIRANLAR

grupu Haysiyet Divanı da dokuzar üyeden kuruluydular. Bir senatörün, partiden atılması bahis konusu olduğuna göre, Yüksek Haysiyet Divanı ile birlikte toplanacak olan Cumhuriyet Senatosu CHP. grupu Haysiyet Divanı üyelerinin de sayısının dokuza çıkarılmasında ve dengenin sağlanmasında fayda vardı. Dokuza çıkarma işi ise bir seçim işiydi ve bu da ancak salı günü toplanacak olan Senato grupunda yapılabilirdi. Bu bakımdan, Göle'nin durumunun Ortak Haysiyet Divanında görüşülebilmesi ancak salı günü veya çarşamba günü mümkün olabilecekti. Ama, Gülek'in dediği gibi, 1959 yılına kadar DP. saflarında yer alıp da ancak ondan sonra CHP. ye gelip Yüksek Haysiyet Divanına başkan yapılan adamların elindeki bir Haysiyet Divanından çıkacak karar da, diğerlerinden daha farklı olamazdı.

Kurultaya birkaç gün kala, alınan yıldırım karar, kimseyi tatmin etmedi. CHP. organları dahi, kararı savunmakta güçlük çektiler. Tarafsız basın, kararın haksızlığını belirten yayın yaptı. Tarafsız çevrelerin hissiyatını, Çetin Altan, en iyi şekilde dile getirdi:

«İsmet Paşa bunları oralara getirirken, ya insan tanımadığı ve basiretsiz olduğu için hatâlıydı, ya bugün hatâlıdır.

Diyelim ki Gülek, Erim, Doğan, Göle yan metodlarla teşkilâtı ele geçiriyor, partiye sahip olmaya çalışıyorlar. Partinin ise böyle bencil ve dar görüşlü kimselerin eline geçmesi, memleket için ziyanlı olur. Ya peki, partinin bugünkü idareci kadrosunun elinde kalması, memlekete ne kazandırıyor: Atatürk devrimlerinin rötuş edilmesini, ağalar meselesinin kenara itilmesini, dağlarda eşkiyanın, şehirde itlerin kol gezmesini mi?

Paşa, bu son tutumunda yüz de yüz hatâlıdır ve kendinden asla beklenmiyecek bir küçüklük peşindedir. Paşanın, bir partiye bu kadar tasarruf etmeye de ayrıca hakkı yoktur. Partide, kaç tane Erim, kaç tane Gülek, kaç tane Doğan, kaç tane Göle var? Bunların kusurları olabilir ama, cezalandırılmaları bu kusurlardan değil, Paşaya cephe almalarındandır...

Paşa da insaf etmeli; şampiyonu geçindiği cici demokrasisini, kimsenin kendisine cephe almaması şartiyle mi yürütmek istiyor yâni...

E, ne yapacaksınız, demokrasiyi başta kurucusu anlamadığı zaman sonu böyle oluver»

Genel Başkan ve Grup

İhraç kararının yarattığı huzursuzluk, Pazartesi günü CHP. ile ilgili bütün çevrelerde kendini gösterdi. Bir basın toplantısı yapan Gülek «Savunmamızı almadılar. Neden dolayı cezalandırıldığımızı bile bilmiyoruz. Kurultayda kaybedeceklerini anlayan idarecilerin gayesi kurultaya girmemizi önlemekti»

suzluk, Pazartesi günü CHP. ile önlemekti» derken, Atatürk devrimlerine bağlılığı ile tanınan 40 yıllık CHP.li Falih Rıfkı Atay da, İnönü'ye şu telgrafı çekiyordu:

«Hiç sarsılmaksızın Atatürk'e bağlı kaldığım için, Atatürkçülüğe ihanet edenlerin baskısı ile bir gün, savunma hakkımı bile kullanamıyarak partiden kovulmak pek acı geleceğinden, şimdiden Allahaısmarladık.»

Ama asıl sinirlilik, CHP. Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu gruplarının ortak toplantısında görüldü. Kemal Satırın «ihraçlara kesin zaruret» olduğunu izah etmesi ve böyle kritik durumlarda güven oyunun esirgenmiyeceğini bilen Grup Yönetim Kurulunun tek imzalı bir önerge üzerine derhal güven oyu istemesi ve tabii alması, havayı yatıştırmaya yetmedi. Söz alanların hemen hepsi, Kurultay arifesinde alınan bu kararların partiye zarar verdiğini belirtmekte ittifak hâlindeydiler. Sabri Vardarlı uzlaştırıcı rol oynamıyan İnönü've çatıyor ve Öktem için «Siz 1955'te DP.'den atıldığınızda bu hareketin maksatlı olduğunu söylemiştiniz. Bugün aynı hareketi büyük hizmeti geçmiş üç kişiye yapıyorsunuz. Bunun hesabı verilmelidir» diyordu. Baykam müdahele edince, topluca ayağa kalkan milletvekilleri «Yeter artık Bu partiyi yıkmak mı istiyorsunuz» diye bağırıyorlardı. Karara katılan Haysiyet Divanı üyeleri bile aleyhte idiler. İhsan Kabadayı «İfadeler alınmalıydı, kapıda bekletilmeleri doğru değildi, ihtar yeterdi» dedi. Yıllarca Gülekle mücadele ettiğini söyleyen Hasan Erdoğan «Kurultay arifesinde aleluşele ihracı tasvip etmem. Yanlış politika ile partiye yara üzerine yara aldırıyorsunuz» diye dert yandı.

Grubun bu havası, konuşmaları takip eden Genel Başkan İnönü'yü konuşmaya mecbur bıraktı. Tenkitlerin «ihraçların Kurultay arifesinde yapılması» noktası üzerinde toplandığını gören İnönü, «Haksızlık varsa, Kurultayda düzeltilir. Eğer Kurultaydan sonra karar alınsaydı, bu kararları tetkik edecek bir merciden kaçırdınız gibi tenkitlere ve devamlı şikâyetlere hedef olacaktık» dedi ve bu gibi hallerde artık mutad olduğu üzere ağırlığını bastı: «Ya benim söylediklerim doğrudur ya onların ki. Benim söylediklerim doğru ise, şimdi sizden tasvip istiyorum. Eğer şimdi bu arzunuzu izhar etmezseniz Kurultayda itimat isteyeceğim.»

Bu hava içinde tasvibin çıkmaması için sebep yoktu, çıktı.

Şimdi söz, Kurultayın, bir meydan muharebesine dönmesinden korkulur. Kurultaydaki mücadelenin sonucu ne olursa olsun, demokrasi şampiyonluğunu kimseye vermiyen tarihi şahsiyet İnönü,

Hava Kuvvetleri Kumandanı İrfan Tansel
«Ordu siyasi zümrelerin üstündedir»

bu mücadeleden prestij kaybedecek çıkacaktır. Vatandaş ise, bu manzara karşısında, biraz daha fazla ümitsizliğe kapılacaktır

CHP. Gençlik Kurultayı

C.H.P. Gençlik Kurultayı, gereken ilgiyi görmedi. Gidişten memnun olmayan gençlerin bir çoğu, kurultaya girmeye lüzum görmediler. Bununla beraber, seçimleri genel merkezcilerin kazanmasına rağmen, kurultayda bugünkü gidişi tenkit eden gençlerin fikri hâkimiyeti hissedildi.

Feyzioğluna hitaben, «Tavsiyenizi tutuyor, nabza göre şerbet vermiyoruz. yakamızdaki hukuk rozeti bunu gerektiriyor» diyen Ümit Teoman, Gülek - Erim grubuna karşı, genel merkezin ve İnönünün takındığı tutumu şiddetle tenkit etti. Teoman, parti içi mücadelede, Paşanın taraf tutmasına telmihen, «Paşanın lider pozisyonunu kaybetmesine üzülüyoruz »dedi ve Merkez İdare Kurulunun tasvibini almadan Erim'e şiddetle çatan bir bildiri yayınlıyan Genel Başkan Muzaffer Selçuk'u kınadı.

Malatya delegesi, Zülüf Kızıltaş, çalışma raporunu benimsemediğini belirterek, işçi dâvalarını ele aldı: «İşçi dâvaları da bu kurultayda incelenmeliydi. Türkiyede 10 sene işçiler bir üvey evlât muamelesi görmüştür, bir A.P. milletvekili, bir eski Cumhurbaşkanının hapishane köşelerinde çürümesi bu memlekette şeref getirmez, demiş. Asıl, bu memlekete 30 sene hizmet ettikten sonra 120 lira aylıkla tekaüt olan ve sokak köşelerinde sürünerek ölen işçinin acıklı durumu bu memlekete şeref getirmez» dedi.

Orhan Balaban, Kemal Anadol, Haydar Zengin, Uğur Uygun ilgi çekici tenkitler yaptılar.

İstanbul Delegesi Mustafa Ünaltay da, C.H.P. nin D.P. zihniyetini sürdüren A.P. ile koalisyon yapılmasını ve sayısız tâvizler vermesini tenkit etti. C.H.P idarecilerini 27 Mayısı inkâr etmekle suçlandırdı. Plâna da dokunan Ünaltay, pul ve sigara zamlarıyla, yüz de 7 kalkınma hızının sağlanamıyacağını belirttikten sonra şunları söyledi: «Topkapı olaylarını mü teakip İnönü, cop [illegible] sırtları yanan gençlere, [illegible] gelecek, güleceksiniz [illegible] medik, bu gidişle [illegible] imkân yok.»

Bu sözler, C.H.P. [illegible] bugünkü durumunu [illegible] lirtiyor.

Falih Rıfkı ve C.H.P. İdarecileri

C.H.P. Genel [illegible] da ahlâk ve [illegible] partizanlığa son [illegible] çok güzel. Fakat [illegible] rin arkasında [illegible] C.H.P. Genel Başkanı [illegible] de, partizan [illegible] litikacıları toplayan [illegible] rabildi mi? [illegible] lih Rıfkı Atay, [illegible] lerini kastederek [illegible] «Merkezde nüfuzlu [illegible] selâ hekimseniz [illegible] güvenen [illegible] tikadan çekilirseniz [illegible] muayenehane [illegible] lısından size [illegible] dalıkçınız, D.P. [illegible] deres yaratıcı[illegible] rağmen, kurultaya [illegible] olarak gelir [illegible] mızı eder. Avukat [illegible] tık 50 bin [illegible] selâm bile kabul [illegible] lik veya aracılık [illegible] birden üçe kadar [illegible] lar! Yahut da [illegible] yapmamışsanız, [illegible] yapmanız [illegible]

Siz de onları [illegible] başınıza neler [illegible] yazının çıktığı [illegible] nız, hiç [illegible]

Daha önce [illegible] bugün en [illegible] rı ile Vatan [illegible] matörler arasında [illegible] kalar» [illegible] halde ahlâk [illegible] ğinden olacak, [illegible] da susuyor.

28 [illegible] Ordusu

Geçen hafta [illegible] Kumandan[illegible] 500 subaya [illegible] «Hava [illegible] renin değil, 28 [illegible] dir ve siyasi [illegible] dedir.»

Bu sözler [illegible] ri arasında [illegible] Zira [illegible] bu [illegible] bi [illegible] rına [illegible] yetçidirler. [illegible] görüş, [illegible] setin [illegible]

İnönü'ye [illegible] la «Malatya [illegible] 11'lerin [illegible] rılmaları, [illegible] liyor ve [illegible] İrfan Tansel [illegible] nat [illegible] alacak. [illegible] cip [illegible] diye [illegible] mandan[illegible] kararını [illegible] zülfüne [illegible] tartışma [illegible]

Bununla [illegible] lerinde 28 [illegible]

CHP. Gençlik Kurultayında delegeler
Dertler sayılıp döküldü

ğunun en yetkili ağızdan belirtilmesi ve İrfan Tansel'in her türlü siyasi mânaların dışında kalma azmi, ordu birliğinin daha *sağlam temellere oturtulmasına* imkân verecek çok önemli bir gelişme sayılıyor.

Ortak Pazar

Yunanistanla bir ortaklık anlaşması imzalayan Altılar, bütün israrlara rağmen, Türkiyeyi Ortak Pazara almaya niyetli görünmüyorlar. Nitekim, Müşterek Pazar Komisyonu ortaklık anlaşması *imzalanmadan önce* Türkiyenin 6 yıllık bir hazırlık devresi geçirmesini ve meselenin bu hazırlık devresi bittikten sonra tekrar ele alınmasını, Altılar Bakanlar Konseyine tavsiye etmiştir.

Ortak Pazar Komisyonu, 1961 Nisanında yapılan müzakerelerde de, Türkiyenin bir hazırlık devresi geçirmesi fikrinde israr etmişti. Fakat o tarihlerde bunu, «nâzikâne bir atlatma» sayan Türk Hariciyesi ve Maliyesi, kıyametleri kopartmışlar her ne pahasına olursa olsun, Altılar ortaklık anlaşması imzalamaya zorlamışladı. Ama bu gayretler neticesiz kalmıştır. Bu sebeple, Türk hükümetinin Müşterek Pazara girmek hususunda başarısızlığa uğradığını kabul etmek lâzım.

Aslında bu başarısızlığa sevinmek lâzım. *Zira Ortak Pazar ile* Yunanistan tipi bir anlaşma, Yunanistandan çok farklı ekonomik şartlar içinde bulunan memleketimiz bakımından felâket olabilir. Bizim için en önemli mesele, ihraç mallarımızın uygun şartlarla Ortak Pazarda satılabilmesidir.Uzun vâdeli ticari anlaşmalar bunu sağlıyabilir.

Dimyata pirince giderken, evdeki bulgurdan olmaya lüzum yoktur.

İş Bankası

Özel teşebbüsün kalesi olan İş Bankası, devletin özel sektöre cömertçe hediye ettiği müesseselerden biridir.

Şimdi devlet, özel teşebbüse yeni bir finansman bankası hediye etmek üzeredir .Bu *müessesenin* parasının önemli bir kısmını devlet verecek. idaresi tamamen büyük sermayedarlara bırakılacaktır. Karma ekonominin temel kuralı parayı veren devletin düdüğü çalmaktan vazgeçmesidir. Halbuki ortada İş Bankası vardır, Sınai Kalkınma Bankası vardır. Bu bankalar özel sektörün uzun vâdeli finansman işini mükemmelen karşılayabilirler. Ama yeni bir banka, yeni bir çiftlik demektir.

Hâlen çiftliklerin başında İş Bankası geliyor.

İş Bankasının içyüzünü yakından bilen Cemal Hüsnü Taray'ın bu konuda Cumhuriyet'te yazdıkları ilgiyle okunmağa değer:

«İş Bankası, bugün sahipsizdir. Evvelce bu bankanın kuruluşunda bulunanlar *kendilerini bu müessesenin* bir nevi vârisi addediyorlardı. Onlar da ortadan çekildiler.

İş Bankası hukukan bir anonim şirkettir. Fakat bir milyon hisse senetlerinin ancak dörtte biri hususi şahısların elindedir. Ve bunların umumi heyette, banka idaresinde sözleri geçmez. O kadar ki idare meclisinin dörtte birini bile seçememektedirler. Diğer hisseler İş Bankası Emekli Sandığı ile Maliye Bakanlığının *kasalarındadır. Başka* memleketlerde bir anonim şirketin kendi hisse senetlerini toplaması yasak edilmiştir. Dağıttığı yüksek emekli ikramiyeleriyle bir zamanlar epeyce münakaşalara yol açmış olan İş Bankası Emekli Sandığı bilfiil İş Bankası Müdürlüğünün emrinde veyahut etkisi altındadır. Atatürkün gelirini Ankara Dil ve Tarih Fakültelerine bıraktığı hisse senetleri de Maliyeye devredilmiştir. İş Bankası Emekli Sandığı bu hisselerden (325000) ini Maliye Bakanlığı da Atatürk'e ait 275,676 hisse dahil (393,336) hisselerini ellerinde toplamışlardır. Bu suretle dörtte üç ekseriyet İş Bankası Emekli Sandığı yani bilvasıta muamelesi kontrola tâbi olması lâzım gelen İş Bankası Umum Müdürlüğü ile Maliye *Bakanlığı murahhaslarındadır*

★

Bu vaziyet tamamen anormaldir. Ya İş Bankası Emekli Sandığının da hisseleri hususi şahıslara dağıtılmalı yahut hükümet fiili vaziyeti görerek bankayı tamamen devletleştirmelidir. Bu ikinci hal şekli bittabi bankanın bugünkü hisse senetleri dağıtımı itibariyle daha mantıki ve aklın varacağı tabii bir netice olur.

★

Bu bankanın idare meclisi âzalarını bugün tavsiyesiyle Maliye Bakanı *tâyin ettiği halde* anonim şirket perdesi altında Maliye Bakanlığı devlet namına İş Bankası muamelelerinin mesuliyetini doğrudan doğruya üzerine almamaktadır.

Bugün fiilen bütün selâhiyet, mesuliyeti tâyin edilmiş bir meclisi idare ile gölgelenen banka umum müdürlüğüne bırakılmıştır.

Bu karar muazzam bir sermaye, ihtiyat akçesi ve mevduatla işliyen bir banka mesuliyetinin, hattâ bütün vaktini yalnız bankanın muamelelerine hasredecek ne kadar mütehassıs ve titiz olursa olsun bir umum müdürlüğe bırakılması, idarede lüzumu kabul edilen kontrol ve mesuliyet prensipleriyle bağdaşamaz.

İş Bankası, Emekli Sandığının elindeki hisseler, hususi şahıslara intikal ettirilmedikçe bu müessesenin anonim şirketi mahiyeti bir fiction, yani bir yapıntı olmaktan çıkamaz.

Bu yapılamazsa en doğru yol bankayı devletleştirmektir.

Hususi şahısların ellerindeki hisseler isteyenlere bırakılabilir. İstemiyenlerin hisseleri ihtiyat akçesi ve piyasadaki durumu dikkat gözüne alınarak münasip ve âdil bir bedelle satın alınır.

Atatürk'ün hisse senetleri gelirlerinin *Ankara Dil ve Tarih Fakül*tesine bırakılması yolunda milleti minnettar bırakan vasiyetlerine ve bu vasiyetin diğer hükümlerine bittabi bütün nesiller boyunca hürmet edilecektir.

Esasen hisselerinin 3/4 toplu*ma ait İş Bankasının devletleşti*rilmesi gayet kolaydır. Bu suretle beş senelik plânın hususi sektörü finanse etmek için tasarladığı banka, başka yeni bir teşkilâta ihtiyaç bırakmaksızın devletin elinin altında hazır bulunmaktadır.

Aynı zamanda devlet bir taşla bir kaç kuş da vurmuş olacaktır. Çünkü *hususi sektörü finanse* edecek kuvvetli bir müesseseyi hazır bulunmasından fazla olarak da Merkez Bankasının yanında, hususi sektörde çalışan banka muamelelerini icabında müdahalesiyle ayarlamaya yardım edecek ikinci *muavin* bir organa da bu suretle sahip bulunacaktır.»

(Mahkeme kararına uyarak yayınladığımız tekzip yazısıdır)

TEKZİP

YÖN DERGİSİ Yazı işleri Müdürlüğüne

Derginizin 21 Kasım 1962 tarihli 49. sayısının 6, sayfasının orta sütununun sonlarında 7 fıkra numarası altında şahsımı ilgilendiren ve hakikate hiç alâkası olmayan bir yazı okudum. Bahsedilen hadisenin cereyan ettiği 18 Kasım 1962 Pazar günü ben sabahın erken saatlerinde İstanbul'dan İzmit'e gitmiştim. Gecenin yarısına yakın saatlerde şehre avdet ettim. Beraber yolculuk yaptığım ve İzmit'te karşılaştığım ve görüştüğüm zevat ile bu hususu isbata hazırım.

Okuyucularınız bu yazdıklarınızın doğru olduğu vehmine kapılmasınlar diye hakkımdaki yazının yalan olduğunu bildiriyorum. Bu hususun hukuki takip hakkım baki kalmak üzere Derginizin ilk çıkacak sayısında aynı sayfa ve sütünlarda, aynı punto ile neşrini rica ederim.

Nurettin TOPÇU

Biraz da dedikodu..

C.H.P. Kurultayında tartışılacak meselelerden biri de, dörtlerin kirli çamaşırlarıdır.

Gülek'in hikâyesi herkesçe malûm: Gülek, Albay Fens'e, Nüvit Yetkin için hoş cümleler ihtiva etmiyen bir mektup yazmış, sonra da mektup yazdığını *inkâr etmiştir. Mektup yazması* önemli değilse de, sonradan inkâr yolunu seçmesi, Gülek'in lehine kaydedilecek bir puvan sayılamaz.

Nihat Erime gelince, İnönünün bir zamanlar sağkolu olan bu 32 yıllık C.H.P. li, Menderesle işbirliği yapmakla suçlandırılmaktadır. Yaptığımız soruşturmalardan edindiğimiz bilgi şu: 1954 seçimlerinde C.H.P. nin tam bir yenilgiye uğraması üzerine, İnönü, Bayar'ın C.H.P. yi kapayacağından endişelenmiş ve D.P. ile 12 Temmuz Beyannamesine benzer bir anlaşma yoluna gidilmesini uygun bulmuş. İnönü, fikrini Erim'e açarak, onu bu işe memur kılmış. Anlaşma zemini şu: C.H.P. seçimlerde yenilgiyi kabul etmiştir. «Loyal muhalefet» yapacaktır. İktidar da muhalefete karşı ayni şekilde hareket edeceğine dair teminat verecektir.

Nihat Erim, meseleyi Dr. Sarol ile dost olan Fazıl Şerafettin Bürge'ye açmış ve Sarol vasıtasıyla Menderes'le görüşmüştür. Bu görüşmede Menderes, Bayarın şu sözlerini Erim'e söylemiş: «İnönüye güvenilmez Oyalama politikası takip edip, zaman kazanmak istiyor.»

Bu sözlere Erim'in cevabı ise şu: «İtidal politikası bir zaruretin icabıdır. Bu politikadan dönülürse, ben çekilirim.»

Erim, bu sözleri daha sonra, İnönüye anlatmış, İnönü «doğru» demiş. İtidal politikası, o güç zamanlarda partiye faydalı olmuş. İl ve ilçelerde C.H.P. ye yapılan baskı hafiflemiş ve partinin faaliyeti canlanmış.

Gel zaman, git zaman İnönü, parti politikasında değişiklik yapmak ihtiyacını duymuş. «Fazla angajmana girdik, neylesek» demeye başlamış. Erim ise, «Ben şeref sözü verdim. Eğer parti politikasında bir değişiklik yapmak gerekiyorsa, müsaade edin, ben kenara çekileyim. Yeni politikayı başka biriyle yürütün» demiş. İnönü, «Hüseyin Cahit, nasıl duruma göre politika yapıyor» diyerek, Erim'i iknaya çalışmışsa da, eski Başbakan Yardımcısı «mazur görün, ben yapamam» cevabını vermiş.

İnönü ile Erim arasına soğukluk girmesi, bu mektuptan sonra başlar. Erim, nihayet Haysiyet Divanına sevkedilir. Haysiyet Divanı raporunda, İnönüye atfen, «Erimi, Menderesle görüşmeye ben memur ettim. Fakat beşeri zaaf gösterdi» ibâresi varmış.

«Beşeri zaaf» sözü Erim'i çok üzmüş ve İnönüye olayların iç yüzünü açıklıyacağını bildirmiş. İhtiyatlı Erim'in elinde, olayları teferruatıyla anlatan İnönünün bir mektubu varmış... Bunun üzerine İnönü, Câfer Tüzel'i Erim'in niyetlerini öğrenmeye memur etmiş, neticede İnönünün bir mektupla «Beşeri zaaf» isnadını geri alması kararlaştırılmış. İnönü, bir mektup kaleme alarak, bunu bizzat Ferit Melen'in bürosuna bırakmış. «*Nihat Erim güzide bir C.H.P. lidir. Beşeri zaaf*sa ben gösterdim» mealindeymiş. Mesele böylece kapanmış. Bundan sonra Menderes, bakanlık teklif ettiyse de Erim, C.H.P. den ayrılmamış. Büyük Elçilik teklifini de reddetmiş. Kıbrıs Müşavirliği ise şöyleymiş:

Menderes, Kıbrıs meselesinin çıkmazda olduğunu anlatmış. Erim, o ana kadar yürütülen politikanın yanlış olduğunu söylemiş. Hükümetin politikası, milletlerin kendi mukadderatını kendilerinin tayini (self—determination) ilkesine karşı koyup, Kıbrısın İngilizlerde kalmasını sağlamaktı. Birleşmiş Milletler ve dünya halk efkârı ise, self—determination taraftarıydı. Self—determination'a karşı koymakla Türkiye, Kıbrıs dâvasını kaybedecektir. Erim, doğru politikanın iki *millete*, ayrı ayrı *Self—determination* hakkının tanınması olduğunu Menderese anlatmış. Nitekim İnönü de bu görüşü benimsedi.

Bunun üzerine Menderes, Erim'in Kıbrıs işini üzerine almasını istemiş. Erim, hayır demiş, memuriyet kabul edemiyeceğini bildirmiş. Menderes, «Milli vazifeden kaçtığını radyoda ilân ettiririm» demiş. Neticede, Erim, memurluk statüsü dışında, Kıbrıs müşavirliğini kabul etmiş.

Erim — Menderes hikâyesi kısaca bundan ibaret.

Kıbrıs gibi milli bir meselede yardımcı olmaktan kimse kınanamaz. Yalnız, Erim'in Menderes'le çok sıkı münasebet kurduğu intibaını vermesi ve hakkında yazılanları cevaplandırmaktan kaçınması hatalı olmuştur. Bu münasebetlerin daha fazla aydınlığa ihtiyacı vardır. Kesinlikle söylenebilecek tek şey, Erimin Menderesle dostluğuna rağmen, C.H.P. den ayrılmaya hiç bir zaman yanaşmadığı ve İnönü ile C.H.P. İdarecilerinin Erimi partiden ihraca teşebbüs etmedikleridir.

Avni Doğana gelince, Atatürk devrinden kalma bu aksaçlı C.H.P. linin hikâyesi şöyle: Doğan, A.P. ile koalisyona ısınmıyan ilk hükümetin bakanlarından biri. Af müzakereleri sırasında, Paksüt'ün teklifi üzerine, A.P. liler «ya 24 saat içinde *bizim* görüşümüzü kabul edersiniz, ya istifa ederiz» diye ültimatom vermişler ve istifalarını yazmışlar. Sonradan öbür bakanlar caymış, istifalarını yırtmışlar. Avni Doğan ise caymamış...

Doğan, İnönünün ikinci koalisyonun kuruluşu sırasındaki manevralarını da tasvip etmemiş. Anlaşmazlık, buradan başlıyor. Bir Parti Meclisi toplantısında ise, Avni Doğanın, partizanlıkla suçlandırılan teşkilâtı savunması Doğudaki asayişsizlikten şikâyet etmesi üzerine, İnönü azarlar bir şekilde, «Avni Doğan Bey, koalisyona aleyhtar da onun için böyle konuşuyor» demiş. Doğanın da ayni tonda mukabelesi üzerine kıyamet kopmuş. *Genel Merkezciler A. Doğan'ı*, juntacılarla işbirliği yapmakla suçlandırıyorlar. Avni Doğan ise, bu iddiaları şiddetle reddediyor, «Tam tersi» diyor. Turgut göle için de, juntacılık iddiaları var. Göle de, «aslâ» diyor. Genel Merkezle arasındaki ihtilâf, 22 Şubat öncesi günlerde, bâzı Merkez İdare Kurulu üyelerinin C.H.P. Gençlik Kollarını karşı davranışlara teşvik etmesi olmuş, Gençlik Kollarıyla vazifeli Merkez İdare Kurulu üyesi olan Göle, ondan habersiz girişilen bu tertipleri çok tehlikeli bulmuş... 27 Mayısı yaratan Ordu — Gençlik birliğini zedeliyecek teşebbüsleri sert bir dille tenkit etmiş. Bir Merkez İdare Kurulu toplantısında, onun juntacılık yaptığı imaen söyleyince de, «iftira edenler namussuzdur, ispat edin» diye kapıyı vurup çıkmış.

Junta iddialarının ne dereceye kadar doğru olduğunu kestirmeye tabii imkân yok. Yalnız Avni Doğan ve Turgut Göle'nin *«çirkin iftiralar»* dedikleri bu iddiaları yayanlar var. Bu kimseler, dürüstlüğün icabı, iddialarını delilleriyle açıklamalıdırlar.

Bir takım adamları, İnönünün ithamlarına cevap verdiler diye partiden atmak, bunun partililerini ve efkârını tatmin etmediğini görünce, fısıltılarla bu adamları çürütmeye kalkışmak, dürüst politika değildir.

Millet, açık rejim şampiyonu İnönünden, tarihi şahsiyetine uygun davranışlar bekliyor.

Bir müfteri

A.P. Kongresinde İnönü'yü komünistlikle suçluyan haddini bil*mezler ekibinin malûm simaların*dan Şadi Pehlivanoğlu (Ordu, A.P.), Meclis kürsüsünde, Yön, Vatan ve Öncü'yü komünistlikle itham etmiştir. Çok şükür bu haddini bilmezlere, hadlerini bildirecek güçteyiz. Onun için bu iftiraları cevaplandırmak lüzumunu dahi duymuyoruz.

Önemli olan Hukuk Profesörü, Adalet Bakanının sözleridir. Ba*kan, 141 ve 142 nci maddeler var,* bunlar yetmezse, yeni hükümler getireceğiz, diyor. Evet alelâde bir Şadi Pehlivanoğlu değil, hukuk profesörü bir bakan böyle söylüyor. Yön'ün kurucularıyla birlikte, Anayasa Komisyonunda, Anayasayı birlikte hazırlıyan bir bakan böyle konuşuyor!

Adalet Bakanına, düne kadar akıl hocalığını yaptığı Bölükbaşının, 141 ve 142 nci maddeler aleyhinde mecliste yaptığı konuşmaları okumasını tavsiye ederiz. Eski Temyiz Bakanı Halil Özyörük'ün, 141 ve 142 ye bugünkü haliyle nasıl ateş püskürdüğünü hatırlatırız. Partisine mensup Ceza Hukuku Otoritesi Prof Faruk Erem'in bu maddeler mevcut şekilde kaldıkça, basın hürriyetinden ve demokrasiden konuşulamıyacağını *Adalet Komisyonunda na*sıl yana yakılan anlattığını öğretmek isteriz. Hem de ne zaman? Anayasayı çiğnemek suçundan a*sılan Menderes zamanında*

TİP'e Saldıranlar

Belli bir gurubun Türkiye İşçi Partisi toplantılarında devamlı hâdiseler çıkardıkları malûm. Bu durumda asâyiş kuvvetlerinin hazırlıklı olması şart. Üstelik milli maç da yok. Fakat hayır... Asayiş kuvvetleri böyle bir ihtimali düşünmez. 40 - 50 kişilik bir zorba grubunun karşısına, bir kaç jandarma gönderilir!..

TİP Yönetim Kurulunun aynen yayınladığımız bildirisi, durumu çok güzel belirtiyor:

«Dünkü vahşi tecavüz olayından sonra sormak mecburiyetini duyuyoruz: Türkiyede Anayasa hükümran mıdır? Kanun var mıdır? Vatandaşların canını, malını en tabii hakiarını korumakla gö

C.H.P. Seçim Beyannamesi nasıl hazırlandı

kınmış ve bu devrenin sarsıntısız geçmesi için gerekli ağırbaşlılığı ve ölçülü davranışı göstermiştir,

HÜRRİYET

SOSYAL ADALET İÇİNDE HIZLA KALKINMA

HEDEFLER)

İlk Hedefler Beyannamesindeki esasları, yeni Anayasada da yeralmış görmekle gurur duyan C.H.P. , Sosyal adalet içinde hızlı kalkınmayı sağlamak azmindedir. Adam başına millî gelirin düşük seviyede

Seçim Beyannamesinde Feyzioğlu'nun eliyle yapılan «düzeltme»...

Kurultay öncesi günlerde, C.H.P., genel merkezine yöneltilen tenkitlerden biri de, seçim beyannamesinin, iktidara gelince rafa kaldırılmasıdır.

Seçim beyannamesinin rafa kaldırıldığı doğrudur. Rafa kaldırılmaması için, C.H.P. idarecilerinin her şeyden önce halk oyuna sunulan vaatlere inanması lâzımdı. Halbuki idareciler, siyasî ve idarî kısmı Mümtaz Soysal ekonomik ve sosyal kısmı Doğan Avcıoğlu, dış politika kısmı Coşkun Kırca ve vergiler kısmı Ferit Melen tarafından hazırlanan beyanname taslağıyla ilgilenmediler bile.

Seçim Beyannamesinin görüşülmesi, 4 Eylül 1961 günü, uzmanların da katılmasıyla 4 de parti meclisinde İnönü'nün başkanlığında başladı. Toplantıda, İnönüye rağmen, 40 kişilik parti meclisinin 20 üyesi vardı. Fakat salon yavaş yavaş tenhalaştı. Ertesi gün 9 da ilân edilen toplantı 11 de başlıyabildi. Bu toplantıda, sâdece Cahit Zamangil, Ferda Güley, Cihad Baban, Vedat Dicleli, Şevket Raşit Hatipoğlu vardı. Dicleli, bir müddet oturduktan sonra ayrıldı. Gi öğleden sonra gelmedi. Zamangilin de ânî işi çıktı. Neticede, Seçim Beyannamesi, Şevket Raşit Hatiboğlu ve Cihad Baban olmak üzere, 2 parti meclisi üyesinin oylarıyla kabul edildi.

Toplantı başlarken Feyzioğlu, birçok Parti Meclisi üyesinin sonradan seçim beyannamesinde yer alan taahhütleri tanımadıklarını ileri sürdü. Örnek olarak 1957 seçim beyannamesindeki milletvekili maaşlarıyla ilgili taahhüdün, «iktidara gelmedik» gerekçesiyle, C.H.P. grubunun yarısından fazlası tarafından reddedildiğini hatırlattı. Hatiboğlu, «Bu sefer beyannameyi hepsine imzalatalım» dedi. Fikir beğenildi ve beyanname taslağının okunmasına başlandı.

Beyannameye, ilk itiraz Ferda Güley'den geldi. Güley «Sosyal adalet içinde hızlı kalkınma» formülüne takıldı. Bunun üzerine, «Hürriyet içinde hızlı kalkınma» denilmesini istedi. Zamangil de «Sosyal adalet içinde hızlı kalkınma diye bir mesele yok. Kendiliğimizden mesele icat etmiyelim» diyerek, Güley'i destekledi. «Sosyal adalet ve hürriyet içinde hızlı kalkınma» formülü de ilgi görmedi.

Vedat Dicleli, D.P. devrinde «az yatırım yapıldı» ibaresine itiraz etti. Zamangil de «Bazı yıllar az yatırım yapabiliriz. Bunun için onlardan fazla yatırım yapmak gibi bir taahhüde girişmiyelim» diyerek, Dicle'nin görüşüne katıldı.

Vedat Dicleli, «Devlet önümüzdeki devrede, ziraat, bayındırlık, enerji, ulaştırma, eğitim, sağlık ve benzeri alanlarda geniş yatırımlar yapmak zorundadır» cümlesine takıldı. Cümleden sayılan işlerin devlet tekelinde kalacağı anlamının çıktığını ileri sürdü ve bunun özel teşebbüsü ürkütebileceğini söyledi.

Cahit Zamangil, «Ziraî pazarların, müstahsil ve müstehlik aleyhine işlemesini önliyecek tedbirleri alacağız. Müstahsilden yok pahasına alınan ziraî mahsullerin, *müstehlike ateş pahasına intikaline* son vereceğiz» taahhüdüne şiddetle karşı koydu. «Bu tüccar düşmanlığıdır. C.H.P. böyle bir şeyi asla kabul edemez» dedi. Coşkun Kırca, bu görüşü ayni şekilde cevaplandırdı. Zamangil, «Biz, böyle rejim istemiyoruz» diyerek, Coşkun Kırca'nın Demirperde rejimlerini arzuladığını ima etmek istedi. (Mecliste de bu tip ithamlara maruz kalan Kırca'nın da, ayni metodları kullanmaya başlaması, ibretle izlenecek bir gelişmedir.)

Cihad Baban ise «Lüks inşaata sed çekelim» fikrini tehlikeli buldu. Bu tahdidin sadece mesken kredisine münhasır kalmasını istedi.

Beyanname Merkez idare Kurulunda

Seçim beyannamesinin diğer kısımları sadece iki parti meclisi üyesinin huzurunda okunduğu için, önemli itirazlar olmadı. Parti meclisi, 40 üzerinden 2 mevcutla seçim beyannamesini onayladı.

Seçim Beyannamesi, C.H.P. Araştırma ve Yayın Bürosu Başkanı, Feyzioğlu'nun zoruyla, 7 Eylül 1961 Perşembe günü gecesi, C. H. P. merkez idare kurulu tarafından incelendi. Maksat, beyanname taslağını bütün Merkez İdare Kurulu üyelerine maletmekti. Feyzioğlu, beyannamenin sorumluluğunu tek başına yüklenmek ve bu yüzden hücumlara uğramaktan çekiniyordu. Fikrini gizlemeyen Feyzioğlu, arkadaşlarına «Sababa kadar oturacaksınız. Okuyacaksınız ve imzalıyacaksınız» diyordu. Buna rağmen, Merkez İdare Kurulu üyeleri, bir ân önce toplantıdan ayrılmak istiyorlardı. Turgut Göle ve Kemalî Bayazıt Feyzioğluna, «Sana itimadımız var, biz gidelim» diyorlardı. Feyzioğlu ise onları bırakmıyordu. İlk toplantı bu hava içined saat 1.30 a kadar sürdü ve 60 sayfalık beyannamenin yarısı okundu. O gece en çok tenkid edilen konu, sosyal adalet sözünün, beyanname taslağında sık sık geçmesi oldu. Kemalî Bayazıt, *«Sosyal adalete bir itirazım yok.* Buna elbette taraftarım. Fakat bu v den hakkımızda komünist diye propaganda yapıyorlar. Bu tâbir, metinde daha az geçse iyi olur» diyordu. Feyzioğlu.

«Buna Kurucu Mecliste, Şefik İnan'ın konuşması sebebiyet verdi» fikrini ileri sürdü. Bülent Ecevit ise, D. P. programında bile, sosyal adalet lâfının bulunduğunu hatırlattı

Merkez İdare Kurulu, ertesi gün tekrar toplanarak, beyannamenin okunmasını tamamladı. Beyanname üzerinde önemli tartışmalar olmadı. Emin Pvksüt «Son 10 yılda» ifadelerine takılıyor ve «Bizde Menderes gibi bir onların zamanında hikâyesi çıkartmıyalım» diyordu. Bu istek, «Son 10 yılda» ibaresi «Son yıllarda» şeklinde düzeltilerek yerine getirildi. Genel Sekreter, yüksek gelir dilimlerinde, gelir vergisi nisbetlerinin azaltılmasını istedi. Bugün yeni vergi tasarıları hazırlamakla meşgul bulunan Ferit Melen ise, vergiler kısmını kendi hazırladığı halde, tasarruf bonolarının tamamen kaldırılması tezini savundu. Vergi kısmında, daha sayısız tâvizler vardı ve bu kısım tasarıda yer alan vaadlerle tam çelişme halindeydi.

Seçim arifesinde, 'vergilerde milyonlık tâvizlerin şampiyonluğunu, ikazlara rağmen yapan Ferit Melen'in, bugün indirimlerden vazgeçip bir milyar vergi geliri bulmak zorunda kalması, feleğin cilvesidir.

Merkez İdare Kurulu toplantısında, Kemalî Bayazit, toprak reformu meselesine takıldı. «Hassas mevzu, bunu dikkatle okuyalım» dedi, metin tekrar okundu: «Çiftçiyi topraklandıracağız. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren, bu dâvayı ele alan ve başarı ile yürüten C. H. P. çiftçinin topraklandırılmasını, ziraatin temel meselesinden biri sayar.»

Bu dâvâ da metinden «başarıyla yürüten» ibaresi çıkartılarak halledildi. C. H. P. idarecileri, partilerinin geçmişte fakir çiftçiye başarıyla toprak dağıttığını kabullenmekten bile çekiniyorlardı!

Başka bir tartışma, mesken meselesinde çıktı. *Tasarıda, «Mesken politikamızın* temelini, inşaat maliyetlerinin düşürülmesi ve lüks inşaat israfına sed çekerek, bütün imkânlarımızı belli tipte ucuz ve sıhhî meskenler yapılmasına tercih etmek teşkil edecektir» ibaresi vardı. Bâzı Merkez İdare Kurulu üyelerini «belli tiplerde mesken» ibaresi ürküttü. Bunlar, «vatandaşın istediği gibi mesken yapmasına karışılabilir mi» diyorlardı.

Bülent Ecevit, «Avrupada karışılıyor» diyordu. Neticede, «belli tiplerde mesken» ibaresi metinden çıkarıldı.

Özel mülkiyet üzerinde gecekondular için bir çözüm yolu aranması teklifi ise, hiç itibar görmedi. Feyzioğlu, «Bu dâvâyı halletmezsek, bir gece uyurken yatağımızda boğacaklar» diyerek bu tezi savunduysa da, tesirli olamadı.

Böylece, Seçim Beyannamesi hazırlanmış oldu. Sonra seçimler yapıldı. Seçimlerden sonra da beyanname rafakaldırıldı.

Hükûmette de, 5 yıllık Kalkınma Plânının âkibeti farklı olmadı.»

---

revli bir hükümet, bir idare, bir emniyet teşkilâtı var mıdır? Yoksa Türkiyede orman kanunu mu hüküm sürüyor?

İstanbul şehrinin ortasında Devlet otoritesini hiçe sayan bir zorba grubu halkı, sana, mala haysiyet ve şerefe yalan ve iftiralarla pervasızca tecavüze kıştıktır: beyannameler dağıtır; Anayasa teminatı altında kurulmuş ve kanunlar dairesinde faaliyette bulunan bir muhalefet partisine. Türkiye İşçi Partisine, bu zorbalar küfürle, taşlarla, sopalarla saldırırlar; Şişli İlçe Binamızın camlarını, çerçevelerini kıranlar; üyelerimize ve misafirlerimize kayalar, taşlarla hücum ederler; orta çağda muhasara altındaki kalelere tırmanır gibi duvara merdiven dayıyarak balkondan içeri girerler, bir çok vatandaşımızı ağır şekilde yaralarlar ve bütün bu feci olaylar cereyan ederken vak'a mahallinde yalnız üç beş jandarma eri bulunur ve bir gün önceden vak'a çıkacağı kendilerine haber verilmiş olan emniyet kuvvetleri ancak iki saat sonra vak'a mahalline gelir...

Hayır! Bu olayların güpegün düz şehir ortasında cereyan edebildiği bir memlekette Anayasa'dan,insan haklarından, demokrasiden, açık rejimden bahsetmek ancak acı bir istihzadır. Gerçek şudur ki, Uşak'ta İnönü'nün başına atılan taş, bugün büyümüş kaya parçaları haline gelmiştir. Ne kimseyi ne kendimizi aldatmıyalım.

Sağ duyu sahibi tarafsız vatandaşlar,*tarafsız aydınlar,* kanun yolunda olan Türkiye İşçi Partisi'nin sopalar ve taşlarla hücuma uğramasına, insan haklarının ayaklar altına alınmasına kayıtsız mı kalacaklardır? Kendilerinin uyanık bekçiliğine emanet edilmiş olan Anayasanın uygulanmasını istemiyecekler midir?

Türkiye İşçi Partisi'nin amaçlarım, programını beğenmiyebilirsiniz; ona karşı olabilirsiniz, ama bu karşı oluş, kayalarla sopalarla olamaz, fikirlerle olur.

Dün cereyan eden olaylar sanmayınız ki yalnız Türkiye İşçi Partisini hedef tutmaktadır. Bu olaylar bir ay içinde dördüncü defadır tekrarlanıyor. İkisi Türkiye İşçi Partisine karşı yapılmışsa ikisi de Atatürk konferanslarına karşı yapılmıştır. Ve yarın, Grev Kanunu ile birlikte, aynı şey Sendikalara karşı yapılacaktır. Ve C.H.P. muhalefette kaldığı takdirde, aynı saldırılar C.H.P. kongrelerine karşı yapılacaktır. Atatürk'çü ve devrimci basına karşı yapılacaktır. Çünkü bu olaylar Faşizmin gelişidir. Aldanılmasın. Dünyanın her tarafında Faşizm bu yoldan ve böyle bir sıra tâkip ederek iktidara gelmiştir.

Hem insan haklarına dayanan demokratik bir sosyal Devlet düzeni getirdik diyeceğiz; hem insan Haklarını pervasızca çiğniyenleri, cana, mala kayalarla sopalarla tecavüz edenleri müsamahamızla âdeta teşvik edeceğiz... Hayır! Medeniyet dünyasında bu samimiyetsiz oyuna yer yoktur. Eğer Hükümet Anayasa'yı, *Demokrasiyi,* sadece nutukları süsleyen fakat uygulanmıyan güzel sözler olarak kabul ediyorsa. bunu açıklamalıdır. Çünkü Anayasa bir tuzak değildir. Vatandaşa gerçekleri bilerek hareket etme imkânı verilmelidir. Hem demokratik Anayasa hem faşist zorbalıklar bir arada yürütülemez.»

Özel Teşebbüsün Üniversitesi

Öyle anlaşılıyor ki özel teşebbüs çevreleri, Devlet Üniversitelerinin ve bu arada meselâ İktisat, Siyasal Bilgiler gibi fakültelerin mezunlarından hiç memnun değil; memlekette özel teşebbüse yüzde yüz gönül vermiş, devletin kötü bir şey olduğuna inanmış gençlerin yetişmesini istiyor. Şimdi, İstanbuldaki iş çevrelerinin geniş mali desteğine dayanılarak bir «Yüksek Ekonomik ve Ticarî Bilimler Okulu» kurulmaktadır. Okul dört yıl süreli olacak ve son iki yıl ihtisas şubelerine ayrılacaktır. Özel teşebbüsçüler istikballerini şimdiden düşünmektedirler: Gazetelerdeki büyük ilânlarına bakılırsa «Müşterek Pazar yabancı dillerine» birinci plânda yer verilecektir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, devlet dışında bu çeşit özel yüksek öğrenim kurumlarının kurulmasını yasak eder. Özel teşebbüs çıkıp, «bizimki Üniversite değil, yüksek okul» diyecektir ama, isim değiştirmekle Anyasaya aykırılığı örtbas edemiyeceklerdir. «Üniversite mahiyetinde öğrenimle uğraşan, Üniversitelerde okunan konuları üniversitelerdeki metodlarla ve üniversiteli kadrolarla okutan bir kurum, bu bakımdan Anayasadaki «Üniversite» anlamına rahatça girer. Şimdiki, «Ekonomik ve Ticarî Bilimler Okulu» nun zamanla büyüyüp tam teşkilâtlı bir «özel teşebbüs üniversitesi» olması kimseyi şaşırtmamalıdır. Türkiye öyle nâle girdi ki, özel teşebbüs elini kolunu sallıya sallıya Anayasayı ihlâl etmekte ve kimse de sesini çıkarmamaktadır.

Bütçe

Maliye Bakanı Ferit Melen, 12.5 milyarlık 1963 bütçesini açıkladı. Bütçe, enflâsyonist yollara gitmeden, sağlam ve sıhhatli bir şekilde yürütrlebilecekmiş.. Bunu ispat için, Ferit Melen, çeşitli gelir kaynakları sayıyor ve vergi gelirlerini aşırı iyimser tahminlere dayandırıyor.

Sanırız ki bütün maliye uzmanları, başta Ferit Melen olmak üzere, vergi rakamlarının şişirildiğini kabul edeceklerdir. Bütçedeki yatırım harcamaları gerçekleştiği takdirde, bunun sonu enflâsyondur. Ama, Maliye Bakanı enflâsyondan fazla korkmuyor. Buna sebep, Ferit Melen'in, bütçeye konan yatırımların gerçekleştirilemiyeceğine dair olan inancı. Melen, bunda pek haksız da sayılamaz. Zira, bütçeye konan yatırımların gerçekleştirilmesi, çok zaman ve çalışma istiyen bir iş. Halbuki yatırım projelerinin çoğu dahi, henüz hazırlanmış değil. Projelerin hazırlanması, çok uzun zamanlara ihtiyaç gösterebilir Mühendis ve diğer teknik personel yetersizliği de ayrı bir dert.

Yetersiz sayıdaki mühendislerin bir kısmı da, hızla özel sektöre kayıyor. Zira, dış yardımların gelmek üzere bulunduğu bir devrede, özel sektör, devlet elindeki mühendisleri toplamaya başlamıştır. Buna bir de bizim bürokrasinin aksaklıklarını, yavaşlıklarını, yerli ve yabancı firmaların projeleri paylaşmak için girişecekleri manevraları ekleyin, siz de Maliye Bakanına hak vereceksiniz ve yatırımların önemli bir kısmının kâğıt üzerinde kalacağını kabul edeceksiniz.

Peki, sonra ne olacak?

İlgililer, nedense işsizliğe aldırış etmiyorlar. İlgililerin tezi: «Bu memlekette her zaman işsizlik oldu!» Bu anlayışsızlığın fiatı, herhalde pahalı ödenecek.

Düzeltme

Doğan Avcıoğlu'nun «Türkiye İşçi Partisine dair» adlı yazısında, Beyazıt Beyaz Saray toplantısına katılan dâvetsiz misafirlerin, dâvetlileri azınlıkta bıraktığı. bir yanlışlık eseri olarak yazılmıştır. Toplantıya katılan dâvetlilerin sayısı, dâvetsiz zorbalardan kat kat fazlaydı. Özür dileyerek düzeltiriz.

C.H.P.'de Devletçilikten ne kaldı?

CHP Kurultaylarında Doktrin Tartışmaları

Genel Başkan İnönü CHP Gençlik Kurultayında, devletçilik ilkesinin başına «mutedil» sıfatını eklediğini açıklıyor. Partinin aşırı orta yolcu doktrineri Turhan Feyzioğlu da «Bizim devletçiliğimiz.. Mustafa Kemal devletçiliğidir. diyor Aynı kongrede Kadıköy ilçesi delegeleri ise «1950'den sonra ve Server Somuncuoğlun zamanında CHP'nin devletçilik anlayışında liberalizme kaçış mahiyetinde yapılan değişikliğin, bugünün icaplarına göre tashihini istiyor. Kurultayda da, eğer hizip mücadelelerinden azıcık vakit kalırsa, CHP ilkeleri tartışma konusu olabilir Eskiden Kurultaylarda bu ilkeler, özellikle devetçilik uzun uzun tartışılırdı. Hem de bugünkünden çok farklı şekilde.... CHP Kurultaylarındaki devletçilik tartışmalarını ve program değişikliklerini inceleyen aşağıdaki yazıda, dünle bugünün farkını göreceksiniz

1931 kurultayı

Serbest Parti, «Ben, liberalim» demişti. Demiryolu politikasının şampiyonluğunu yapan C.H.P. ise «Ben, devletçiyim» dedi. Başbakan İsmet, 1930 yılında, Sivas'a demiryolu, ulaşması dolayısiyle, ilk defa olarak devletçiliği savundu. 1931 Mayısında toplanan CHP'nin Üçüncü Büyük Kongresinde, devletçilik, diğer temel ilkelerle birlikte, parti programında yer aldı. Programda Birinci maddenin C fıkrası: «Ferdi mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refah ve memleketi umumi ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde, bilhassa iktisadi sahada, devleti fiilen alâkadar etmek mümkün esaslarımızdandır» diyordu.

Bu tarif, ciddi bir devletçilik anlayışı ortaya koymaktan uzaktı. Özel teşebbüsü esas alan bu formül, bugün «özel teşebbüs esas, devlet ise yardımcı» diyen Alican'ın devletçilik anlayışından, çok fazla farklı gözükmemektedir. Nitekim 1961 Kurultayında, bu tarz bir devletçilik târifine itiraz eden çıkmamıştır. Tek itiraz, İstanbul delegesi Hasan Vâsıf Beyden gelmiştir. Hasan Vâsıf Bey, Sanayi ve Maadin Bankasını tenkit ederek, «Banka... fabrikalar yapıyor ve esnafa rakip bir vaziyete giriyor... Erbabı Sanayi bundan büyük zarar görmekte:...» diyordu. Fakat bu iddialar gerçekten uzaktı. Banka, eline geçmiş bulunan 5 fabrikayı, kuruluş kanununa uygun olarak, özel sektöre devretmeye çalışmaktan öte bir iş yapmıyordu. Bu maksatla Banka, fabrikalardan birinin hisse senetlerini satışa çıkartmış, ne çare ki alıcı bulamamıştı. Kısaca, devletçilikten şikâyetçi kimse yoktu ve Parti Programında yer alan devletçilik târifi, liberal bir devletçilik görüşü getiriyordu. Bu sebeple, İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey, İstanbul delegesinin tenkitlerini cevaplandırmakta güçlük çekmedi ve liberal devletçiliği şu sözlerle savundu:

«Devletçi olmak... Bizzat ticaret..., istihsal hayatına girerek kazanmak gâyesini takip etmek demek değildir. Devletçilik tanzim..., mürakabe..., himaye..., teftiş eder. İcabında âmme hizmeti şeklinde bizzat idâre eder... Âmme hizmeti şeklindeki (faaliyetleri)... Hususi Teşebbüse bıraktığımız takdirde, vatandaşların bir kısmı diğerinin nef'ine çalışmakla münteki olabilir. Yahut... Hizmet lâyıkiyle istihsal olunamaz. Buna mâni olmak için... (Devlet) âmme hizmeti şeklinde onu idâre eder. Devletçilik bu şekilde olduğuna göre... Hiç bir suretle hususi teşebbüs ile devletin rekabet hâline geçmesi (ni)... ifâde etmemektedir.»

Parti programında yer alan diğer iktisadi hükümler de, zayıf bir hükümet programının yuvarlak ifadelerinden farklı değildi. İşte bâzı örnekler: «İktisatta hareketli sermaye mühimdir... Kredi ve sigorta meseleleriyle, ihtıyacın talep ettiği ehemmiyette iştigal olunacaktır... İthalâtın ihracattan fazla olmaması ve en nihayet aynı kıymette olması tediye muvazenesinin temini için elzam addettiğimiz şarttır... Memleketin inkişafında bütün ticari faaliyetler mühimdir.» gibi.

Devletçilik böyle başladı. Fakat çok geçmeden bu tip liberal bir devletçilik anlayışının yetersizliği anlaşıldı. 1932 de(, özellikle 1934 ten itibaren, tatbikatta ciddi bir devletçilik görüşü hâkim oldu. 1935 Kurultayında parti programı da tatbikattaki devletçilik anlayışına uyduruldu.

Mustafa Kemal devletçiliği

Atatürk 1935 yılında, «Bizim tatbik ettiğimiz ekol devletçiliktir. En ileri iktisadi yol budur» diyordu. Kurultayı açarken de Atatürk, «Yepyeni bir güdümlü ekonomi düzeni kurmakla uğraşıyoruz» sözlerini söylüyordu. Liberal görüşlü iktisat bakanı Celâl Bayar bile, 1936 yılında «Memleketimizde güdümlü bir ekonominin esaslarını kurmak istiyoruz» görüşünü savunuyordu.

Recep Peker
«Vatandaş, özel teşebbüse istismar ettirilemez»

Dördüncü Kurultayın açılış gününde, radyoda konuşan C.H.P. Genel Sekreteri Recep Peker ise, partinin yeni devletçilik görüşünü, halk oyuna şu sözlerle açıklıyordu:

«Ulusal çalışmayı yıpratan ve ulus yığınını istismar eden liberalizme karşı cephemizi daha sıkıştırıyoruz... Her yerde son nefesini vermekte olan liberal devlet tipinin kucağında beslenip büyüyen... Sınıf kavgası yollarını sıkı sıkı kapıyoruz. Bizim korporatif akıma kapıldığımız hükmünü çıkarmak lâzımdır. Kontrolsüz geniş istihsalciliğin müstehlikleri istismar etmesi fikrini de beğenmiyoruz... Türkiyede her teşebbüs ulusal bütünlüğün âhengine uygun olacaktır. Yeni programımızın müstehlik... yığınlarına karşı fiyat empozisyonu yapacak tröstleri ve kartelleri tanımıyan ve devlete fiyat kontrolü (yetkisi) veren ruhu, Partinin... ana düşüncesini... belirtiyor... Devletin ekonomide yapılacak vazifesini ve... Serbest Sanayii tanzim ve murakabe edicilik vazifesini genişletiyoruz ...Serbest Sanayie ve Serbest ticarete bırakılan yer, normal kazanç dışında istismara varamaz.»

C.H.P. genel Sekreteri Recep Peker, Parti programı görüşülmeye başlarken de, programda değişiklik yapma lüzumunu şu sözlerle belirtiyordu: «Biz... hükümetçe de, partice de devletçiyiz. Buna karşı olanlar (liberallikte serbest olsun) diyorlar. Liberal sistem... Ulusun... Muvaffakıyet yollarını kapamak demektir. Biz devletçi olmasaydık paramızın... kıymeti temin edilebilir miydi? Ödeme denkliğimiz mümkün olur muydu?.. Ecnebi malları Türk pazarlarını istilâ ederdi... Şu halde devletçilik bir parti vasfı olarak kalmamalı, devletin vasıfları arasında yerini almalıdır. Yeni programda devletçiliğin târifini açık bir hâle koyuyoruz. Eski programdaki târife (hususi teşebbüs serbesttir, devlet de iktisadi bakımdan istediği şeyleri yapmakta serbesttir) diyorduk... Liberal fikirdekiler ikinci cümleyi almadan diyorlar ki bana devlet karışmaz... Bir Kızıl Marksist de her şeyi devletin yapacağını, hususi teşebbüse bir şey bırakılmayacağını ifâde ediyor. Hakikat ne öyle, ne de böyledir. Bu noktayı yeni program aydınlatıyor... Devletçiliğimizin hakiki mânası hususi teşebbüsün serbest olduğu, fakat umumi menfaatler noktasından gerekli olan her ekonomik teşebbüste devletin yapıcılık saha ve selâhiyetini açık bulunduruyor. Devlet kendi yapacak ve... Teşvik ve himaye ettiği endüstriyi kontrol da edecektir... Türkiyede hususi teşebbüslere bırakılmış herhangi bir iş yalnız teşebbüsü olanların kabiliyetinden büyümüyor. Türkiye gümrük kapılarını büyük duvarlarla örmüştür. Milli Sanayii ilerletmek için her kolaylığı temin etmiştir.

Devlet bu yardımlarla beslediği ulusal endüstrinin kontrolsüz çalışma ile ulusu istismar etmesine kayıtsız kalamaz... Normal çalışmayan sermayenin... Teşviki mevzuu bahis olamaz.»

Peker, liberalizm için de şunları söylüyor:

«Ekonomik liberalizm dünyanın intizamını bozacak ve az kazançlı insan yığınlarının yaşayışlarını tazyik edecek mahiyetten kurtulamamıştır... Devletin müdahalesini meşru kılan sebepler buradan geliyor... Liberalizmin kâr ihtisası, işçiyi, müstehliki ve müstahsili ezmiyen bir ölçüde tutulsaydı, beşeriyetin bugünkü ıstıraplarının ve sınıf kavgalarının büyük bir kısmına mahal kalmazdı.»

Geniş devreye nazaran, 1935 te görüşlerin ne kadar değiştiği ortadadır.

1935 programında devletçilik

Devletçilik, ilk defa 1935 programında ciddi bir tarife kavuşmuştur. Dördüncü Kongreye sunulan programda, devletçilik için, 1931 programındaki hüküm tekrarlandıktan sonra ilâveten şöyle deniyordu:

«Devletin ekonomi işleri ile ilgisi fiili surette yapıcılık olduğu kadar, özel girişimlere ön vermek ve yapılmakta olan işleri düzenlemek ve kontrol de etmektir.

Devletin fiili olarak, hangi ekonomik işleri yapacağının belirtilmesi, ulusun genel ve yüksek asığlarına (menfaatlerine) bağlıdır. Bu lüzum üzerine, devletin fiili olarak, kendi yapmağa karar verdiği iş, eğer özel bir girişim elinde bulunuyorsa, onun alınması her defasında özgü bir kanun çıkarmaya bağlıdır. Bu kanunda özel girişimin uğrayacağı zararın, devlet tarafından ödeme şekli gösterilecektir. Bu zarar oranlanırken gelecekteki kazanç ihtimalleri hesaba katılmaz (1935 Programı: Madde 5).

Görüldüğü gibi, 1935 programının, devletçilikle ilgili hükmü bir hayli genişletilmiş, özel teşebbüsü kontrol ve devletleştirmek programa alınmış ve devletleştirme hâlinde mübalâğalı tazminat bedelleri ödenmesi önlenmiştir.

CHP'nin 6 ilkesi Anayasada yer alırken içişleri Bakanı Şükrü Kaya, devletçiliği şu sözlerle savunuyordu: «Devletin eline ordu veriyoruz da, ordu işlerinin binde biri kadar ehemmyeti olmıyan işleri devlet yapamaz diyoruz. Mantık bunu kabul etmez»

Halbuki 1961 Anayasası müzakereleri sırasında, devletleştirme ihtimalinin derpiş edilmesi ve ödenecek tazminat meselesi kıyametlerin kopmasına yol açmıştı. Bunu yapan Kurucu Meclisteki C.H.P. çoğunluğuydu. Bu çoğunluk, parti programına uymak için Ereğli — Çelik tesislerinin devlet eliyle kurulması gerektiğini savunan Coşkun Kırca'yı susturmuştu! C.H.P. ileri gelenlerinden Sahir Kurutluoğlu, bu çoğunluğun hislerine tercüman olarak, Coşkun Kırca'yı neredeyse pertiden aforoz ettirecekti... Hâlen durum böyledir. Fakat partinin yeni fikriyatçısı Feyzioğlu hâlâ, devletçilikten tâviz verilmediğini, C.H.P. nin Atatürk devletçiliğine sadık olduğunu söyliyebilmektedir! Acaba Feyzioğlu, 1935 programında sosyal âdaletin icabı olarak yer alan aşağıdaki hükümleri bugün savunabilir mi? Programın 15 inci maddesi şöyle diyor: «Üretmenlerle yoğaltmanlar arasında *çıkabilecek asığ* kavgalarını önlemek için, Devlet bütün endüstrilerde fiyat kontrol işlerini düzenliyecektir... Yoğaltmanların zararına fiyat birliği yapacak olan tröst ve kartellere izin verilmeyecektir.» Madde 8: «Tefeciliğe karşı savaşta bulunmak partimizin prensiplerindendir.» Madde 14: «Hiç bir ekonomik girişin kamusağıya olduğu kadar, ulusal ve özel bütün kınavlar arasındaki uyuma da karşıt olamaz.»

Celâl Bayar
«Liberalizme dilim dahi dönmüyor»

Bugün bunları söyliyecek C.H.P. İdarecisi kalmamıştır. O tarihlerde ise bu görüşler, Kurultayın büyük çoğunluğu tarafından benimsendi. Toprak ağası Emin Sazak, yeni devletçilik anlayışının Nâdir tenkitçilerinden biriydi.

Tenkitler ve cevaplar

Devletçiliğin yeni târifine karşı çıkan Emin Sazak, özetle şunları söyledi: «Eskiden bu madde, ferdin yapamıyacağı işlere, devlet müdahale eder, şeklindeydi. Bu... Tereddüdü mücip olmamıştı... (Halbuki şimdiki şekliyle) erbabı teşebbüsü müphemiyete götürecek Acaba devlet hangisini *yapmayı uygun görecek diye bir* tereddüt olacaktır... Şimdi burada hiç hudut yoktur. Her sahayı içine almış oluyor. Nerede devletin müdahale edeceği malûm değil. Bu... Bütün ferdi teşebbüsleri akim bırakacak şekildedir.»

Bu sebeple toprak ağası Emin Sazak'a göre, devletin faaliyetlerine kesin bir sınız çizilmesi ve özel şahısların teşebbüsleri devletleştirilince, bunlara yeni iş sahaları gösterebilmesi zaruridir ve bu programda belirtilmelidir.

Türkiyenin devlet eliyle Sanayileşme yolunda başarı gösterdiği o tarihlerde, Emin Sazak'in bugün sık sık işitilen tenkitleri yankı bulamadı. Genel Sekreter Peker, toprak ağasının tenkitlerini, sert bir dille cevaplandırdı. «Hususi teşebbüs canının istediğini yapacaktır. Ekonomi teşebbüslerinde devlet ona bağlıdır... Bu koyu bir liberal fikridir. Devlet... Onların istediklerini hususi teşebbüslere bırakıp geriye artanını değil, ... hangi işin ne zaman Devlet tarafından yapılması istilzam ederse onu yapacaktır... Devlet... Her hangi bir işi yapabilir... yaptıktan sonra o sahada hususi teşebbüs erbabına iş kalmazsa, hususi teşebbüs başka iş yapsın... (İkinci husus), kontrolsüz... Hususi teşebbüs... Halkı... İstismar eder. Devlet kontrolü lâzımdır. Bugün devletin... Hususi teşebbüs sahiplerinin yaptığı işler üzerinde... Himayeleri vardır. Biz... Bu himayeleri kabul ederken... onların halkı istismar etmesini önlemeyı ödev sayıyoruz. Üçüncü safha, hususi teşebbüsler devam ederken, Devlet bu işe müdahale edebilir mi? Açıkça söyliyeyim, evet devlet bu işi de kendi eline alabilir.»

1935 kurultayında devletçilik işte böyle savunuluyordu. Liberal Celâl Bayar bile, bugünkü «mutedil» devletçilerin cesaret edemiyecekleri şu sözleri, 1936 yılında B.M.M.'de söylüyordu: «Liberalizme, dilim dahi dönmüyor, bu *kelime* o kadar yabancı geliyor, yıkaraktan... Güdümlü bir ekonominin esaslarını kurmak, istiyoruz. Bu istihale devresinde... Hoş gelmiyecek bir takım şeyler olacaktır»

Aslında hoş gelmiyen bir şey olmadı. Teknik ve ekonomik alanındaki bütün yetersizliklere rağmen, ilk beş yıllık plân, Recep Peker'in sözlerinde ifâdesini bulan yeni devletçilik anlayışıyla yürütüldü ve Türkiyemizin Sanayileşmesi yolunda önemli işler başarılmış oldu.

Devletçilik, 1937 yılında Anayasaya da geçirildi. Bu sırada, «Liberal... Bir vatandaş... Propagandaya başlarsa, şekli devleti tebdil cürmünü tasaddi etmiş diye... Onu polis yakalayıp ta mahkemeye verecek midir» sualini soran İzmir milletvekili Halil Menteş'e Anayasa Komisyonu Başkanı Şemsettin Günaltay, şu cevabı veriyordu: «*Bir liberal çıkıp, liberalizm* esaslarını... müdafaa... edemiyecektir. Teşkilâtı Esasiye Kanununa muhalif bir hareket nasıl bir cürüm ise, (devletçiliğe).. muhalefet de ayni şekilde cürüm sayılacaktır.» Bu cürüm, Anayasaya rağmen, devlet adamlarımız tarafından bol bol işleniyor.

Halil Menteş'e, Recep Peker ise şu cevabı verdi: «Devletçiliğin nâkızı olan liberallik... lehinde hiç bir faaliyet yapılamıyacaktır... Bugün liberalizm, ya çökmüş... veyahutta... can çekişmektedir. Türkiye devletinin hayatı için liberalizm... Çok zararlı bir unsurdur... Liberalizm... Bir kısım yurttaşları, diğer yurttaşlara istismar ettirmeğe açık bir kapı demektir.»

İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın cevabı da çok ilgi çekici: **«Devletin eline ordu... veriyoruz da, ordu işlerinin binde biri kadar... ehemmiyet (i) olmayan işleri, devlet yapamaz diyoruz... Mantık bunu kabul etmez.»**

Devletçiliğin sonu

Celâl Bayar'ın başbakanlığa gelmesi ve Atatürkün ölümünden sonra, devletçiliğin inhitat devri başlar. Harp yıllarında devlet müdahalesinin arttığı görülür. Fakat bu devir, YÖN'ün Atatürk sayısında Doğan Avcıoğlu'nun belirttiği üzere, özel teşebbüsçülük devriydi. Özel teşebbüs, geniş ölçüde karaborsaya ve enflâsyona dayanan aşırı kârlar sâyesinde, harp yıllarında, sesini işittiren bir varlık hâline gelmiştir. Harp sonrası müttefiki Sam Amca da, Türkiyeyi özel teşebbüsçülüğe zorlamış, çok partili hayat, özel teşebbüsçüleri, siyasi teşekküllerde söz sahibi kılmıştır. Bu durum, parti programında da değişikliklere yol açmış ve devletçilik ilkesi yavaş yavaş ölüme mahkûm edilmiştir.

İlk değişiklik 1943 Kurultayında yapıldı ve 1935 devletçiliğinin hudutları geniş ölçüde daraltıldı. 1947 Kurultayında ise, devletçilikten fazla bir şey kalmadı.

1947 Kurultayında kabul edilen programda, devletçilik ilkesi önceki programların hepsinden daha geniş yer kaplamaktadır. Ancak bu genişlik, devletçiliğe verilen önemi değil, özel teşebbüsü hoşnut etmek uğruna, Anayasada da yer alan bu ilkeyı, muhtevasız ve anlamsız hâle getirme gayretini göstermektedir. 1947 nin liberal devletçilik anlayışı, devlet işletmeciliğinin sınırını kesin şekilde çizmekte, o günkü şartlar içinde özel teşebbüsün yapmasına gerçekten imkân bulunmayan faaliyetlerden gayrisini özel teşebbüse hasretmekte, devlete özel teşebbüse yardım görevini yüklemekte ve dvletle özel kişilerin ortaklıklarına cevaz vermektedir. 1947 programının devletçilik anlayışı şudur:

Madde 8 — Devlet (yukarıda sayılan) amaçlara ulaşmak ve milli ekonomide kamu menfaatlerini ve hizmetlerini ve milli savunmayı sağlamak üzere doğrudan doğruya kendi tarafından yapılmasını gerekli gördüğü teşebbüsleri, kurduğu ve kuracağı teşekküllerle, üzerine almak görevindedir.

Bu işler, büyük, mâden ışletmeleri büyük enerji santrallerinin ve ağır endüstrinin kurulması, Savunma endüstrisi, bayındırlık işleri gibi büyük teşebbüslerle, kamu hizmetlerini ilgilendiren ulaştırma ve P.T.T. gibi teşebbüslerden ibarettir.

Madde: 9 — Partimiz, 8 inci maddede belirtilenler dışında kalan her türlü ekonomi işlerinin özel teşebbüsler eliyle kurulmasını, Devletin bu teşebbüsleri teşvik etmesini, korumasını ve bunlara gerekli yardımlarda bulunmasını esas tutar.

Buna rağmen, 1947 Kurultayında bu devletçilik anlayışı çok ileri bulunarak, ağır şekilde tenkit edildi. Program komisyonu adına konuşan Cevat Dursunoğlu ve İ. Sabuncu tenkitleri cevaplandırmakta güçlük çektiler. Kurultayda, ciddi bir devletçilik anlayışını savunan tek hatip Alâattin Tiritoğlu oldu. Tiritoğlu'na göre, hiç bir doktrin kötü değildir. «Kötü olan bir fikrin, yarım tatbik edildiği zamandır». C.H.P. devletçiliğinin şanssızlığı da buradadır; zira her Ekonomi Bakanı devletçiliği istediği gibi yorumlamıştır. Özel teşebbüsün başaramadığı işleri devlet yapar formülü hiç bir anlam taşımaz... Programın her yana çekilebilir yuvarlak ifadelerden kurtulması ve kalkınmanın liberalizmle mi, devlet müdahalesi ile mi sağlanacağı meselesinde açık bir tutumu olması lâzımdır. Fakat Tiritoğlu, bu görüşünde yalnız kalmış, partinin tasarısını hazırlayanlar, programda mevcut tâvizlerin daha da arttırılması için çabalıyanları önlemekte güçlük çekmişlerdir. Meselâ Ali Veziroğlu, devlet sanayiinin hisselere ayrılarak şahıslara satılmasını teklif etmiş, bu teklif güçlükle reddedilmiştir. Başka bir delege, 9 uncu maddeye, «Devlet hususi teşebbüse gerek inhisar, gerek *müdahale yoluyla hiçbir zaman engel olma*» tarzında bir fıkra eklenmesini istemiş, Komisyon sözcüsü, «böyle bir fıkra, tekellerin tasfiyesini gerektirir» gerekçesiyle, teklifi ancak önliyebilmiştir.

Bununla beraber, Kurultay delegeleri, programın 72 inci maddesine iki fıkra eklemeyi başararak, deniz nakliyatındaki özel teşebbüsün de yolcu taşıma imkânını sağlamışlar ve yük nakliyatındaki daraltıcı kayıtları kaldırmışlardır. Başbakanın ve Ulaştırma Bakanının, bu sahaları özel teşebbüse açma zamanınının gelmediğini söylemelerine rağmen, armatörlerin görüşü 1947 Kurultayında hâkim olmuştur!

C.H.P. nin yayın organı Ulus, bu yeni devletçilik anlayışını şu sözlerle belirtti: «Harbin sona ermesi ile başlıyan ekonomik ve demokratik gelişme, devletçilik *prensibinin yeni şartlara ayarlanmasını* ve ferdi teşebbüsü engelliyen kayıtların azaltılmasını hem zaruri hem mümkün kılmış idi. Nitekim... Son C.H.P. Kurultayı tatbikatta beliren temayülü katı görmeyip... Devletçilik prensibinin sınırlarını... daraltma yolunu tuttu. Artık C.H.P. programında devletin... Doğrudan doğruya yapacağı işler ...belirmiş bulunuyor... genişletilerek yorumlanması caiz olmıyan tahdidi sayış ta gösteriyor ki devletin yapacağı işler kategorisine... hususi teşebbüsün başaramıyacağı... kâr ve menfaat görmiyeceği... faaliyetler girmektedir. Özel teşebbüsleri... korumayı, ... yardımlarda bulunmayı devletin bir ödev halinde yüklenmesi lâzım gelmektedir. Bu suretle C.H.P. devletçiliği, hürriyet ve demokrasi ile sosyal adaleti en iyi şekilde telif ederek... Günümüzün şartlarına ayarlanmış bulunmaktadır. (Ulus, 17.1.1948.)»

İşte, 1947 den beri uygulanan bu tip bir devletçiliktir! Bu devletçiliğin, ne derece sosyal adaletten ve halktan yana olduğu artık anlaşılmıştır.

Bugünkü durum

C.H.P. Programı, 1954 te tekrar gözden geçirildi ve devletçilik maddesi, İnönünün meşhur ettiği tâbirle bir defa daha rötüş edildi. Fertlerin, hiç bir şekilde başaramıyacağı sanılan işler devlete bırakıldı. Yalnız o tarihlerde, bir gün memleketimize yabancı sermayenin geniş ölçüde geleceği ve yerli özel teşebbüsün yapamıyacağı işlere de el atacağı düşünülmemişti. Nitekim bugün hâlen yürürlük*te olan 1954 programının 5 inci maddesi*nin a bendinde, ağır sanayiin ve şahsi teşebbüsle ortaklık caiz olmakla beraber petrol işletmesinin, münhasıran devlet elinde bulunması zaruri sayılmıştır. Halbuki bugün Ereğlideki ağır sanayi tesisleri, Kurucu Meclisteki C.H.P. çoğunluğunun oylarıyla, özel teşebbüse bırakılmıştır. Büyük Ecnebi Şirketler, devleti bir kenara iterek, petrol istihsalimizi baltalıyacak şekilde, rafineriler kurmuşlardır. Yani C.H.P. programının aşırı liberal devletçilik maddesi bile, bugün dar bir elbise hâline gelmiştir. Programı gerçeklere uydurmak için, partinin fikriyatçısı Feyzioğlu'nun, «Bizim devletçiliğimiz, Atatürk devletçiliğidir» şeklindeki, sâdece tebessüm uyandıran iddiaları bir kenara bırakıp, devletçiliğin hudutlarını daha da daraltacak teklifer hazırlaması lâzımdır.

Bu takdirde, açık rejim şampiyonları, hiç değilse, yaldızlı formüllere sığınarak, halk efkârını aldatmamış olurlar.

Turhan Feyzioğlu
«Atatürk devletçiliği yapıyoruz»

“AT SIRTINDAKİ ADAM”

Ordunun Politikadaki Rolü : 4

(Londra Muhabirimiz Mete Tunçay, Prof. S. E. Finer'in kitabını özetlemeye devam ediyor)

1) Silâhlı Kuvvelerin Sivil iktidara Tesir etmesi

Askerlerin, memleketi idare edenlere tesir ederek, onları kendi görüşlerine inandırmaya çalışmaları, hakları olduğu kadar görevleridir de. Buna «müdahale» denemez bile. Fakat gerçekte, meşru tesirle siyasî baskı arasında bir ayrım yapmak çok güçtür. Günümüzün Amerika Birleşik Devletlerini ve 1930 ların Japonyasını örnek alarak bu farkı görmeğe çalışalım.

Pentagon'un A. B. D. hükûmeti üstündeki tesiri, baskı sınırlarına kadar gelişmiştir. Bunda Amerikan hükûmet sisteminin ve alenilik geleneğinin payı büyük olduğu gibi, çağımızda savunma meseleleriyle dış politikanın ayrılmaz oluşunun da payı vardır. Kuvvetler ayrımı prensibi, Amerikan tarihinde, yalnızca yürütme, yasama ve yargılama iktidarının birbirlerinden bağımsız olmasıyla kalmamış, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerinin de ayrı sayılmasına varmıştır. Silâhlı kuvvetler, istediklerini hükûmete kabul ettirmek için kongre komitelerini kullanırlar ve halk efkârını izlemeğe çalışırlar. Propaganda faaliyeti, bütün milletin gözü önünde olur. Fakat bazan, bu yöndeki çalışmaların Anayasa çerçevesinde kaldığı söylenemez. Örneğin, 1958 tarihli bir Millî Güvenlik Konseyi kararına dayanarak Amerikalı subayların giriştikleri gerici kampanya, ileri gelen vatandaşlara ve hattâ hükümetin kendisine karşı, askerleri «andoktrine» etmekten de ileri gitmiştir. Ordu milletin parasıyla, komünizm aleyhtarı konferanslar ve Freedom Forums denilen toplantılar düzenliyerek sivillerin düşüncesine bile hâkim olmak istemiştir. Yine de, genel çizgilerivle Amerikan silâhlı kuvvetlerinin sivil siyasî hayata karışmalarını, meşru tesir ölçülerinde kabul etmek gerekir. Bu bakımdan, İngiltere'nin durumu da A. B. D. ne benzer.

1930 ların Japon ordusu ise, siyasî partilerden farksızdı. 1935 ten itibaren Japon askerleri, gençliğin yetiştirilmesini kontrol etmeğe başladılar. Subaylar öğretmenlere moral eğitim yaptırıyorlardı. Savunma Bakanlığı Eğitim Bakanlığı ile birlikte milyonlarca propaganda broşürü basıp yaydı. Ordu, dışta genişleme ve içte güdümlü ekonomi için siyasî faaliyet gösteriyordu. Japon âmme hukuku, gereğince, kabinedeki Harp ve Bahriye Vekilliklerinin silâh altında olan askerlere verilmesi, ordunun işini geniş ölçüde kolaylaştırıyordu. 1936 da İmparator, eski Dışişleri Bakanı Hirota'yı kabineyi kurmakla görevlendirdi. Ordu siyasî Partilerin idaresini bertaraf etmeğe kararlıydı. Hirota, Harp Bakanlığını General Terauchi'ye vermek zorunda kaldı. Terauchi de istifa tehdidiyle kabinenin diğer üyelerinin seçilmesine karıştı. Neticede ordunun kuklası bir hükûmet teşkil edildi. Bu kabinenin, bütçenin yüzde 46 sını orduya ayırmasına şaşılmaz, tabiî. 1937 Ocak ayında Seiyukai Partisinden Hamada Mecliste bu durumu tenkid edince, General Terauchi ordunun hakarete uğradığını ileri sürerek Harp Bakanlığı adına resmî bir tebliğle partileri ve parlâmanter nizamı suçladı. Hirota düştü. İmparator mutedil bir adam olan General Usaki'yi dâvet etti. Usaki'nin hükûmet kurmasına askerler, bilhassa Mançurya'daki ordu Komutanı General İtagaki itiraz ettiler. Bu kere, General Hayashi Başbakan oldu. O da İtagaki'yi kendisine yardımcı yapmak istedi. Diğer ordu birlikleri ve Bahriye karşı koydular. Neticede partili siyasetçilerden ayrı ve askerin istediği gibi bir kabine kuruldu.

2) Silâhlı Kuvvetlerin sivil iktidara şantaj yapması

Japon örneği sivillerle askerlerin nasıl çatışıp yarıştıklarını göstermek bakımından aydınlatıcıdır. Fakat, işin içine tehdidin girdiği şantaj seviyesinde müdahale için bir başka örneğe bakmamamız gerekir. Suriye'de 1955 yılından itibaren gelişen olaylar, ordunun siyasî düşmanlarına karşı korkutma tekniğini nasıl kullandığını açıkça ortaya koymuştur. Bu devrin mühim adamı, Suriye ordusunun gizli emniyet teşkilâtı olan Deuxième Bureau'nun genç başkanı Yarbay Saraktı. Saraç siyasette radikal Ba'ath partisini tutuyordu. Bu Parti 1954 de diktatör Çiçekli düşürüldükten sonra yapılan seçimler sırasında kurulmuştu. Meclisin çoğunluğu bağımsızlardaydı. Halk Partisinden 28, Millet Partisinden 13 mebus çıkmıştı. Ba'ath'tan da 16 üye seçilmişti.

Şehirli aydınlardan kurulu olan Ba'ath, Arap Birliği için Mısırla işbirliği yapmayı tutuyor, emperyalizme, dolayısıyla Batıya karşı duruyordu; Dış politikada müsbet tarafsızlığı, iç politikada sosyal reformları savunuyordu. Saraç, 1954 seçimlerinde bu partiyi emrindeki gizli bütçeden destekledi. Sonra da Baath'ın düşmanlarına karşı mücadeleye başladı. Önce, Irakla birleşmeyi tutan sağcı Halk Partisini ele aldı. O sırada katledilen Genel Kurmay ikinci başkanı Albay Malki'nin Halk Partisinin bir tertibine kurban gittiğini ortaya attı (bu subay, Baath'ın liderlerinden birinin kardeşiydi). Bu olay dolayısiyle, yetmiş beş sivil ve otuz subay yargılandı; Halk Partisi kapatıldı ve ileri gelen partililerden bir çoğu mahkûm oldu. Sene 1955 ti. İki yıl sonra, Saraç ikinci darbesini vurdu. İngiltere, Fransa, Türkiye ve Irağın desteğiyle hükûmeti devirmeğe teşebbüs suçundan kırk yedi siyasetçi mahkemeye verildi. Eski diktatör Çiçekli de sanıkların arasındaydı. Ancak üç kişi beraet etti, Mahkûm olanların çoğu sağcıydı. Saraç üçüncü darbesini, 1957 Ağustos ayında hükûmeti devirmeğe teşebbüs ettikleri iddiasiyle üç Amerikalı subayı sınır dışı ettikten sonra, ordu yüksek kademelerine vurdu. Ordunun başkomutanlığına solcu bir generali getirdi (Bizrî) Böylelikle Suriye siyaseti gitgide Batıya karşı ve Mısıra taraftar bir yön aldı.

ORDU MÜDAHALESİ

SEVİYELERİ	METODLAR
TESİR (NÜFUZ)	Sivil otoritelere karşı normal anayasa yollarını kullanmak
TESİR (NÜFUZ) / BASKI (ŞANTAJ)	Sivil otoritelerle çatışmak ve yarışmak
BASKI (ŞANTAJ)	Sivil otoritelere gözdağı vermek.
BASKI (ŞANTAJ) / HÜKÜMET DEĞİŞTİRME SİVİL REJİMİ KALDIRMA	Sivil otoritelerle işbirliği yapmamak veya onlara karşı şiddet göstermek tehdidi.
HÜKÜMET DEĞİŞTİRME SİVİL REJİMİ KALDIRMA	Sivil otoriteleri şiddete karşı korumamak
HÜKÜMET DEĞİŞTİRME SİVİL REJİMİ KALDIRMA	Sivil otoritelere karşı şiddet kullanmak.

3) Silâhlı Kuvvetlerin Hükûmeti değiştirmesi veya sivil rejimi büsbütün kaldırması

...pa'da kullanılan Coup d'état (hükûmet darbesi) deyimi, fazla geneldir. Biz «isyan», «darbe», «ayaklanma», «baş kaldırma», «ihtilâl» sözlerini aşağı yukarı hep aynı anlamda kullanırız. Halbuki, Lâtin Amerikan terminolojisi çok daha sarihtir ve ince ayrımlara elverişlidir. Onlar için «revolucion» (ihtilâl) çok değerli bir kelimedir; bu kavram, bir memleketin sosyal yapısında hayli köklü değişmeler yapıldığını anlatır. Her darbe yapan bu sözcüğü kullanmak ister, ama halk kanmaz. Sonra, «Golpe de Estado» terimi vardır. Bunun kelime manası coup d'état ile aynıdır, ama Lâtin Amerikan kullanışında Golpe ile devlet başkanının devrilmesi anlatılır. Daha sonra, Cuartelazo gelir, bu düpedüz «kışla ayaklanması» demektir. Bazan akim kalan bir darbe kanlı bir iç savaşa yol açarsa da, ihtilâlden farklı olarak Golep'nin de Cuartelazo'nun da amacı kan dökmeden hükûmeti değiştirmek veya sivil iktidara son vermektir.

Başarılı bir Golpe örneği, 1944 te General Farrell'in Arjantin Başkanı Ramirez'i devirmesidir. Ramirez'in Mihver devletleriyle bozuşmasına kızan bir subay grubu Sasa Rosada'ya yürüyerek tabanca tehdidiyle Başkanı istifa ettirmişlerdi. Suriye'ye 1948 de bir darbeyle diktatör olan Albay Zaim'i kısa zaman sonra deviren karşı - darbe de klâsik bir Golpe de Estado idi. Subaylar sabahın erken saatlerinde Başkan Zaimi ve Başbakanını tevkif ettiler, hemen bir askerî mahkemede yargıladılar ve vurdular. Sonradan mahkeme zabıtları açıklandı, hainin kötülükleri sayılıp döküldü ve demokrasi vaad edildi. Bu metod çok basittir, fakat başarılı olabilmek için iyi hazırlanması gerekir. Memleketteki siyasî kuvvetler adamakıllı tahlil edilmeli ve çok dikkatli bir plân yapılmalıdır. Yine de çoğu kere, hini hacette kaçmak için bir uçak veya otomobil hazır bulundurulur.

Çok görülen bir darbe tarzı da, Golpe ile Cuartelazo karışımıdır. 1936 Subatındaki Tokyo ayaklanması ve [illegible]'ı başa getiren Irak devrimi bu yola örn... gösterilebilir.

Guartelazo'nun da Golpe gibi iyice plânlanması gerekir. Bu kere, siyasî kuvvetlerle birlikte, darbeyi yapacak grubun dışındaki diğer silâhlı kuvvetlerin de tavırları hesaplanmalıdır. Kışla ayaklanmalarının temel varsayımı ordunun bölünmezliğidir. Bu sağlanırsa, başarılı bir cuartelazo Kore'de olduğu gibi bir avuç askerle yapılabilir ve Türkiye'deki gibi kansız olabilir. Cuartelazo'lar, sadece «monoton bir temsil» haline geldikleri İspanya'da değil bütün dünyada klâsik bir tabloya uyarlar. Zaman sırasına göre olaylar şöyle gelişir:

(İ) Trabjors, nabız yoklaması .

(İİ) Compromisos, Pazarlıklar ve katılma anlaşmaları.

(İİİ) Accion, bir birliğin isyanı.

(İV) Pronunciamento, tebliğ bildiri.

(V) Başkentteki yayın merkezlerini ve hükûmet binalarını ele geçiriş.

(VİI) Hükûmet etmek üzere askerî bir cuntanın tayini, değişikliğin geçici olduğunun vaadı, muhalefetin önlenmesi.

Bu tablonun evrenselliğini göstermek için üç ayrı ülkeden örnek alalım:

IRAK, 1936. General Bekir Sıtkı, bir çok kabile isyanı bastırmakla şöhret yapmış bir askerdi. Bir sürü siyasetçi, Irak'ın geleceği için bu generale bel bağlamıştı, o da ıslahatçı asker modeli olarak Kemal Atatürk'e özeniyordu. Sonbahar manevralarında, Bekir Sıtkı, izinde olan genel kurmay başkanına vekâlet edecekti. Manevralar başlamadan Bağdat'a yürümeye karar verdi. Harp Bakanı Abdüllâtif Nuri'ye düşüncelerinden bahsetti ve onunla anlaştı. İkisi birlikte Krala hitaben bir istida hazırladılar, ayrıca Bağdat halkı için de bir bildiri yazdılar. Bekir Sıtkı manevraya hazırlanan ordulardan ikincisini sınırda tutarak birincisiyle başkente yöneldi. Bu orduya «Millî Islahat Kuvveti» adını verdi. Öte yandan âsiler başa geçirecekleri yeni hükûmeti de seçtiler - bu maksatla Ahalî fırkasından Hikmet'le anlaştılar. Bir sabah Birinci Ordu birlikleri Bağdata girdi ve Bekir Sıtkı askerî işgali ilân etti. Uçaklar halka beyannameler attı. Başbakan kabineyi topladı ve krala istifasını verdi.

MISIR, 1952. Mısır'da kendilerine «Hür Subaylar» diyen bir asker grubu 1945'ten itibaren hükûmeti yıkmayı kuruyordu. 1952'de Wafd'ın devrilmesi ve polis faaliyetinin artmasıyla askerlerin harekete geçmesi bir oldu. Önce, göstermelik bir baş aradılar ve Necib'e yaklaştılar. Necib'in muavini Nâsır'ın arkadaşlarından Hakim Ömer'di. Daha sonra çevrelerini genişletmeye çalıştılar. Süvariden El Şafi, Piyadeden Şekvi «Hür Subaylar»a katıldı. Fakat, açıldıkları topçudan Mehanua, tekliflerini kabul etmek yerine, onlara cephe aldı. Bunun üzerine, daha fazla bekleyemeyeceklerini anladılar. Çeşitli olaylar, harekete geçiş zamanının öne alınmasına sebep oldu. Nihayet Temmuzun 23'üncü günü gece yarısından itibaren Kahire'de yürüyüş başladı. Sabah saat 3'te işgal tamamlanmıştı. General Necip başkomutan sıfatıyla gazetecilere amaçlarının hukukîlik, devamlılık ve demokrasi olduğunu izah etti. Nihayet, saat 6'da hareketin prononciamento'su radyodan yayınlandı. İskenderiye'de bulunan Kral Faruk, iki gün içinde ordunun ültimatomunu kabul ederek tahtını terketti. Cuartelazo'nun ilk safhası böylece bitti.

GÜNEY KORE, 1961. Bu memlekette de General Pak bir süredir iktidarı almaya niyetlendi. Öğrenci nümayişleri, S. Rhee'nin devrilmesi ve yeni seçimler Pak'ın plânlarını geri bırakmıştı. Fakat, Başbakan'ın orduyu küçültmeğe kalkması ve ileri gelen askerlerden bir kısmını emekliye ayırması, darbe için uygun bir fırsat oldu. General Pak, yine de Kore'deki Amerikan birliklerinin tepkisinden, cephedeki kıtaların itaatsizliğe kalkmalarından ve kendi rütbesinin küçüklüğünden çekiniyordu. Bu yüzden genel kurmay başkanı General Chang'ı zorlavarak harekâtı başlattı. 16 Mayıs 1961 sabahı Seoul ayaklanan subayların eline geçmişti. Neyse ki, Pak korktuğuna uğramadı. Cephedeki askerler söz dinlediler. Amerikalılar ...ldırmadılar ve önce kaçıp saklanan Başbakan iki gün sonra teslim oldu. Böylelikle 600.000 kişilik bir ordudan 3.600 ünün desteğiyle kansız bir cuartelazo gerçekleştirildi.

Bu örneklerin hepsi iyi hazırlanmış ve başarıya ulaşmıştır. Fakat, başarısızlığa uğrayan cuartelazo'ların sayıca daha çok olduğunu unutmamak gerekir. Güney Amerika tarihinde, yüzlerce akim kalmış bu tip darbe gösterilebilir. Cuartelazo'ların ortak bir özelliği, sivil tepkisinin hemen hiç hesaba katılmayışıdır.

(Vİ) Hükûmetin değiştiğinin ilânı.

IRKÇILIĞIN KAYNAKLARI: II

Irkçı milliyetçilik ve Türkiye

İdris Küçükömer

Tereyağ yerine silâh

Kişisel davranış için bu sistemin tavsiye ettiği yol, bir çeşit barbarca veya kuvvetli hislerle yaşama idi. Bu biçim hayatı, kahramanlar olarak gördüğümüz liderler kan şuuru dışında hiç bir bağa tabi olmaksızın yaşarlar. Fakat halk için bu tarz davranış, sınırlıdır. Çünkü, liderin emrinde millî disiplin içinde kalabilmek fedakârlık ister, liderin doğrudan veya «seçkin zümre» elile açıkladığı emirleri millî görev olarak kabul edilmelidir.

Ekonomi aşağıdaki iki sebeple devamlı olarak harp ekonomisi niteliğinde olmak zorundadır. 1) Kandan tevarüs edilen ırkî sezgiye uygun hareket, kişisel hayatla olduğu gibi millî ölçüde de, kuvvet sağlayan hareket olacaktır. Milletin (üstün ırkın) güçlenmesi diğer milletleri tâbi kılmada (savaşta) gerçekleşir. Öyle ise devamlı gelişme, harp için kurulu devamlı bir düzen isteteecektir. 2) Diğer taraftan, tarihî olarak teşekkül etmiş ve edecek sosyal grup veya sınıfların çatışan menfaatlerini «sınıfsız bir millet olmak» sloganile hal mümkün değildir. Tarihi ve gerçek olan sınıf çatışmasını, sosyal düzeni değiştirmeden ırkçı milliyetçiler şöyle halletmek isterler: a) Sınıfların çatışmasını millî görev için yasaklamak. Gerçekte Nazi Almanyası ve Faşist İtalyasında kapitalistler serbest kalmış, işçilerden veya sendikalardan «itaat etme» istenmiştir. b) Tarihi sınıfların çatışan ekonomik ve sosyal menfaatlerini devamlı harp hazırlığı ortamında bağdaştırmak. Nitekim Nasyonal Sosyalist Almanyada, Faşist İtalyada hükümet geçici olmayan birer harp hükümeti ve ekonomileri de harp ekonomileri idiler. G. N. Sabine bunu «devamlı politik sistem» olarak kabul eder, halbuki harp ekonomisi gerçekten buhranlı zamanlarda uygulanacak bir sistemdir. Bir memleketin saldırganlık üzerine örgütlenmesi neticesinde, saldırı er veya geç gerçekleşecektir. Bu saldırının hududunu askerî güç tâyin edecektir. Askerî güç bir taraftan kana bağlanan millî bir myth'e itaatkârlığa ,diğer taraftan silâh ve teçhizata dayanır. Burada, üretim (istihsal) kaynaklarının hangi mal ve hizmetler üretimine tahsis edilmelidir şeklindeki, halkın refahı ile ilgili ekonomik probleme, Göring'in verdiği cevap gayet kesindir. «Alman Milleti tereyağ değil, silâh istiyor». Askerî güç olduğu sürece saldırganlık ne yönde olacaktır? Bunu jeopolitik mülâhazalarla «hayat sahası» (Lebensraum) tayin edecektir. Bunun misallerini Naziler ve Faşistlerin saldırılariyle yakın mazide gördük. Hatırlanacaktır ki, gerek Naziler ve gerekse Faşistlerin «hayat sahası» Türkiyeyi içine alıyordu! Bu onlarca iki sebebe dayanıyordu: a) Türkiyenin jeopolitik mevkii: b) Aryan ırktan olmamak. Askerî güç artılışına göre teşkilâtlânmış ekonomilerin özellikle Alman ekonomisi ne gariptir ki, millî gelirin önemli bir oranını harp içinde harbe tahsis edememiştir! Almanyanın karşısında çarpışanlar harp içinde millî gelirin daha büyük oranını harp ihtiyaçlarına ayırabilmek gücünü bulmuşlardır. Burada ekonomik gücü hiçe sayıp myth'e inanan Musolinin İtalyan Ansiklopedisindeki şu sözlerini tekrarlayalım.

«Faşizm, hâlen ve her zaman, kahramanlığa ve ululuğa inanır; kısaca doğrudan veya dolaylı olarak ekonomik saiklerin tesiri olmayan hareketlere inanır.» Gerçi bu akımın yirminci asırdaki temsilcilerinde ekonomiye uygulanan bir plân görüşü vardır; fakat bu, harp hedeflerine göre yürüyen bir plândır. 1933 seçim kampanyasında bir programla çıkmayı reddeden Hitler şöyle diyecektir: «Çünkü bütün programlar nafiledir». Aynı Hitler 1930 da sosyalistleri tarafına çekmek için «kahrolsun kapitalizm» dediğini ve bunu politik sebeplerle yaptığını bir sanayiciye yazmıştır. Değişik sınıf gerçeklerini oportünist tarzda bağdaştırmakta Musolini de hitlerden farklı değildi.

Gelelim Türkiye'ye

Türkiye'de Türklük üzerine yazı yazmış kimse olarak Ziya Gökalp ırkçı milliyetçiliği reddetmiştir. Bununla beraber diğer neşriyattan da açık olduğu üzere ırkçı milliyetçilik Türkiyede vardır. Irkçı milliyetçiler kendi sistemleri içinde tutarlı hareket ettiklerinde, memleketimizin içinde bulunduğu problemler karşısında ne tutum alabilirler?

Türkiye gelişmemiş bir memlekettir, yani kişi başına gerçek millî gelir düşüktür. a) Kalkınma bunu yıldan yıla artırma çabasıdır. b) Fakat bu artış kâfi bir ölçü değildir, sosyal ve politik denge sağlamak için artan gelir âdil bölüşülmelidir. Kalkınmanın tek yolu, yüksek nüfus artışı karşısında daha fazla yatırım yapmaktır. Yatırımın gerçek kaynağı da gerçek iç ve dış (yabancı kredi) tasarruftur. Şu halde, bu tasarrufu artıran yolları bulmak zorundayız. Diğer taraftan bölüşümün âdil olması için, millî geliri bölüşen taraflardan yahut sınıflardan biri diğeri tarafından istismar edilmemelidir. Bu ise istismar imkânlarının kaldırılmasına bağlıdır. Bu kaldırmayı yapabilmek için de istismar edilen taraf dâvasını kamu oyunda ve gerekli politik kurumlarda bir baskı gurubu olarak ortaya koyabilmelidir. (141 — 142 nci maddelerin anti demokratikliği bundandır). Halbuki, ırkçı milliyetçilik sosyal ve ekonomik bir değişim getirmediğine göre, yani reformcu olmadığından, mevcut sosyal düzen ile yukarki problemlere nasıl bir hal şekli getirilebilir? Irkçı milliyetçilikte bunların makul bir cevabı yoktur.

Aksine, millî kalkınma ve insanca yaşama ereği, onlar tarafından sistemleri içinde ele alınamaz. Daha fazla gerçek millî gelir ve onun insanca bölüşümü ırkçı prensiplerle bağdaşamaz. Savaşçı olmak, acımamak, Hitlerin tabirile «erkekçe hareket», âdil bir bölüşümün yanından geçemez. Hümanist bir tutum onların tavsiye ettiği kişisel ve millî davranışa aykırıdır. Onlardan hâlen Anadolunun her köşesinde orta çağda da eski şartlar içinde yaşayan büyük kütlelerin kamu oyuna gelmiş problemlerinden hangisine eğildikleri ve hangi yolu gözettiklerini sormak gerekir. Onlar, «kommünizm tehlikesi» sloganiyle çalışanların ezilmesinin başlıca âleti olmaktadırlar.

Irkçılık, sosyal ve ekonomik açıdan muhafazacı kaldığına, Hitlerin söylediği gibi sosyalizm kelimesini sadece diplomasi için kullandıklarına göre, mevcut sosyal ve ekonomik sistem içinde nelere sebep olabilir?

Önce içinde bulunulan sistem ve şartlar icabı şu varsayımlar yapılabilir: 1 — Türkiye savunmasını çeşitli anlaşmalara bağlamıştır. Şu halde bu bağlar mevcut iken savaşçı saldırgan olamaz. 2 — Nüfus artışı oranı yüksek, dolayısıyle tasarruf oranı düşük olduğu için sermaye birikimi için yabancı sermayeye (krediye) muhtaçtır. Halbuki yabancı sermaye Uluslararası, yani millî olmayan özellik taşır; ve yabancı finansman merkezlerinde ırkçıların karşıt oldukları musevilerin nüfuzu büyüktür 3 — Türkiyede çeşitli ırklardan azınlıklar mevcuttur. 4 — Türkiyede gelir bölüşümünde büyük âdaletsizlikler mevcuttur (Plânlama hesapları).

Şimdi Irkçı bir politik sistemi biz kendi içinde tutarlı kabul edip Türkiyeye tatbik etmek istediğimizde (yani sistemi de tutarlı şekliyle aldığımızda, derme çatma olarak kabul etmediğimiz varsayılınca), yukarki varsayımlar veya şartlarla hemen görülecektir ki, Irkçı tutum Türkiyede tezatlı yollara girecek, problemleri ağırlaştırarak bizzat millî gücü düşürecektir, neticede eklektik tam dejenere despot bir sistem olacaktır.

Üstün ırk slagoniyle beslenen, savaşçı diye yetiştirilen kitleleri tutmak gıdalandırmak savaşla olur. Hangi silâlarla kime karşı savaş başlatılacak? Anlaşmalar müsaade etmeyeceğine, daha doğrusu ırkçı bir Türkiyenin katılacağı bir müşterek harp kararında Türkiyenin önemi bir sözü olmıyacağına göre, saldırganlık mevcut azınlıkların fethedilmesi yönünde olabilir. Halbuki bizdeki azınlıklar meselesi artık Dünya kamu oyunda uluslararası bir konu olmuştur. Azınlıklar içinde musevi vatandaşların kaderi yabancı yardımla yakından ilgilidir.

Diğer taraftan, «millet sınıfsız bir yığındır» görüşü ile hareket edildiğinde, sosyal adalet onlarca mesele olmayacağından sınıf farklarının yarattığı problemler Türkiyeyi sonu meçhul neticelere sürükleyecektir. Büyük şehirlerin yarısına yaklaşan büyüklükleri ile gecekondu gerçeği ırkî myth'lerle halledilemez. Irkçılar bu konulara eğildikçe ve konuları eklektik değil de bütün olarak ele aldıkça çelişmelerin içinde bocalayıp duracaklardır. Irkçılar Batı ölçüleriyle, gelişmemiş Türkiyenin sorunlarına eğilme cesaretini gösterebilirler mi? Bunun için önce bugünün Batı kıymetlerini tanımaları şarttır. Kağnıya myth'ten yapılma bir motor takmalıyım.

Konuyu bu noktaya getirince, gelecek yazıda, vatanperverlik ve millî savunma gücüne sosyal ve ekonomik açıdan bakacağım.

öhhöööö

O kafa, bu kafa

Yıl 1946:
— Ah kafa, kafa, kafa, kafa!
Yıl 1951:
— Ah kafa, kafa, kafa, kafa!
Yıl 1961:
— Ah kafa, kafa, kafa, kafa!
Hangi kafa?

«Ya o, ya ben!»

İnönü formülü buldu:
— Ya o, ya ben!
Kasım Gülek, küt!..
— Ya o, ya ben!
Nihat Erim, küt!..
— Ya o, ya ben!
Turgut Göle, küt!..

Peki, kim kaldı geriye? Kemal Satır mı?

Korkarım, birgün CHP bir yanda kalacak, İnönü bir yanda... O zaman İnönü:

— Ya o, ya ben!

Diyebilir mi dersiniz?
Hele görelim şu Kurultayı...

Kibarlık

İnönü, «Memlekette rejim buhranı var» demiş. Bunu biz çoktan söyledikti ama, sıradan vatandaş olduğumuz için metelik veren olmadıydı.

Acaba buhranın gerekçesi ne?

147'ler mi, 14'ler mi, 22'ciler mi, 11 ler mi, Eminsu'lar mı?

Yok canım, bunlar olamaz!... Mâşallah hepsi de sıvanıp onarıldı. 147ler yerlerine döndüler; 14'lerin keyifleri gıcır; 22'ciler de sıhhatteler; Eminsu'lar derseniz, mâşallah çalıp oynuyorlar: eee, bir 11'ler mi kaldı? Onlara da iş bulundu. Başka?

Yok canım, İnönü'nün rejim buhranı dediği şey bunlardan değil. Rejim ne diye bunlarla buhran geçirsin?

Galiba şu kongreler, kurultaylar bozdu Paşanın kafasını. AP'de Müfritler, Mutediller... CHP'de Dörtler, İnönistler... Ordu'da Havacılar, cıvacılar... Anlıyacağınız, bir «anlaşmazlık» tır gidiyor...

AP'nin pek «tarihi» kongresi geçtiğine göre, İnönü bu yatırımı CHP. Kurultayı için yapmış olabilir... Ne dersiniz?

«Memlekette rejim buhranı var» mış!..

Yokluğun adını kibarlık koymuşlar... Oysa, «Memlekette rejim buhranı yok»

Merhaba Mehmet!
— Sağol!
— Ne var ne yok?
— Sağol!

Kâbenin yolları

Millî Türk Talebe Birliğinin İzmirli temsilcileri, Birlik kongresinin Yassıada'da toplanmasını teklif etmiş.

Bence çok yerinde bir teklif...

Hattâ, kongrenin marşı da şu olmalı:

«Kâbenin yolları bölük bölüktür
Benim ciğerim delik deliktir
Aman Kâbe, varâm sana
Yüzüm sürem toprağına»..

Lûtfedin beyler!..

Senatör Ahmet Yıldız, özel bir toplantıda konuşuyordu. Bir ara şöyle dedi:

— Ben ne liberalim, ne de marksist... Ben sentezciyim. Liberalizm kolaydır. Sosyalizm de kolaydır. Zor olan, karma sistemdir. Biz karma yolu seçtik. Kennedy der ki, «Orta yolda güç yürünür»... Onun için biz güç yürüyoruz.

Aaaah ah!... Boğaz dediğin dokuz boğum... Her lâf söylenmiyor ki...

Hayır, sayın senatör, güç yürüyen siz değilsiniz! Güç yürüyen bizleriz, güç yürüyen şu zavallı halktır. Baş kabak, ayak yalın, sırtında bu koca yük... Ve bu kötü yollar... Ne olursunuz, lûtfenin de kolay yoldan gidelim. Hangi yol okula, eğitime, ekmeğe, işe, adalete, kardeşliğe çabuk götürürse lûtfedin de ondan gidelim. «İftirakınla efendim, bende takat kalmadı.»

Hüseyin Korkmazgil

UZAKDOĞU

Japon - Amerikan gerginliği

Komünist Çin ile Sovyetler Birliği, Pakistan ile Batılı müttefikleri arasında ciddi anlaşmazlıklara yol açan Çin - Hint sınır çatışması şimdi beklenmedik bir gerginliğe daha yol açtı. Bu seferki gerginlik Birleşik Amerika ile Japonya arasında. Gerginlik, Birleşik Amerika'nın Japonya'yı Asya'daki politikasına aktif olarak karıştırmak hevesine düşmesi, Japonya'nın ise buna yanaşmamasından doğuyor. Birleşik Amerika, bu konuda öteden beri beslediği niyetini, Çin - Hint çatışmasının gösterdiği gelişme karşısında açığa vurdu. Hattâ bu konuda Japonya üzerine baskıda bulunmağa kalkıştı. Bununla birlikte Japon halkoyunun bu baskı karşısındaki tepkisi, Washington'un beklemediği kadar şiddetli oldu.

Japon - Amerikan gerginliğinin açığa çıkması geçen ayın sonlarında oldu. Washington'da toplanacak Amerikan - Japon Ticaret konferansının hazırlıklarını yapmak için 21 Kasımda Takyo'da temaslarda bulunan Amerika'nın Tokyo Büyükelçisi Reischauer, Japon Dışişleri Bakanı Masayoshi Ohira'ya «siyasi hatırlanmalar»da bulundu. Reischaur'e göre, son milletlerarası olaylar karşısındaki Japon tutumu açık ve kesin değildi. Japonya, kendisinin «büyük bir iktisadi güç» olduğunu ilân ederken büyük dünya buhranları karşısında o kadar çekingen ve ihtiyatlı bir tavır takınıyordu ki, Asya ülkelerinden çoğu Japonya'nın gerçekten Batının yanı başında yer alıp almadığından şüpheye düşüyordu. Büyükelçi Reischauer, bir ticaret görüşmesine hazırlık için yapılan bu toplantıdaki bu «siyasi hatırlatmalar»ını kapalı bir ultimatomla sona erdirdi: Japonya daha çok tarafsızlık siyasetini andıran bu tutumunu terketmediği takdirde, Amerikan hükümeti Japon ihracatçılarını korkutan «Amerikan malı satın alın!» parolasını uygulayacaktı.

Gizli ititfak teklifleri

Japon hükümeti, Birleşik Amerika'nın bu beklenmedik «kapalı ultimatom»u karşısında şaşırdıysa da buna büyük bir önem de vermemişti. Bundan başka Amerika ile ikili bir anlaşma imzalayan hükümet çevreleri Amerikan tekliflerini kabule taraftar bile olsalar, Japon halkoyunun bu konuda beklenen şiddetli tepkisi bunu gerçekleştirmeğe imkân bırakmıyacaktı.

Nitekim geçen hafta Washington'daki Amerikan - Japon ticaret konferansı sırasında cereyan eden olaylar bunu bütün açıklığıyla ortaya koydu. 21 Kasımdaki «kapalı ultimatom»un Japon hükümetine fazla bir etkide bulunmadığını gören, fakat öte yandan Hindistan'ın Batılılardan yardım istemesiyle Asyada avantajlı bir durum sağladıklarını görerek Japonya'yı da kesin olarak saflarına katmak zamanı geldiğine hükmeden Amerikan idarecileri yeniden harekete geçtiler. Japon heyeti şerefine verilen bir ziyafette Başkan Kennedy, Komünist Çin'e karşı bir Amerikan - Japon işbirliğinin lüzumundan söz açtı. Bunun ardından ise Japon ve Amerikan basınında, Komünist Çin'e karşı gizli bir Japon - Amerikan anlaşmasının yapıldığına dair haberler çıktı. Japonya'da büyük bir heyecan uyandıran bu haber üzerine Japon Dışişleri Bakanı, onun ardından Başbakan birer açıklama yapmak zorunda kaldılar. Dışişleri Bakanı Ohira Komünist Çin'in Asyada yayılmasını önlemek için Japonya'nın Amerika ile hiçbir gizli anlaşma yapmadığını bildirdi. Dean Rusk iler «ticari görüşmeler dışındaki özel görüşmelerde çeşitli dünya meselelerini de gözden geçirdiklerini» belirten Japon Dışişleri Bakanı, bu görüşmelerde bir anlaşmaya varamadıklarını açıkladı. Japon Başbakanı Hayato İkeda da bu konuda Amerika ile Japonya arasında askeri bakımdan işbirliği yapılacağı haberini kesin olarak yalanladı.

Anlaşıldığına göre, Amerikan - Japon ticaret görüşmeleri sırasında Japon heyetine böyle bir gizli teklifte bulunan Başkan Kennedy, Japon halkoyunun böyle bir işbirliğine razı olmayacağı yolunda Japon heyetinin uyarmalarını yerinde görmemiş, işbirliği anlaşması teklifini Japon heyeti şerefine verilen ziyafette gazeteciler önünde de tekrarlamıştır. Japon basınının Başkan Kennedy'nin bu teklifine karşı şiddetli tepkisi, Japon idarecilerinin bu konuda ne kadar haklı olduğunu ortaya koymuştur. Meselâ «Yomiuri» gazetesi bu konuda şunları yazmaktadır: «Birleşik Amerika ile Japonya arasında gerçek bir işbirliği vardır. Fakat bu durum, iki ülkenin apayrı görüş noktalarına sahip olmalarına engel değildir. Meselâ, Komünist Çin konusunda, Amerika ile Japonya'nın tutumları birbirinden tamamiyle farklıdır. Japonya, Birleşik Amerika'nın en yeni ortağı sıfatıyla kestaneleri ateşten çıkarmağı kabul edip de dünya gerginliğini daha da artırmağa yanaşamaz. Dünyanın, bir Dulles'in emrinde olduğu günler geçmiştir. Bakanlarımız Washington'a tali mat almağa değil, ticari mübadelenin eşitleştirilmesini istemeğe gittiler.»

«Asahi» gazetesi de aynı konuda şunları yazmaktadır: «Başkan Kennedy, Asyalıların duygularını anlamakta şaşılacak bir cehalet göstermiştir. Başka ülkelere karşı izlenecek siyaseti kararlaştırmak ancak bize düşer. Bizden Komünist Çin'e karşı düşmanca bir tavır takınmamız istendiği takdirde, bu sadece Japonya'da değil bütün Asya'da bir fırtına yaratır.»

Amerikan hükümetinin beklenmedik teklifinden doğan fırtınanın kolay kolay yatışaşacını ummak iyimserlik olur. Üç gün süren Japon - Amerikan ticaret görüşmeleri sonunda yayımlanan bildiride, «az gelişmiş ülkeleri Amerikan yardımından sağladıkları dolarları Birleşik Amerika'da harcamağa zorlıyan Amerikan malı satın alın siyasetinin Japonya için önemli bir konu olarak kaldığı» açıklandığına göre, Birleşik Amerika'nın Japonya'yı gizli anlaşmaya zorlamak üzere bu kozu kullanmağa devam edeceği anlaşılmaktadır.

Türk milleti «inönüden sonra ne olacak» diye sorarken, Fransız milleti de yaşlı de Gaulleden sonrasını düşünüyor· Tanınmış devlet adamı Mendés — France, «Yeni Cumhuriyet» adlı son kitabında bu soruya cevap araştırdı. «Yeni Cumhuriyet» Türkiye ve Fransanın meseleleri arasındaki ilgi çekici benzerliği ortaya koyuyor.

Çıkmazdan nasıl kurtulacağız?

Pierre MENDES - FRANCE

Herkesin uyuştuğu noktalar

1 — Herkes 1958 denberi yaşadığımız idarenin geçici karakteri hakkında tam mânasiyle bir şuur sahibidir. Konuştuğum insanların çoğu, muhtelif referandumlarda «Evet» demişlerdir; ve bundan pişman değildirler. Bazıları da «Hayır» demişlerdir. İşte bütün bu insanların hiç birisi Beşinci Cumhuriyetin yaşayacağına inanmıyor... Bütün bu insanlar Beşinci Cumhuriyetin yıprandığına, nefesinin kesildiğine, sonuna doğru gitmekte olduğuna kani bulunuyor. En çok güveni olanlar da, bu sistem ancak De Gaulle yaşadığı müddetçe devam edecektir diyor. Bu gibiler için dahi şu mesele vardır: de Gaulle'den sonra ne olacak?...

Mevcut sistemin yerini alacak yeni sistemin ne olacağından söz açtığım zaman, hiç kimse bana şöyle demedi: Neden bahsediyorsunuz? İşte işleyen bir sistem var... Bir Devlet Başkanı başımızda bulunuyor... O giderse, Anayasa hükümlerine göre yerine başkası gelir... Ve İdare böylece devam eder gider... Hiç bir tarafta böyle bir şey işitmedim...

2 — Her yerde «Memleket Şekilsiz ve alâkasızdır.» deniliyor. Gerçek odur ki, memleket intizar halindedir, bir şeyler bekliyor... Ve aynı zamanda halini unutmaya çalışıyor. Çünkü beklemek zor bir şeydir... Sonra beklemek, alâkasızlığın da zıddıdır. Bu bekleyiş, ne olacağı bilinmeyen bir gelecek karşısında hareketsiz ve sağır bir kaygudur...

Uzun zamandanberi ilk defadır ki, Fransızlar, bir sivil harbin tehlikesini hissediyor ve bundan korkuyorlar... Senelerce devam eden bir keşmekeşten sonra, bir takım zıt temayüller ve iradeler arasında, her maneviyatı olan aileye ve her sosyal sınıfa, meşru ve haklı bir şans tanıyan ve herkes tarafından hürmet edilen bir ana sistemin uzun süre devam eden yokluğu karşısında; derhal çare bulunması gereken bir çok meselelerin devamlı olarak yarına bırakılması karşısında her türlü baskı gruplarının, memleket menfaat ve istekleri zararına daima başarı elde etmekte olmaları vak'ası önünde, rejimin kendisini muta' kılacak gerekli otoriteye sahip olması, elbette mümkün değildir. Böyle bir idarenin olayların akışını, askeri ve iktisadi kuvvetlerin türlü oyunlarını sadece karşıdan seyrettiği; bunları ne kontrol ve ne de idare edemediği, açıkça hissedilmektedir...

Plâstik bombaları türlü şekillerde kullananların doldurmak istedikleri rejim boşlukları, işte bunlardır... Herkes biliyor ki silâh stokları gittikçe artmakta, çok sayıda subay ve askeri birlikler aslâ emin bir durum arzetmemekte ve bir sürü ekstremist, ihtiraslarının hiç birisinden vazgeçmemektedir... Ayrıca bunlar Cezayirden ana vatana sığınmış, kin ve intikam hisleri taşkın sayısız mültecileri de tahrik ve istismar etmektedirler... Projelerini belki sonuna kadar tatbik edemiyeceklerdir. Fakat öyle bir gerginlik ve zamanı gelince patlayıverecek öyle bir takım tehlikeler yaratıyorlar ki, bu yüzden ordu, (HAKEMLİK) adı verilen müdahalesini yapmağa kalkabilir; ve kendisine «MİLLİ BİRLİK» adını veren bir nevi teşkilât, bir askeri idareye ve nihayet bir faşist rejimin kurulmasına yol açmak üzere, kendini empoze edebilir.

Tehlikenin gerçekliğine inanmayanlar da, Devlet Başkanının herhangi bir sebeple vazife göremiyecek hale gelmesi halinde ortaya çıkıverecek tehlikeden korkmaktadırlar. «O zaman ne olacaktır?» sorusu yeniden ortaya çıkıyor.

İşte bu andan itibaren geleceği iyice görebilmek ve hazırlayabilmek için sarfedilen bütün çabalar, Fransızları şiddetle ilgilendirmektedir. Bu durumun delillerini bu satırlarımla tesbit etmiş bulunuyorum ve böylece, bu defa da, görüşlerimi doğrulayan geniş uygunluklar sunmuş bulunuyorum.

3 — Her şeyden evvel bütün kafalarda, düşüncelerde sadece kudretsizliğin bir hayali olarak kalmış olan Dördüncü Cumhuriyete dönmekten kimse bahsetmiyor. Anlayıp kavramakta, ayırıp tercih etmekte, emretmekte, yapmakta ve kurmakta kudretsizlik... Meclis koridorları kombinezonları, müzmin ve devamlı bir istikrarsızlık, her türlü şantaj karşısında zaaf ve aciz... İşte Dördüncü Cumhuriyet budur...

Sömürgelerin tasfiyesi işinin sonunu gösteren Cezayir Harbinin bitmesinden sonra, bazı profesyonel kimselerin «Normale dönüş» diye adlandırdıkları halin tahakkuk edeceği sanılmıştı. Çin Hindi savaşlarının başlamasiyle ortaya çıkan sömürgelerin tasfiyesi işidir ki, Dördüncü Cumhuriyeti sarsmaya başlamış ve bu hal uzun zaman devam etmiştir. Bazılarına göre Dördüncü Cumhuriyetin yıkılmasının sebebi, yalancı ve tesirsiz bir demokrasi olmaktan ziyade, sömürgelerin tasfiyesi işini başaramamış olmasıdır. Şu halde, kargaşalığın ve huzursuzluğun sebepleri ortadan kaldırıldıktan sonra evvelki sisteme neye dönülmesin...

Fakat bu «Normale dönüş» olmayacaktır... Çünkü memleket Dördüncü Cumhuriyeti «Normal» olarak kabul etmiyor... Maurice Thorez'in son günlerdeki beyanı da gösteriyor ki, Komünist Partisi bile, demokrasinin restorasyonunu istemekle, büyük bir beceriksizlik yapmış olduğunu anlamıştır.

Boşluk karşısında

Düşünce ve duygularını yakından tesbit edebildiğim halk kitlesi, Fransanın, 1958 denberi bir ihtilâl devresi yaşadığı kanaatindedir. Bu kitle, intikal devresinin sürüp gideceğine inanmadığı gibi, bu halin bir kaide ve usul haline gelebileceğini, gelmesini de asla kabul etmiyor.

Memleket neyi reddettiğinden, neyi istemediğinden emindir. Şöyle ki: şimdiye kadar görüp tanıdığı şekilde bir parlâmentarizm asla istemiyor. Ama şahsi iktidarı da kendisinin rejimi olarak kabul etmiyor... Ona artık yeni bir şey lâzımdır...

Bu noktaya gelince halk tereddüt ediyor: Tartışılan fikirler, ya kaypak bir şüpheciliğe veya derin bir şüpheye çarpıyor. Nakarat halinde ve her yerde söylenen şu cümleler bunu gösterir: Bu işin şöyle veya böylesi yoktur; her zaman değiştirilebilecek bir hal şekli lâzımdır. Yerine getirilecek başkası bulunmadıkça, de Gaulle iktidarda kalacaktır. Ve ilâh... Bütün işler kendilerinin müdahalesi dışında cereyan edecek insanların konuşmaları bu şekilde oluyor. Bu hal, boşluk karşısında, gözlerinin delip geçemiyeceği bir kalın sis tabakası karşısında bulunan insanların durumudur.

Fakat aynı zamanda zaruri bir tercihten, seçmeden kaçınmaktan başka bir şey değildir, bu durum... Gerçekten bahis konusu olan şey nedir? Eski bir siyasi medeniyeti olan bir memleket için yeni bir idare şekli, bir takım modern müesseseler bulunması zarureti ve ihtiyacı... Kırıp atamadıkları eski âdetlerine bağlı kalan Fransızlar, teknik çağının derin değişiklikleri tarafından sürüklenip götürüldüklerini görüyorlar ve bu yüzden başları dönüyor... Gene bu yüzden bir şeyleri bırakmaları lâzım geldiğini, şartların yaklaştığını, ve bu defa sadece şahısların değiştirilmesinin veya bir Anayasadan ötesine geçişin bahis konusu olmadığını, fakat tarihin yepyeni bir dönemine girmekte olduklarını müphem ve karışık bir şekilde seziyorlar...

İşte bu sebeple uyanıp sarsıldıkları gün, onlar için iyi ve hayırlı olacaktır... Gelişmiş büyük milletler arasında belki de birinci olan Fransızlar, dünyaya, henüz noksan ve kifayetsiz bir şekilde tarif edilmiş, bir nevi «New - Deal» getirecekler, sunacaklardır. En azından bunun umulması ve bek-

FRANSA

De Gaulle dördüncü kabinesini kurdu. Pompidou sosyal bir plân uygulayacak.

Yasama seçimlerinden zaferle çıkan Elysee sarayının dört yıllık sâkini kendinden o kadar emin görünüyor ki, dördüncü hükümetinin üyeleri ile poz verdikten sonra, «belki beş yıl sonra» diyerek, Fransa - De Gaulle çağrışımını sürdürmek niyetinde olduğunu gösterdi. Mayıs 1958'den bu yana kurulan dördüncü kabine Rotschild bankası eski genel müdürü, aynı zamanda şiir yazan ve kendine «Bankacı Beudelaire» takma adının verilmesine sebep olan bir antoloji yayınlamış olan Georges Pompidou başkanlığında. De Gaulle'ün ağırlığı yanında silik kalan, fakat ılımlı karakteri ve ölçülü hareketleri ile dikkati çeken başbakan istikrar içinde ekonomik ve sosyal ilerleme şeklinde özetlenebilecek bir program hazırladı.

Yaş ortalaması 48 olan genç bir kabine Cezayir hastalığından kurtulmuş olan Fransa'nın asıl dâvalarına eğilebilecek. Yaş ortalaması 49 olan yeni mecliste, De Gaulle'cüler 270 yer bulunduruyor. 482 milletvekilinden meydana gelen mecliste Pompidou hükümeti rahat bir çoğunlukla çalışabilecek. Yeni hükümette profesyonel politikacı olarak altmışı geçkin iki kişi var: Louis Jacquinot ve Gaston Palewski geri kalan bakanlar kırk ilâ elli yaş arasında, idare kadrolarından, iş çevrelerinden ve aydın burjuvazisinden.

Bakanların çoğu kuzeyden. En güney'li olanlar dağlık Auvergne bölgesinden. Bunlar Başbakan Pompidou, 36 yaşındaki Maliye Bakanı Giscard d'Estaing, Maziol ve Peyrefiette.

Sağcıların bozgunu

Son seçimlerin kaba bir tahlili, ilk plânda Bağımsızlar adı altında toplanan büyük sermaye ve çiftlik ağaları temsilcilerinin eridiğini gösteriyor. Bundan önceki meclisin ağırlık noktasını meydana getiren sağ kanat bugün kırılmıştır. De Gaulle'cü mecliste ne bağımsızlar, ne sağcı radikaller, ne de M.R.P. (Cumhuriyetçi Halk Hareketi)'in sağcıları bir kuvvet teşkil etmekten çok uzak.

Buna karşılık sosyalistler, radikal - sosyalistler önemli bir gerileme kaydetmedi. Komünistler ise 41 milletvekili çıkararak önemli sayılabilecek bir grup meydana getirdiler. Pompidou hükümetinin tasarladığı reformları gerçekleştirebilmesi için sosyalistlerin desteğine ihtiyacı yoktur, başta bir grubun desteğine de olmadığı gibi. Fakat sağcıların bozgunu, Pompidou hükümetinin bundan önce Pinay ve Debre'nin teşebbüs ettiği gibi işçi teşekküllerine, sosyal güvenlik, toplu sözleşme, grev hakkı gibi içşi zaferlerine karşı hücuma geçmesine ve bundan on yıl önce olduğu tarzda kapitalist unsurların plânlamaya ve bir dereceye kadar «güdümlü ekonomi» ye karşı savaş açmasına müsait zemini ortadan kaldırmıştır.

Devlet müdahalesi şart

Bugün Fransa'nın refahı, gelişmesinin devamına bağlı. Üretim araçlarının fiyatının pahalı olmuşu sebebile, ancak Devlet müdahalesi yeni ve eski yatırımların verimini arttıracak yeni mahreçler yaratabilecek. Devletin müdahalesi başlıca büyük pazarlar sağlamak, orta vadeli projeler ve bir plân uygulamak şeklinde olacak. İkinci Pompidou hükümetinin hedeflerinden bazıları şunlar: On yıl içinde üç aileden ikisinin buzdolabı, çamaşır makinası televizyonu, arabası bulunmalı. Maddi ve kültürel yapı da buna paralel olarak gelişmeli. Verimsiz ve fakir küçük esnaf üreticiler kütlesini kuvvetlendirecek hale gelmeli. Fransa en azından altı misli teknisyen iki misli mühendis ve idareci yetiştirmeli. İşçi ve köylü çocuklarını üniversite ve kolejlerden uzak tutan eğitim sistemini demokratlaştırmalı.

---

lenmesi icabeder.

Böyle olmakla beraber, bazı *telkinlerle ortaya çıkacak olan* kimseler, zamanı geçmiş ve yetersizlikleri anlaşılmış formüllere çok yakın formüllerle geri gelmiş olmakla, yahut, denenmiş usulleri, alışılmış tecrübeleri ucuz fiatla satılığa çıkarmış olmakla *muahaze edildiklerini görecekler* ve işiteceklerdir.

Hepsi o kadar değil... Vatandaşlarımız, vasıtaların ve merhalelerin hâkimi olduklarını bilseler, münakaşayı ve meselenin tetkikini memnuniyetle kabul ederlerdi.. Ancak kendilerini çok sıkışık durumda görüyorlar. «Gelecek, kapının arkasındadır.» Ve kapı, bir fırtınanın tesiriyle her dakika kendiliğinden açılabilir. Böyle olunca da, bu vatandaşların önlerine, mevcut rejimin yerine getirilecek yeni rejim meselesi atılınca ve istedikleri yeni rejimin halledilmiş şekilleri gösterilince, artık «ne olacağını» düşünecekler, araştıracaklar; Beşinci Cumhuriyetin sonuna götürecek olan safhaları keşfetmeye çalışacaklardır. Vatandaşlar bu safhalara göre kararlarını vermek, tercihlerini yapmak istiyorlar...

Bu suretle görüşme ve konuşmalar dağılıyor, hedefini kaybediyor ve herkes kendi tahminini ileri sürüyor. Şöyle ki: «de Gaulle bıkacak, usanacak ve köyüne dönecek.» veya «*de Gaulle öldürülecek*, bundan sonra ordu iktidarı ele alacak...» veya: «Neticede Dördüncü Cumhuriyet ekiplerine dönülecek, o zaman da O.A.S. bir hükûmet darbesine girişecek...»

*Bu tartışmalar bir çok salon*ları, klüpleri, gazete yazı odalarını dolduruyor. Her birimiz bu münakaşalara katılmaya fazlasıyla hazırız... Ama bunların hepsi boş!. Alınacak kararları aydınlatacaklarına felce uğratmaktalar. *Mevcut rejimden yenisine geçi*şin, intikalin ne zaman olacağını, nasıl olacağını, ne kadar süreceğini, bu halin gerektirdiği mücadeleyi ve bunun neye mal olacağını evvelden bilemeyiz...

İşte bunun içindir ki Beşinci Cumhuriyetten sonraki rejime intikalin türlü tecellilerinin taşıdığı müphemlikle, gelecek rejimin muhtemel hal şekilleri arasında bir ayırma yapmamız gerekiyor. Birinci hal üzerinde derin, derin düşünmek bizi, ikinci hal, yâni geleceğin inşası hakkında kafa yormaktan alıkoymamalıdır.

Kaçınılmaz geçiş

Beşinci Cumhuriyetten yeni bir reçime geçiş üzerinde muhtelif gruplar, teşekküller, partiler, güttükleri hedef ve gayelere göre, bir takım faraziyeler yürütebilir ve ona göre sonuçlar çıkarabilirler. Bu hal, mensuplarını bir araya getirmek, maksat ve gayelerinden haberdar etmek, yetiştirmek, hazırlamak ve nihayet olaylar üzerinde doğrudan doğruya [illegible] olmak şeklinde, onların [illegible]. Fakat şahsi iktidar [illegible] görebilmek tam mânâsiyle güç iştir. Şahsın prestiji azalabilir, bu şahıs fonksiyonlarını yapamayacak hale gelebilir, tabii ve arızi bir sebeple ortadan kalkabilir. O zaman kemerin kilit taşı yok olur; ve bütün yapı kendiliğinden çöküverir. Böyle rejimlerin âkıbeti asla hukuki bir durum sağlayamamıştır. *Milletler bunu önceden sez*diklerinden, fasılalara, âni tesirlere ve sert çarpışmalara sebep olacak intikal anından, insiyaki şekilde korkmaktadırlar. Bu bakımdan, milletler, uzun bir süre yatakta kalmış ve ayağa kalktıkları zaman nasıl yürüyebileceklerini bir türlü kestiremeyen ve fakat bu anı müphem bir şekilde özleyen hastalar gibidir. Nakahat devresi gelince, tekrar kazandıkları hayatiyet hamlesi içinde, ilk yere bastıkları zaman karşılaşacakları sallanmadan, sarsaklıktan asla ürkmeyecekler, yürümeye devam edeceklerdir.

Ama ne olursa olsun, imkânların gözden geçirilip kuvvetler arasındaki nisbetlerin değerlendirilmesi gibi işler, umulmayan hâdiselerle âni olarak karşılaşmaktan sakınmak için yapılıyorsa, yapılmış ise, çok faydalıdır. Ve ancak bir takım tasavvurlara götürür. Bu farazi şekiller de diğer tasavvurları ve tükenmez tartışmaları ortaya çıkarır. Bu noktada ise böyle şeylere lüzum yok*tur; çünkü yapılacak daha iyi* ve lüzumlu işler vardır.

Buna karşılık, vatandaş kitlelerinin - beklemedikleri bir harekete katılmaya çağrılacaklarından - herhangi bir şekilde olursa olsun bir buhranın kaçınılmaz *olduğunu; bu arada baş gösterecek* bazı faşist baskıları önleyecek, belirecek bütün güçlükleri karşılayacak, yeni müesseselerin yerlerine konulmasını hazırlayacak muvakkat bir intikal hükûmetinin kurulmasının zaruri olacağını, *daha şimdiden* bilmeleri elzemdir.

Böylece çizdiğimiz bu şema, kaçınılmaz bir şeydir. Olayların tabiatı iktizası ve yine önceden kestirilemeyen şartlar içinde, kendini zorla kabul ettirecektir.

İşaret ettiğimiz yeni müesseseler nelerdir? Böylece görüşme ve tartışma açılmış oluyor... Fakat bir miktar karışıklık içinde olmak üzere... Bu da, biraz istenilen bir şey olmuştur. Çünkü görüşmeler, şu lâfları tekrarlayan bazı kimseler tarafından durmadan bozulmuş ve değiştirilmiştir; «Eğer bugünkü rejimi veya ona yakın bir rejimi devirip yıkarsanız, sadece Dördüncü Cumhuriyete dönülmüş olur!...»

Şimdi, bu sözler tamamen yanlıştır, gerçeğe uymaz... Süresiz, uzatılmış bir şahsî iktidarla, yolunu şaşırmış bir parlamentarizme dönüş arasında bir tercih zaruri değildir; Bu şantajı behemahal yutmaya mecbur değiliz. Çünkü diğer çözüm yolları vardır.

Geçmişimizde, yabancı devletlerin tecrübeleri gibi, bir çok dersler, öğrenilecek çok şeyler vardır. Fransızların, diğer milletlerden daha güç idare edilir bir millet olduğu doğru değildir. İdare edenler tarafından doğru ve namuslu *bir şekilde her şeyden* haberdar edildikleri, bütün hareketlere katılmaları sağlandığı ve istekleri devamlı bir şekilde nazarı itibare alınmamaktan vazgeçildiği takdirde ve o süre boyunca...

Şekli demokrasii

Diğer taraftan bugünkü ekonomik kadro içinde gerçek bir demokrasinin varlığına inanılabilir mi?... Oyunun kaideleri, bazı men*faatlerin* ve bir takım kuvvetlerin üstünlüğü ile, daha başlangıçta bozulmuş değil midir?... Ekonomik bünyenin bir şekil değiştirmesi veya en az, bu alanda bir değişiklik, normal siyasi hayatın, uzun zamandanberi bizleri *alıştırdıkları bir takım* kaçakçılıklardan temizlenmiş, kurtarılmış bir siyasi hayatın, şartı değil midir?...

Bir takım baskı grupları tehlikesi, elbette vardır. Bu tehlike, el ile tutulur, gözle görülür bir gerçektir. Fakat hiç kimse itiraz edemez ki, hür ve serbest müesseseler, ilerici kuvvetlere, görüşlerini tahakkuk ettirebilmek ve daha fazla başarı elde etmek için, otoriter bir rejimden daha elverişlidir. Menfaat gruplarının yok olmak tehlikesini sezdikleri zaman, en son çareye, hükûmet darbesine, faşizme başvurmalarının başlıca sebebi de zaten budur. Bu gruplar, ilerlemenin ve sosyal adaletin gerektirdiği bünye reformlarını getirecek esas temelleri, gerçek bir demokrasinin (Sadece şekli demokrasinin değil) sağladığını, çok iyi bilirler.

Dahası da var: Bulunduğumuz asırda gerçek demokrasi, ancak kendisinin devamı, tamamlayıcısı olan şeylerle birlikte var olabilir. Eğer millet otoritesine ve kanunlarına her sektörde, bilhassa vaktiyle müdahalesi menedilmiş iktisadi sektörde hürmet ettirecek bir durumda ise, demokrasi canlıdır ve meyvelerini verebilir. Yagörülüyor ki politikayı aşıyor, milletin ekonomik organizasyonuna dayanıyor. Daha sonra yapılacak ve çok daha geniş gelişmelere götürüyor. Devletin daha tesirli olduğu gün gelince, hâlen elinden, kontrolundan kaçan bazı kuvvetlere, kendisini daha çok saydıracağı gün gelince, bundan evvelki rejimin bir türlü sonuçlandırılmadığı reformlar pek âlâ mümkün olacaktır.

Siyasi demokrasi ve ekonominin plânlaştırılması, bir çok Fransızın henüz tarif edebilecek halde olmadıkları, tarifini yapamadıkları, *fakat özledikleri* modern sosyalizme götürüyor.

Milletin uyanışı

Demokrasi, belli dönemlerde seçim sandıklarına oy puslası atmaktan iktidarı bir veya bir çok (SEÇİLEN) e emanet olarak bırakmaktan, ve sonra da, beş sene susmaktan ve her şeyle ilgiyi kesmekten ve çekingenlikten ibaret değildir... Vatandaşın, yalnız *devlet işlerinde değil*, bölgesinde, bucağında, kooperatifinde, üyesi bulunduğu birliklerde, meslek teşekküllerinde daimi bir şekilde (HAREKET) dir; hareket halinde bulunmasıdır. Bu canlı durum kendini hissettirmezse, idare e*denler (benimsedikleri prensip ne* olursa olsun), heyetler, memurlar, milletvekilleri, her türlü baskı gruplarının tesirleri altında, kendi zaafları ile başbaşa bırakılmış olur; ve beöyle olunca da, her türlü keyfi ve indi iğvalara, idarei maslahata kendilerini bırakıverirler... Hareket ve ilerleme ancak, bütün toplum kitlesine mal edilmiş bir demokrasinin, müşterek hayata, her zaman taze ve genç olarak intibak ettirilmesiyle kabildir; demokrasi, her yerde ve her zaman var olduğu takdirde tesirlidir...

Görülüyor ki: SELÂMET, yukarıdan, bir insandan, bir insan grubundan, partilerden - hattâ bunlardan bazıları istenildiği şekilde mücadeleye olumlu bir şekilde karışmış olsalar dahi - gelmeyecektir... MİLLET, sesi yükseldiği zamandır ki, karşı gelinemiyecek bir kuvvet olacaktır. MİLLET, varlığının gelecekteki temellerini kendisi tayin ve tercih ettiği gün, o yaygaracı azınlıklara da, tercihlerini zorla kabul ettirecektir. Bu azınlıklar ancak kitlelerin susması ve cesaretsizliği halindedir ki, tehlikelidir.

Bu UYANIŞ, her halde olacaktır. Daha şimdiden görünen bazı emareler ve işaretlere bakılırsa, uzak olmadığına da hükmedilebilir. Amma, öyle görünüyor ki, vukuu anında vakit geçmiş olacak; Vukuu fazla gecikmiş bulunacaktır. Öyle ki, zorla kabul ettirilmiş, çirkin ve iğrenç bir şekilde tahrik edilmiş bir iç savaştan; karşı şiddete aşırı karakterlere baş vurmayı kaçınılmaz hale getiren bir şiddet dalgasından; kısacası, elde edilmesi için türlü şekilde mücadele edilen MİLLET'in toptan yıkılıp çökmesinden sonra.

Bir sür'at mücadelesi başlamış*tır. Herkes kendisine düşen so*rumluluğun şuuruna sahip olmalıdır. Parçalanmayı ve şiddeti önlemek amacını taşıyan erkek ve kadınlar, bir araya gelmeli, kollarını, saflarını kurmalı, hiç bir sekterliğe ve geçmişin kötülükleri hakkında da faydasız ihtilâflara düşmeden, gelişmeli ve pekişmelidir... Yalnızca geleceğe ulaşmanın, geçişin tertip ve tanzimi kaygusunu taşıyarak.

Bu suretle ne idüğü belli olmayan, anlaşılmaz ve müphem bir «Milli Birlik» e her şeyde esastan biribirine muhalif insanları, hareketsizlik için anlaşmaya, uyuşmaya çağırmak, aslâ bahis konusu değildir. Bu takdirde, her zaman olduğu gibi, zararlı çıkacak Millet. Aksine memleketin muhtaç olduğu yeni müesseselerin tayin ve tesbitini mümkün kılacak müsbet bir iş, bir eser yaratarak, sosyalist demokrasiye götüren yolları açmak, söz konusudur.

AFRİKA

On beş Afrika memleketi temsilcileri ve yabancı uzmanlar «Afrika sosyalizmi» nin yollarını araştırıyor.

1959'dan bu yana sömürgeciliği hızla kovmakta olan Afrika'nın karşılaştığı en önemli sorunlardan biri kapitalist bir ekonomik düzenden, milli bir ekonomiye geçiş. Bugün 30'dan fazla bağımsız ülkenin bulunduğu uyanan kıtada böylesine bir çaba en azından bölünmeye yol açacak. Oysa ki Afrikalı liderlerin sakızı «Afrika birliği». Siyasi birliğe ulaşmanın en iyi sonuç veren denenmiş yolu ekonomik birlik. Afrika'nın genç devletleri henüz bir okonomik birlik kurabilecek olanaklara sahip değil.

4 Aralık 1962 pazartesi günü Dakar'da açılan «kalkınma politikaları ve Afrika sosyalizmi'nin yolları» konulu toplantı son zamanlarda Afrika birliğine doğru atılan en önemli *adımlardan biri*.

Afrika sosyalizmi

Çağımızda sosyalizmin yeniden ortaya atılması, geçen yüz yılın malı olan bir doktrinin etiket değiştirerek piyasaya sürülmesi anlamını taşımıyor. Dakar konferansından ortaya çıkan sonuçlardan biri bu. Sanayileşme gereği genellikle kabul ediliyor. Bunun için dış yardım şart. Fakat yeni sömürgeciliğin dâvet edilmesi de böyle oluyor.

Bundan başka ihraç mallarının semeresini cebine indiren Avrupalı sömürgecinin yerini bir çok yerde elinde bir miktar parası olan bir tüccar, bir burjuva sınıfı aldı. Böylece halkla, burjuvazi arasındaki sosyal fark hılaşma önlenemedi. Bunu önliyenler çâreyi devletçiliğe gitmekte buldular

“Düş’ün payı„

Prof. Suut Kemal Yetkin’in son deneme kitaplarından «Düş’ün Payı» adlı eseri üzerine bazı düşünceler....

Asım Bezirci

Başlarken

“Düş’ün Payı» nı eliştirmeğe başlarken şöyle bir duraladım: Hüseyin Cöntük’-ün Suut Kemal Yetkin’le ilgili değerli incelemesi - «Günlerin Götürdüğü» - yeni çıkmıştı. Acaba, onun ardından, Yetkin’i bir de benim incelemem gereksiz değil miydi? Biraz düşününce, gereksiz olmadığına karar verdim. Çünkü, denemecilerimizin son kitaplarını eleştirmeğe bir yıl önce girişmiştim. Bu yolda beş kadar da yazım yayınlanmıştı. Çalışmamı tamamlamak için, Yetkin’i de gözden geçirmek zorundaydım. Üstelik Yetkin’in son kitabını Cöntürk’ün ele almamış olması bu zorunluğu artırıyordu. Buna, Yetkini’ bir başka açıdan yargılamak isteği de eklenince, yazmaktan kendimi alamadım.

«Düş’ün Payı», demin de söylediğim gibi, Yetkin’in son kitabı. İlk deneme kitabı 1935 te basılmıştı. Düşün Payı ise 1960 ta basılmış. Tam 25 yıl sonra. Öyleyken, iki kitap arasında, hattâ son kitabıyla öbür kitapları (Filozofi ve Sanat, Sanat Meseleleri, Edebiyat Konuşmaları, Edebiyat Üzerine, Günlerin Götürdüğü...) arasında birçok yönlerden büyük bir ayrım görülmüyor.

Nitekim, Düşün Payı’nda - birkaç yazı dışında - yeni düşüncelerle karşılaşmadım pek. Yetkin çokluk ve Batıdan bir takım düşünceler aktarıyor, ya da edebiyatımızda öteden beri bilinen bazı düşünceleri tekrarlıyor. Gelgelelim, bu düşüncelere yeni bir açıdan bakmıyor. Yeni bir yoruma götürmüyor onları. Yeni bir birleşime kavuşturmuyor. Kendine göre derleyip düzenlemeği yeter buluyor. Daha ötesine gitmiyor. Ne öğrendiklerini kuşkucu bir kafayla gözden geçirmeği, ne de kaynaklarla karşılaştırmağı düşünüyor. Bunun sonucu, zaman zaman, yanlış yargılara varıyor. Söz gelişi, «Tarihi Maddecilik ve Eleştirme» başlıklı yazısında, **«tarihi maddeciliğin toplum yaşayışını ve kurumlarını yalnız üretim ekonomisi ile açıklıyan tek yönlü, gerçeğe tamamiyle aykırı görüşü üzerinde duracak değiliz. Bu işi birçok tanınmış sosyoloji ve ekonomi bilginleri başarıyla yapmışlardır»** diyor. (s. 66-67). Ama, gerçek öyle midir, değil midir? diye sormuyor, kuşkulanmıyor, araştırmıyor. Araştırsaydı, kaynaklara inseydi belki başka bir sonuca varırdı. Nitekim, ben azıcık araştırdım, Yetkin’inkinden apayrı bir sonuçla karşılaştım: Gördüm ki, tarihsel maddeciliğin kurucuları Marx ile Engels, Yetkin’in kesinlikle söylediklerinin tam tersini savunuyorlar! İşte, bunu gösteren ve Yetkin’e güvenimi sarsan bir parça: **«Gerçi ekonomik durum temeldir, ama üstyapının öbür ölümleri de sırasında tarihin akışını etkiler ve birçok hallerde onun biçimini belirler. (...) Evet, siyasi, hukuki, felsefi, edebi, dini gelişme ekonomik gelişmeye dayanır; fakat onlar da ekonomik temel üzerinde olduğu gibi, birbirleri üzerinde de karşılıklı etkilerde bulunurlar. (..) Ne Marx, ne de ben hiçbir zaman bundan fazlasını söylemedik. Eğer, sonradan biri çıkar da, yalnız ekonomik öğenin (unsurun) belirleyici olduğunu söylerse, o, bizim görüşümüzü saçma, soyut, anlamsız bir tümceye (cümleye) çevirmiş olur.»** (Engels - Etudes Philosophiques, Paris, 1947, p. 23, 132).

Buna benzer parçalara Marx’la Engels’in öbür eserlerinde de rastlanıyor.

Yetkin’de yalnızca araştırma değil, kuşkulanma ve tartışma eğilimi de görülmüyor. Yıllardır usanmadan tekrarladığı düşüncelerin çoğun dışına, ya da üstüne çıkmağı denemiyor. Anlaşılan, kendini de, okurlarını da yormak istemiyor. Bunun için, öğrendiklerini irdelemektense, ilerletmektense «olduğu gibi» sürdürmeği daha uygun buluyor. Dolayısıyla, sorunları enine boyuna tartışmıyor, değişik açılardan, değişik yöntemlerle incelemiyor. Olayları çelişik yönleriyle bir bütün halinde ele almıyor. Olasılıklar (ihtimaller)ve karşıtlıklar üstünde durmuyor. Bu yüzden de yazdıkları çoğunlukla tekyanlılıktan, basmakalıplıktan kurtulamıyor. Öyle, Nurullah Ataç gibi ufkumuzu genişletmiyor, Melih Cevdet gibi usumuzu geliştirmiyor, Anatole France gibi merakımızı kamçılamıyor, Aalin gibi dünyamızı zenginleştirmiyor.

Konular

Yetkin’in geniş ve çeşitli bir yazı evreni yok. İlgi alanı küçük, görüş açısı dar. İşlediği konular sınırlı. Bakıyorsunuz, Düşün Payı’ndaki konulardan çoğu önceki kitaplarda da ele alınmış: Şiirle nesrin ayrımı (Düşün Payı, s. 11, 18 /Edebiyat Konuşmaları, s.5/ Edebiyat üzerine, s. 36), şiir, düş ve bilinçaltı ilişkileri (Düşün Payı, s. 12, 16, 26 /Edebiyat Konuşmaları, s. 8, 9 /Edebiyat üzerine s. 7, 8 /Filozofi ve Sanat s. 60-72), romancının kahramanları (Düşün Payı, s. 9, 50, 51 /Edebiyat Konuşmaları, s. 17-21 /Edebiyaüzerine, s. -10), konunun değeri (Edebiyat Konuşmaları, s. 33-40 /Edebiyat Üzerine, s. 30 /günlerin Götürdüğü, s. 15-17), fildişi kuleye çağrı (Düşün Payı, s. 30-34 /Edebiyat Konuşmaları, s. 58-61), toplumcu sanata yergi (Düşün Payı, s. 33, 34, 66-70 /Edebiyat Üzerine 52-56 /Günlerin Götürdüğü, s. 34-37, 75-76), öznel eleştiriyi savunma (Düşün Payı, s. 61-65 /Edebiyat Konuşmaları, 49-53) /Edebiyat Üzerine, s. 19 /Günlerin Götürdüğü, s. 48-50), sanatta yaratma (Edebiyat üzerine, s. 7-11 /s. 19/ Günlerin Götürdüğü, s. 74-76), çeviri (Edebiyat Konuşmaları, s. 41-44, 45-47 /Günlerin Götürdüğü, s. 62-64, 65-70)... gibi konular buna örnek gösterilebilir. Neyliyelim ki, bu konular kolayısıyla ileri sürülen düşünceler de belirlidir. Hattâ, aşağı, yukarı, kalıplaşmıştır. Çünkü, zamanla ne köklü bir gelişme, ne de başkalaşma geçirirler. Ufak ayırmalarla, enikonu, tekrarlanıp dururlar. Belki, sunuluş yerleri ve biçimleri azbuçuk değişir, tekrarlanıp dururlar. Belki, sunuluş yerleri ve biçimleri az buçuk değişir, ‚f‚ak‚at, „özleri ve yönleri pek değişmez. Bu yüzden, buri çıkar da, «Yetyin’in bir eserini okuyan öbürlerini de okumuş olur,» derse çok aşırı konuşmuş sayılmaz. İşin tuhafı, Yetkin de ayni kanıdadır (kanattedir): **«... yazılarını önceden ne iseler, sonradan da öyle olduklarına göre...»** (Günlerin Götürdüğü, s. 4).

Örnekler

Yetkin belli görüşleri tekrarlamakla kalsa neyse. Fakat o, bu görüşleri doğrulamak üzere öne sürdüğü örnekleri, hattâ aktarma sözleri bile tekrarlıyor. Örneğin, Yahya Kemal’in,

> **«Belki hâlâ o besteler çalınır**
> **Gemiler geçmiyen bir ummanda»**

ile

> **«Dağ dağ o güzel ses bütün etrafı gezindi**
> **Görüş ve geçirmiş denizin kalbine sindi»**

mısralarını hem 1944 te yayımladığı Edebiyat Konuşmaları’nda (s. 9, 38), hem de 1961 yayımladığı Düşün Payı’nda (s. 46, 47) tekrarlıyor. Oscar Wilde’in **«sanat talimat değil, tabiat sanatı taklit eder,»** sözünü üç kitabında da tekrarlıyor. (Filozofi ve sanat s. 78 /Estetik, s. 62 /Düşün Payı, s. 60). Anatole France’in **«iyi münekkit ruhunun maceralarını şaheserler arasında anlatan kimsedir.»** sözünü beş yazısında birden tekrarlıyor (Edebiyat Konuşmaları, 49 /Estetik, 20 /Günlerin Götürdüğü, 49 /Türk Dili dergisi, 1,10.1960 /Vatan gazetesi, 29.3. 1959). Paul Valery’nin **«rüyasını bile yazmak istiyen şair uyanık bulunmak zorundadır.»** sözünü Edebiyat Üzerine (s. 35) ve Günlerin Götürdüğü’nde (s. 72) tekrarlıyor. Gustave Flaubert’in «romancı...» diye başlıyan uzun bir sözünü Edebiyat Konuşmaları (s. 35) ve Edebiyat Üzerine’de (s. 8-9) tekrarlıyor. Daha da uzatabileceğim bu tekrarlar şunu göste

---

Bir maden işçisi konuşuyor :

YER ALTINDA NE VAR, NE YOK...?

Şevket TOPATAN E. K. İ. işçilerindendir. 12,75 lira gündelikle çalışır. 1928 doğumlu Topatan 7 çocuk babasıdır. YÖN zaman zaman maden işçisi Topatan’ın yazılarını yayınlamaktan zevk duyacaktır.

Yüzyıllardan beri temiz havada, güneş altında çalışan Türk Emekçileri Karadeniz Ereğli’sinin Kestaneci köyünden Uzun Mehmet adındaki bir açıkgöz köylünün kömürü bulmasından sonra, bu, çok önemli maddeyi yerin altından çıkarmak için temiz havayı, güneşi terk edip yeraltına sığındılar. Bu, sığınmak öyle yaradana sığınmak gibi değildi. Çünkü orda, yerin binlerce metre derinliklerinde, ecel, ölüm diye, bir sey düşünülmüyor. Elde kazma, belde kör ışıklı lâmba, sırt iki büklüm sadece kömürü yer yüzüne çıkarma, günlük soğan, ekmek parası düşünülüyor!. Çok kez bende girdim binlerce metre derinliklere ve çalışanlarla, çalıştıranları gözlerimle gördüm. Bacalara daldım, 50 santim yüksekliğinde çalışanlar, yere, boylu boyuna uzanmışlar ıkına, kakına kömürü kazmağa uğraşan emekçinin hâlini seyrettim. İçim yandı, kalbim duracak gibi oldu, o zaman. Ayaküstü acı soğanı ısıran, bitmemesini istediği ekmeğini azar azar yiyenleri de gördüm!. Kömür kazanların hayatını yaşadım, omuz omuza, diz dize, yüz yüze kilometrelerce yol yürüdük; ciltleri dolduracak sözler ettik, dertleştik hep birlikte!...

Uzun Mehmet hemşehrimdir, ben de Zonguldak’lıyım: o’da bizdendir.. Kömürü, zavallı Mehmedim bulmasaydı, ne olacaktı? Bulunacak mıydı bu Karaelmas bilmem ya, elbette bulunacaktı fakat, biraz geç. Bizim, Zonguldak’lı kömür emekçileri, yeraltında kömüre, yerüstünde âmire kızdılar mı, ver yansın ederler Uzun Mehmet’e.. Bre.. derler, işin mi yoktu da bu, kara yüzlü mereti aramağa çıktın binlerce metre yerin diplerinde?... Aklın mı kıttı yoksa, akıl pazarına geç mi kalmıştın?.. Onun için, akıl pazarına gidenlere yetişemiyeceğini anladın da, utancından yer yarılmış, sen de oralara giriver mişsin, öyle mi?...

Bu sözler, evde uyuya kalan emekçinin, kocasını yorgunluktan uyandırmaya kıyamıyan kadının da ağzındadır. Ay sonu gelince, aylığını biraz dolgun gören emekçiler bu sefer Uzun Mehmet’in ruhuna Fatiha okumaya başlarlar: Yaşa be, derler; sen, çok yaşa Mehmet’im.. Nur içinde, genç Hûrilerin içersinde yaşa!.. Yaşa, yaşa be alın kurtarıcım!.

Yeraltı.. Kömür.. Ömür!...

Uzun Mehmet, bu, siyah, simsiyah maddenin yoluna kurban gitmemiş miydi? O’nun canına kıyan eller, Ereğli’li ağaların para hırsı, şöhret hırsı yüzünden yapmamışlar mıydı bu ilkel hareketi? Bir akça bahşiş almak için, kömürü bulan bir kişi boğulmuştu. Paraya bakın.. Para, neler yapıyor, ne dümenler çeviriyor. Para para, ne canlara kastediyorsun, sen!.

Bundan sonra, Uzun Mehmet’in kömürü bulmasından ve canını o yolda vermesinden sonra, Avrupa’lı sömürgeci ağaların gözleri yurdumuza ve bu siyah elmasın üzerine doğru dikiliverdi. Yıllarca maden emekçileri Fransız, İtalyan ve yerli mutlu azınlıkların boyunduruklari altında, inim inim inlemişlerdir. Belirli bir çalışma saatinden, sıhhi yatacak yerden, yoksun olarak ve çalıştığının karşılığını almadan çırpınan emekçi yığınları, yıllar ve yıllar kömür tozlarını ekmelerine katık yaparak, karınlarını doyurmuşlardır. Patronun kırbacı, zaptiyenin kelepçesi Cumhuriyetten sonra da, devam etmiş ve bu hâl 1936 yılına dek sürüp gitmiştir. Türkiye’de bir Devletleştirme hareketi başlamamış olsaydı bugün de, geniş emekçi yığınları yerli maden ağalarının elinde yem olacaklardı. Kamburlaşmış sırtlara yük üstüne yük konulacaktı insafsızca, merhametsizce!...

Zonguldak’ın binlerce metre derinliklerinde, milyonlarca ton kömür yatıyor. Gelecekteki Türkiye’nin yaşamasını temin edecek olan cevherdir o. Yine, bugün, milyonlarca kömürün yığılı durduğu binlerce metre derinliklerde, binlerce Türk emekçileri temiz havadan, gün ışığında yoksun, ömürlerlerini tüketiyorlar. Yok pahasına tüketilen böyle bir ömür nerede bulunur? Dünyamızın hiç bir yerinde bu kadar ucuza insan ömrü satın alınabilir mi? Ama, Zonguldak’ta, daha doğru bir deyimle, Türkiye’de alınabiliyor, hem de çok ucuza. Sık sık, bir bacanın ağzından sedyeler üstünde, parça parça olmuş emekçi cesetleri çıkadursun, yine yeraltında, binlerce metre derinliklerde çalışanların gündelikleri, vasati 8.50 kuruştur. Amma.. Yeraltına giren ve orada bir saati dolduramıyan mutlu kişiler yok mu?.. Var, hem de neler ve kimler var... Madem ki bir kere başladık, önce emekçileri tanıtacağız sizlere Ondan sonra, yeraltının Araplarını, yeraltına girmeden binlerce lira alan bedavacıları; bürodan işleri idare eden âmirleri, çekmecesinde roman okuyup da aylık geliri bir milletvekilininkinden çok olan rujlu, manikürlü bayanları da anlatacağız. Daha, orasını hiç sormayın.. Bugünedek cesaret edilmemiş emekçi yığınları dertlerine değineceğiz.. İçleri sızlatan, yürekleri dağlayan maden emekçilerinin bugünkü yaşama ortamını tam gerçeği ile, didik didik edeceğiz!...

Hattâ, kudurmuş gözlerin üzerimize çevrilmesi pahasına; canımız, kanımız pahasına, maden emekçilerini tanıtacağız halk çoğunluğuna.

Şevket TOPATAN

siyor: Yetkin, belirli örneklerin, belirli düşüncelerin çevresinde dolaşıyor çoğunca. Aşmıyor onları, değiştirmiyor ;yeni ve başka örneklerle, düşüncelerle zenginleştirmiyor. Aynı verileri ısıtıp ısıtıp önümüze sürüyor. O kadar ki, 27 yıl önce Filozofi ve Sanat'ta sergilediği bazı verileri 1960 ta Düşün Payı'nda tekrarlamaktan çekinmiyor. Belki de yeterince okumamaktan, eskisi gibi yeni ürünleri yeterince izlememekten geliyor bu. Nitekim, bir yazısında o da itiraf ediyor bunu: **«Çocukluğumda ve gençliğimde roman okumağı çok severdim. Heyecanlı sayfalar içinde sabahı ettiğim geceler çok oldu. Yıllarla beraber bu okuma tutması da azaldı. Şimdi elime hiçbir roman almadan aylar geçtiği oluyor. Aldığım zaman yenilerini değil, eskiden okuduklarımı alıyorum.»** (Edebiyat Üzerine, s. 48).

Özellikler

Bütün bu özellikler şu kötü sonuçları doğuruyor:

a) Yetkin'in kuşkudan, araştırmadan, değişmeden uzak durması, sınırlı düşünceleri evirip çevirip tekrarlaması yer yer katılaştırıyor onu, hoşgörüden uzaklaştırıyor, nerdeyse doğmatizme götürüyor. Bundan olacak, kendi inançlarına uymıyan inançları pek sert karşılıyor. Söz gelişi, toplumcu sanata ateş püskürüyor. Sanatçının ille de «fildişi kule» ye kapanmasını istiyor. Bir yandan sanatçının özgürlüğünü (hürlüğünü) savunuyor, öte yandan, ona iste diği tutumu (örneğin toplumculuğu) seçme özgürlüğünü tanımıyor. Güdümlü ve yükümlü (dirigé ve engagé) deyimlerini birbirine karıştırıyor. Dolayısıyla, güdümlüleri kıyasıya kötülerken, yükümlüleri(yani gönüllüleri) de haksızca kötülemiş oluyor. Öyle ki, bu katı davranış, toplumcu eğilimi tutmıyan eleştirmen H. Cöntürk'ü bile tedirgin ediyor: **«Yetkin'in güdümcülüğü çürütmek için ortaya attığı sebeplerin onu çürütmeğe yarıyacak soydan olmadığını söylemek isteriz. Hattâ, diyebiliriz ki, güdümcülere karşı edebiyatı koruyayım derken Yetkin kendisi edebiyatı elden çıkarmaktadır.»** (Günlerin Götürdüğü, s. 44).

Yetkin'in görüşlerindeki katılık uslûbüna da geçiyor. Kıvrak, değişken bir özellik kazanmasını önlüyor onun. Duruk, tekdüze (yeknesak) bir kimliğe bürünmesini sağlıyor. Ayrıca, dilin düşle duyarlıkla beslenen sıcak bir esintiyle canlanmasını engelliyor. Kuru, soğuk bir havayla tıkanmasına yol açıyor. (O kadar ki, sanırım, beni bile etkiledi bu hava. Kalemim zorla yürüyor. Hiç bir yazımda böyle sıkılmadım, güçlük çekmedim. Yazımın, Yetkin'in yazılarına benziyeceğinden korkuyorum.)

b) Yetkin'in bir başka özelliği de toptancılık. Bir sorunu, bir konuyu genişliğine kurcalamaktan ve çeşitli olsılıkları çözümlemektense, çoğun toptancı yargılarla, genellemelerle işi geçiştirmeğe bakıyor. Daha da kötüsü, - ad ve örnek vermeden - zaman zaman temelsiz, kolay suçlamalara gidiyor. Sözgelişi, **«yeni yetişen genç şairlerimizin birbirini izlediklerini, çoğu yazdıklarının hep birbirine benzediğini söyliyenlerle ben de birlikteyim. Biri bir yol bulup kendini gösterdi mi arkasına takılan takılana.»** diye yazıyor (s. 41). Ama gençliği «toptan» suçlayan bu yargısı için hiç bir ad ve örnek göstermiyor. Söz gelişi, yurdumuzda «ahlâk nitelikleri... sanat kültürü... sezgisi... çalışma yeteneği» taşıyan «bir iki eleştirmecinin dahi bulunmadığını» yazıyor (s. 73). Ama, eleştirmelerimizi «toptan» aşağılarken ya da yok sayarken bir çözümleme, örnekleme yapmıyor. Yapsaydı Tahir Alangu, Metin And, Adnan Benk, Melih Cevdet, Hüseyin Cöntürk, Sabahattin Eyuboğlu, Mehmet Fuat, Attilâ İlhan, Vedat Günyol, Fethi Naci, Özdemir Nutku, vb. gibi eleştirmenlerin neden «ahlâksız, kültürsüz, anlayışsız, tenbel» olduklarını, daha doğrusu, neden «eleştirmen olmadıklarını» ispatlamak zorunda kalırdı. Böylece, bir yargılayıcıya düşen sorumluluğu yerine getirmiş olurdu.

c) Yetkin'in eskiden öğrendiklerini aşmağa yönelmemesi, çağdaş akımlarla, yeni ürünlerle sıkı bir bağlılık kurmaması bazı bakımlardan donmasına yol açıyor. Yenilik hareketine karşı soğuk davranmasını, gençlerle sık sık çatışmasını, belli kişilerin (Baudelaire, Freud, France, Gide, Proust, Valery, Y. Kemal...) dışına çıkmasını kalıplaşmış düşünceleri tekrarlamasını, taze değerleri ortaya -çıkarmaktan ve eski değerleri -gerekince- sarsmaktan kaçınmasını (oysa eleştirmenin başlıca görevlerinden biri budur)bu donmanın belirtilerinden sayabilirsiniz. Giderek, ufacık bir odanın küçücük penceresinden hep aynı kapanık gökyüzüne baktığınız, ya da değişmez bir bahçede hep aynı çiçekleri gördüğünüz için bunalabilirsiniz.

d) Yetkin, yukarda belirtilen özelliklerden dolayı, ele aldığı konuların ve sorunların derinliğine inemiyor. Genellikle yüzeyde dolaşıyor. Öte yandan, istisnalara, ayrıntılara, çelişmelere de gereken önemi veremiyor. Bundan ötürü, yazıları istenen derinlik ve genişliğe kavuşmuyor. Darlıktan ve sığlıktan kurtulmuyor. Ayrıca, yazdıklarının «okudukları» nı pek aşmaması, düşüncelerin «hayat» ın zenginliğiyle donanmaması, sorunların toplumsal «çevre» yle bağlarının gösterilmemesi, konuların «çok yanlı», eytişimsel (dialectique) bir kavrayışla incelenmemesi, nesnelliğe sırt çevrilmesi ve, işin tuhafı, ısrarla savunulan «Düşün Payı» na uygulamada gerekli yerin verilmemesi bu darlığı daha da çoğaltıyor.

Denemecilik

Yetkin, Düşün Payı'na eklediği önsözde yazıları için «denemelerim» diyor. Acaba bu yazılar ne çeşit bir denemedir? Ve, kendi türünde ne ölçüde başarılıdır?

Bilindiği üzere, çeşitli deneme türleri ve dolayısıyla, çeşitli deneme tanımları (tarifleri) var. Gerçi, bu değişik tanımlar arasında bazı «ortak yanlar» eksik değil, ama üzerinde birleşilmiş kesin bir tanım da yok. Onun için, yapılacak iş, önce Yetkin'in bağlandığı deneme türünü bulmak, sonra da gerek bu türe, gerekse adı geçen ortak yanlara göre onu yargılamaktır, sanıyorum.

«Encyclopedia Americana» (1944, pp. 508-10) denemeyi başlıca üç türe ayırıyor: 1. Hikmetleri, öz sözleri, aforizmaları, içeren denemeler, 2. Kişisel, ya da sanatsal denemeler, 3. Öğretici, ya da eleştirel denemeler.

Yetkin, bunlardan, daha çok ikinci türe bağlanır. Belki, bazı bakımlardan üçüncü türe de sokabilirsiniz onu. Gelgelelim, çoğun önceden bilinen, ya da aktarılan düşünceleri tekrarlaması, üstelik onları yeni bir görüşle, yorumla, birleşimle ortaya koyamaması (yani gerçekte bir şey öğretmemesi) bu türe girmesini önler. Bundan ötürü, Yetkin'in ikinci türe bağlandığını söylemek daha yerinde olur. Nitekim, öznelciliği, fildişi kuleyi savunması, toplumculuğa, nesnelciliğe karşı çıkması, eleştiriyi sanatla bir tutması bu bağlanışın göze batan belirtileridir. Ayrıca, France, Gide, Gourmont, Montaigne, Lamb gibi denemecileri benimsemesi de bu bağlanışın bir başka belirtisi diye yorumlanabilir.

Bu tür denemelerde - genel olarak - öznel görüşler, kişisel eğilimler ağır basar. Denemeci, nesnel bilgiler vermekten çok, içini boşaltmak üzere kaleme sarılır. Kendi kendisiyle söyleşircesine, içtenlikle (samimiyetle) yazar Senli benlilikten ayrılmaz, ama özgün ve yoğun bir deyişe, özgür ve eytişimsel bir kavrayışa yaslanmaktan da geri durmaz. Böylece, yazdıklarına bir çeşit söyleşi havası, bir çeşit sanat tadı katmış olur.

Yetkin'in yazıları yazık ki böyle bir nitelik taşımıyor çoğunca. Hani, birkaç yazısı bu tür denemeye yaklaşmıyor değil, ama çoğunluğu ondan uzak kalıyor. Gerek yukardan beri açıklanan özelliklerin üste çıkması; gerekse kişisel görüşler yerine çokluk bilinen görüşlerin ileri sürülmesi yaratıcılığın getireceği taze düşünceler yerine çokluk aktarma düşüncelerin tekrarlanması, içten, hoşgörülü, çok yanlı bir söyleşicilik yerine çokluk kuru, katı, sınırlı bir öğreticiliğe kayılması, ayrıca özgün (original) bir biçim ve sanatsal bir üslûp kurmak yerine düzgün bir anlatım ve arınmış bir dille yetinilmesi bu «uzak kalış» ın hem sebebi, hem de sonucu olsa gerekir.

Yetkin'i, bu bakımlardan «öznelleşemiyen bir öznelci» ye «yaratamıyan bir yaratıcı» saymak haksızlık olmaz.

sonuç

Ataç bir yazısında, «... **deneme ben'in ülkesidir. ben demekten çekinen, her görgüsüne, her göreyine ister istemez benliğinden bir parça kattığını kabul etmiyen kişi denemeciliğe özenmesin... Denemeci, Montaigne gibi, Hazlitt, Lamb gibi asıl denemeci, okurlarına açılabilen kişidir.»** der (Ararken, s. 107-108).

Yetkin'de bu «ben» ı bulduğumu pek söyliyemiyeceğim. Ama, Ataç'ın öğüdüne uyarak, onun denemeciliğe özenmesini istemezlik de edemiyeceğim. Belki o, dilediğim - hattâ kendisiin de dilediği - nitelikte bir denemeci olamadı. Fakat bu çorak alanda yıllarca çaba gösterdi. Doğrusu bu karşılıksız, bu saygıya değer çabaya bakınca, Yetkin'i yadsımak, ya da suçlamak elimden gelmiyor

Nasıl ki, yaradılışı dolayısıyla, onun da amacına varmak elinden gelmemişse

İnönü nerede yanıldı?

Bugünkü gidişi beğenmiyen C.H.P. lilerden Edirne Senatörü Prof. Tahsin Banguoğlu, görüşlerini ufak bir broşürde topladı. C.H.P. nin halkçılıktan uzak tutumunu ve İnönü Hükümetlerinin statükocu davranışını tenkit eden broşürün önemli bölümlerini yayınlıyoruz:

Halk, neden D.P. yi tuttu?

İkinci Dünya Savaşı sonunda bir devlet başkanı tarafından bağışlandığı görülen tek dereceli seçim hakkı, bizi artık şakası olmıyan bir demokrasi denemesine götürdü. Geri kalmış bir topluluk olarak bu deneme için gerekli hazırlıklarımızı belki tamamlıyamamış sayılabilirdik. Ama bu da artık bir tarihî zaruretti.

1 — Türk halkı kendi kendine kaderini tayin etmek işine büyük bir ilgi göstermiştir.

2 — Türk halkı **anlayışsız bulduğu** idareci sınıfa karşı bir tepki yapmıştır.

3 — Bu halk kendisini daha iyi anlayan bir idareci takımı aramıştır.

Bunları böyle kabul edersek memleketimizde serbest seçimlere pek de vakitsiz girişilmemiş olduğunu teslim etmemiz lâzımdır. Demek ki halk efkârında bu türlü bir deneme için gerekli olgunluk vardı. Biz sanıyoruz ki **teşhis hatası** 2 inci noktadır. C.H.P. cephesi ve bütün aydınlar halkın 1946 dan beri gösterdiği tepkiyi devrimlere karşı saymış, dinî kışkırtmalara yüklemiş, harpte çekilen sıkıntılara bağlamış, nihayet değişiklik ihtiyacı ile yorumlamıştır. Bütün bunların payı olmakla beraber **1950 tepkisi aslında halkın halinden anlamayan bir aydınlar idaresine karşı yaptığı bir tepkidir.**

Halkın beğenmediği bu idarenin vasfı neydi? Bu idare aslında Osmanlı idaresinin bir nevi devamıydı. Ancak devlet jandarma devleti olmaktan çıkmış, hizmetleri çeşitlenmişti. Devletin halka münasebeti çoğalmıştı. Devrimcilik iddiası ile de devlet aşırı derecede müdahaleci olmuştu.

Cumhuriyet idaresi zihniyet itibariyle Atatürkün getirdiği rasyonalizme dayanıyordu. Fakat halkın maddî ve manevî hayat şartlarını iyi bilmediği için gerçeklerden uzak kalıyordu. Tutumu basitçi ve inşacı (konstrüktif) idi. Kolaylıkla hayallere (ütopilere) kaçıyordu. Hele büyük islâhat teşebbüslerinde bu tutum köylüyü hırpalamıştı...

Halkın o idareye karşı tepki göstermesi için haklı sebepler vardı. Bu tutum değişmeliydi.

Daha anlayışlı bir idareci takımını ayni memur sınıfından çıkarmak güçtü ama, halkın eğilimlerini kavrayan daha gerçekçi bâzı politikacılar bu umudu veriyorlardı. Ancak bunlar iktidara geldiklerinde önceki idarenin tutumunu gevşetmekle kalmadılar, halkın bütün zaaflarını sömürmeye koyuldular. Çünkü maalesef sorumluluk duygusundan mahrum insanlardı. Geniş bir yolsuzluklar devri açtılar ve sonunda sebep oldukları ihtilâle boyun eğdiler. Bunlar halkçı değil, aldatıcıydılar.

Ancak burada bunların 10 yılda aldıkları neticeye işaret edelim. İhtilâlden 1,5 yıl sonra yapılan seçimlerde halk kütlesinden mühim bir kısmının Demokrat Parti iktidarı hâtırasına bağlı kaldığı anlaşılmıştır. Bunu sâdece bir partizan şebekesinin menfaat hasreti ile izah etmek yanlış oluyor. Doğrusu odur ki vatandaş o devirde gördüğü (sahte de olsa) yumuşak yumuşak tutumu, (riya da olsa) yakınlığı benimsemiş, unutmamıştır.

Daha açık bir ifade ile Demokrat Parti fakir halkı gözeten bir parti, halkın partisi olmak şöhretini (haksız da olsa) kazanmıştır. Bugün onun halefleri bu şöhreti paylaşmakla meşguldürler. Halk Partisi ise (yanlış da olsa) memuru kayıran bir parti, **memurun partisi** olmak damgasını yemiştir. Partimizin Atatürk tarafından kuruluş maksadına ve doğrudan doğruya adına aykırı olan bu ters şöhreti de büsbütün sebepsiz değildir.

Bu sebeplerden bazılarını ancak aydınların ve çoklukla memurların elinde teşkilâtlanmış olan Halk Partisi çoğu vatandaşlardan mal sahibi bir üst tabakayı kendisine bağlayabilmiş, fakat halk kitlesini kavrayamamıştır. Zaten o devirde meclis ve hükümet daha ziyade **memurlaşmıştı.** Halk adamları sembolik olarak meclise getiriliyor, fakat onlar da memurlaşıyordu. Bu parti ve parti iktidarı da tabiatı ile halktan uzak kalıyordu. Bu idarenin daha ziyade memur kadroları ile meşgul olduğu ve esnafın, çiftçinin dertlerine, meselelerine amelî olarak uzanamadığı bir gerçektir.

Cumhuriyet Halk Partisi hükümetleri **zaman zaman halka doğru hamleler yapmıştır. Fakat biz sanıyoruz ki bu idare asıl o zaman, nazarî büyük ıslahat tasavvurları ile halkın köklü dertlerine bilgisizce el uzattığı zaman daha çok sevimsiz olmuştur.** Yukarıda işaret ettiğimiz gibi **gerçeklere yabancı** inşacı bir tutum halkı idare ile **açık veya kapalı bir savaş haline** getirmiştir.

1945 de çok partili, tek dereceli seçim yoluna yöneldiğimiz zaman iktidar partisi halk karşısında bu türlü icraatın hesabı ile sorumlu idi. Bunların **halka rağmen halk için** çok yerinde tedbirler olduğunu hâlâ iddia edenler olabilir. Ama o zaman halktan oy istemekte çok vakitsiz davranmış sayılırız. Kaldı ki bu ıslahat teşebbüslerini Atatürk'ün halka rağmen yaptığı devrimlerle kıyaslamak konuları bakımından da mümkün değildir.

İktidarda C.H.P.

Seçim neticeleri bir karma hükûmet kurulmasını gerektiriyordu. Fakat hükûmetin terkibi ne olursa olsun damgası CHP. olacaktı .Nitekim öyle olmuştur. Buna göre hükümet programında C.H.P. nin 10 yıllık hazırlıkları görülmeliydi. Programa, elbette plân fikri hâkim olacaktı. Ancak öyle bir yıkım devrinden geliyorduk ki önce devlet idaresine ve devlet işletmelerine bir çeki düzen vermek zorundaydık. İster istemez iki türlü plân üzerinde çalışacaktık: 1 — Islahat Plânı, 2 — Bir kalkınma plânı.

Fakat en çok merak edilen şey hükümetin tutumuydu. **C.H.P. iktidarı hakkında zihinlerde kalan hatıra onun son yıllardaki idaresi değildi, daha ziyade sert bir memurlar devleti ve nazarî bilgilerle kalkınma hamleleri yapan bir totaliter rejimdi. Üstelik C.H.P. tekrar iktidara gelirse bunun yine böyle olacağı** halka 10 yıl sıkı sıkıya telkin edilmişti. Şimdi bu C.H.P. hükümeti ortak da olsa, ispat etmeliydi ki demokratik rejimin gerektirdiği bir tutumu başaracak yeterliktedir...

Halbuki hükümet meclisin karşısına acele kaleme alınmış, umumî ve zayıf bir programla çıktı. Burada Demokrat Partinin 10 yıl içinde devlet idaresinde ve memleketin iktisadî hayatında ve ahlâkında yaptığı elemli tahriplere dokunmaktan kaçınılmıştı. Bu perişan durumun gerektiği tedbirlere de temas edilmiyordu. Yani islâhat fikri yoktu. Yalnız oldukça müphem bir plânlı kalkınma ifadesine rastlanıyordu...

Hükümet, halkın gündelik meselelerine ve küçük işlerine eğilmek, her işi sür'atle ve yerinde bitirmek, kırtasiyeyi gidermek, hâdiselere (yalnız felâketlere değil) koşmak gibi halka yakınlık gösterileri yapamadı. Tersine, bir kararsızlık havası içinde devlet mekanizmasının işlemesi ağırlaştı. Teşebbüsten ve sorumdan sakınan daireler, «bir defa da plânlamaya sormaya» başladılar. Hükümet umumî olarak dinamik bir davranış gösteremedi. Bu bir yumuşak tutum değil, bir gevşek tutumdu.

Toprak reformu

Memleketin bazı hayatî ve zorlayıcı ihtiyaçlarını da plânlama ve reform hamlesi ile beklemek, bu hükümetin başlıca kusurları arasında sayılacaktır.. Türkiyenin 1 numaralı dâvası olan toprak dağıtımı, toprak reformu yapacağız, mazereti ile yürürlükteki kanuna ve yeni anayasanın açık emrine rağmen durdurulmuştur. Oysa ki memlekette nüfus artışı dolayısiyle topraksızlık son yıllarda had bir şekil almıştır. En azından yarım milyon genç köylü çalışmak için toprak bekliyor. Bunlar hiç topraksız ve köyde gerçekten işsizdirler. Açtırlar ve şehirlere akın ederek şehirlerdeki işsizliği ve sefaleti arttırmaktadırlar.

Hükümet toprak meselesinde **kararsız görünmüştür.** Çünkü son yıllarda yabancı uzman raporları ve yerli telkinler bazı fikirleri bulandırmış, tereddüde düşürmüştür. Halbuki bu işte C.H.P. halka kesin vaitlerle bağlıdır. Dâva ile alay edercesine Tarım Bakanlığına getirilmiş olan bir kimse işi 8 ay savsakladıktan sonra bir toprak reformu projesi bırakıp gitmiştir ki ibretle incelenmeye değer. Burada toprak dağıtımı önce toprak kadastrosunun yapılmasına, sonra köylü topraklarının birleştirilmesine bağlı sayılmıştır. Bunlardan birincisi en azından 50, ikincisi 100 yıllık iştir.

Millî Birlik İdaresi tarafından ele alınmış olan **orman kanunu** da yeniden rafa konmuştur. Halbuki son harp yıllarından beri devletle halkı saçsaça başbaşa getiren bu kanundur. Demokrat Parti onu uygulamamak suretiyle orman bölgeleri halkının minnetini kazanmıştır. Ancak bunu C.H.P. nin bir umacısı gibi halkın başında tuttu. Bugün kanunun pek çok hükümleri yine uygulanmıyor. Fakat ne ormanların tahribi önlenebilmiştir, ne de orman bölgeleri halkının yaşama dâvası bir hal yoluna konmuştur.

Zorlayacı ihtiyaçlardan biri de yüksek mesleki öğretim dâvasıdır. D.P. hükümetinin orta dereceli meslek okulları açacak yerde, hesapsız liseler açarak orta öğretimi sulandırması neticesi olarak memlekette yüksek öğrenim adayları beklenmedik bir sayıya yükselmiş ve bunlar mahdut Üniversite ve yüksek okullarımızın kapılarına dayanmıştır. Yıllardan beri binlerce genç bu kapılardan geri çevrilmektedir. Bunlar geleceğin menfi aydınları olacaktır ...

Hülâsa ükümet meclise geniş halk kütlelerini ilgilendiren, çiftçinin, işçinin, esnafın dertlerine çâre olan kanunlar getirmemiştir...

Statüko politi[ka]

Birinci karma hükümet gerçekte hiç bir zaman islâhat fikrine yanaşmamıştır. Düzenli ve normal bir devlet idaresi devralmış gibi davranmıştır.

Tabiî böyle bir hareket noktasından islâhata değil, ancak statüko politikasına gidilebilirdi. Halbuki uzun bir keyfî ve kötü idare devrinden sonra hem devlet teşkilâtı, hem de iktisadî devlet teşekkülleri radikal islâhata muhtaç bir duruma gelmiş bulunuyordu.

Gerçi hükümet çok ıstırap vermiş olan partizan idareyi kaldırmak ve tarafsız bir devlet kadrosu meydana getirmek iddiasında bulundu. Fakat bu bahisteki davranışı ile tutumunun dikkate değer bir örneğini vermiş oldu: Hükümet basitçe işbaşında bulunduğu kadroyu **tarafsız ilân etti.** Bu bir kuruntu (fiksiyon) idi. Gerçekte bu kadro 10 yıl içinde bütün bağlantı noktalarına teker teker partizan memurlar oturtulmuş bir kadro idi. Bu unsurları ile devlet kadrosu demokrat partinin memlekette kurduğu geniş tahakküm ve menfaat şebekesinin bir parçası olmuştu. O unsurlar Millî Birlik İdaresi tarafından, tarafsız olmak iddiası ile, aşağı yukarı olduğu gibi yerinde bırakılmıştı.

Devlet kadrosu içindeki bu partizan takımı sadece halkı ikiye ayırmakla ve iktidarı tutmayan vatandaşlara haksız, kötü muamele etmekle, zulmetmekle kalmamıştı. Aynı zamanda tarafsız kalmaya çalışan **namuslu memur kütlesini** de ezmiş, bunaltmıştı. Şimdi hükümetin bu tutumu herkesten fazla dürüst memur takımını gücendirmiştir. Halk bu tutumu yadırgamıştır. Özellikle o türlü memurlardan zarar ve kötü muamele gören eski muhalefet mensupları ve teşkilâtı bu sebeple kırılmıştır, küsmüştür...

Hükümetin davranışı memur sınıfında emniyet duygusu sağlamak gibi müsbet bir tesir yaratabilirdi, eğer hükümet kuvvetli ve istikrarlı bir hükümet olsaydı ve eğer hükümetin bir yarısı büsbütün başka havada olmasaydı. Tesir menfi olmuştur. Çünkü bu tutum eski partizan memura bir nevi dokunulmazlık getirmiştir. O derece ki yeniden suç işliyene dahi dokunulmaz olmuştur. Öyle olunca bunlar böyle bir tarafsız kadro değil, partizan bir kadro istiyen yeni bir iktidarı hazırlamaya koyulmuşlardır. Çok yerde dürüst memur kırılmıştır. Hükümet kapısında işler duraklamış, rüşvet artmıştır.

Birinci karma hükümet baştan beri daha ziyade **geleceğe ait işler** üzerinde konuşmak ister göründü. Plânlı kalkınma sözünü ön plâna aldı. Bu da şuurlu aydınların bir hasretine cevap teşkil ediyordu. Uzun plânsız bir gidişin kötü sonuçları ortadaydı. Öbür yandan bir ihtilâl sonrasında ve halk efkârının bu derece parçalı ve karışık olduğu bir devirde gözleri umutlu bir geleceğe çevirmek elbette psikolojikti.

Şu kadar var ki, hükümet günün gerçekleri ve zorlayıcı ihtiyaçları üzerinden atlayıp bir tasavvurlar alemine göç edemezdi. Geleceği hazırlamakla beraber kollarını sıvayıp **bugünün dertlerini** ve meselelerini cesaretle ve sür'atle çözmeye girişmesi lâzımdı. Gelecek onun için bir kaçış yeri olamazdı. Hükümetin yukarıdan beri kaydettiğimiz tereddüdlü ve gevşek tutumu gitgide plân fikrine bağlı aydınlar arasında da tereddütler yaratmıştır. Zaten az istikrarlı bir idarenin bu uzun vadeli davranışı daha gerçekçi olan geniş halk efkarınca henüz kavranmış değildir...

Plânı uygulamadan önce zemini temizlemek, yani radikal islahat yapmak lâzımdır. Nitekim önce devlet idaresinde ve iktisadî teşebbüslerde islâhat yapılması gerekliliği önemle belirtilmiştir. Burada hükümet, plân fikrinin bu temel şartından kaçınamaz. Aksi takdirde milletin tasarrufları ile dibi delik kovaları doladurmaya girişmiş olacaktır ki sonu hüsrandır.